

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MAI 2014

- **RUSIA – UCRAINA
O RELAȚIE
ÎNVLBURATĂ**

- **HANATUL
CRIMEI**

- **LEACURI
CARE
TE OMOARĂ**

- **FREDERIC AL II-LEA
CEL MARE**

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MAI 2014

- **RUSIA – UCRAINA
O RELAȚIE
ÎNVLBURATĂ**

- **HANATUL
CRIMEI**

- **LEACURI
CARE
TE OMOARĂ**

- **FREDERIC AL II-LEA
CEL MARE**

SUMAR

mai
2014

4 Din Bucureștii
ce au fost... și sunt încă
I. GORUN

5 Divorț cu partaj
Ucraina – Rusia,
o relație de peste
300 de ani
I. BISTREANU

10 Crimeea tătarilor
T. GEMIL

15 Carol I
cel cumpătat
I. BULEI

EXCLUSIVITATE

19 Sora vitregă
ne recunoaște
independența
*Diplomația italiană
și Războiul
de Independență*
F. GUIDA

CHIPURI UITATE

23 Cu penelul
pe câmpul de luptă
Isidor Selageanu
P. REZEANU

26 Ion Antonescu
redescoperă
clasa muncitoare
V. RÂPEANU

30 Puterea
de la București
prin lentile Carl Zeiss
Raport german din 1940
G. DAMIAN

33 Ce ne-au învățat
moldovenii
I.-A. POP

38 Luminatul Fritz
de la Sans-Souci
Frederic cel Mare
V. IONESCU

43 Suferință
la Vorkuta
*Aviatorul
Dumitru Marinescu*
V. AVRAM

INEDIT

48 Așa curs-a
viața mea...
*Martor la o tentativă
de lovitură de stat*
D.V. CRAIFALEANU

52 Un ceh
cu domiciliul obligatoriu
la Dej
A.I. IONESCU

magazin istoric

Anul XLVIII – serie nouă – nr. 5 (566)

mai 2014

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 O statuie ecvestră, din bronz masiv, înaltă de 5,6 m, domină din 1851 Berlinul, pe Unter den Linden, între Universitatea Humboldt și Operă. Doar între 1950 și 1980, pe timpul Republicii Democrate Germane, a fost îndepărtată. Frederic cel Mare este înconjurat de statuile unor faimoși militari, politicieni, savanți și artiști, iar pe soclu sunt înfățișate în relief scene din viața marelui rege

2 Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen, principe apoi rege al României (1866-1914), a fost unul dintre ctitorii României moderne, aici într-o acuarelă realizată în anul 1881 de către Carol Popp de Szathmary

3 Juana Inés de la Cruz (1648-1695), prima femeie poet din Mexic, cunoscută în Imperiul spaniol, a scris poeme, sonete, piese de teatru baroce, dar și manuale pentru călugărițe și a rămas în istorie datorită frumuseții și erudiției sale

4 Apotecarul (farmacistul) își laudă leacurile în fața auditoriului strâns în dugheana lui

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BĂRINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Secretar general de redacție
Cristina Păiușan-Nuică

Redactori:
George Damian,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

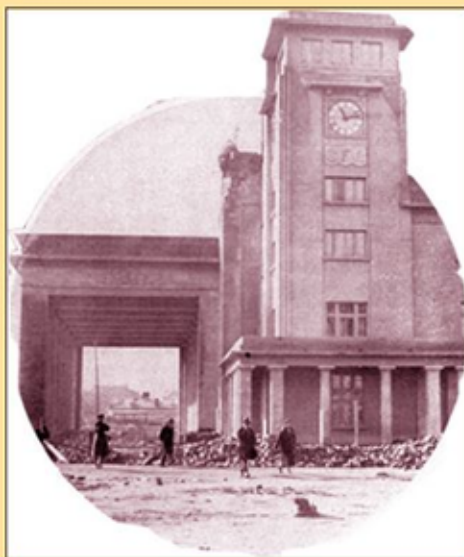
București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III, 285,
287, Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15, Căsuța
poștală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

CORESI
Tipărit în CNE, 2014/05/24

ORA BUCUREȘTEANĂ

ION GORUN

[...] Nu vrem să vorbim de ceasornicile publice din București. Într-o schiță de tot hazul, spiritua-lul scriitor H. Stahl ne-a descris o călătorie a sa de la Casa de Depuneri, prin Calea Victoriei, și până la gară, cu peripețiile și emoțiile ce a îndurat din cauza absolutului dez-acord în care se găsesc la noi ceasurile publice. Consultându-le pe rând, te pomeniști că de la Casa de Depuneri și până la Prefectura Poliției ai făcut drum de un ceas, iar de aici și până la Palat ai ajuns... mai înainte de a porni. Și așa mai departe: tot în tremurare să nu pierzi ora trenului, ajungi în curtea gării și constăți, în sfârșit cu un oftat de ușurare, că ai sosit cu... o oră mai înainte.

De altfel, se știe că nici ceasornicul din curtea Gării noastre de Nord nu arată ceasul exact, ci e întotdeauna cu cinci minute înainte. De ce? Zice că pentru ca să se grăbească, într-un caz, sau să nu se mai ostenească, în alt caz, călătorii mai puțin sau mai mult întârziată... Carevasăzică, un fel de binevoitoare amăgire. Zadarnică însă! fiindcă toată lumea știe că tot treaba aceea ar face-o și dacă ar arăta ora exactă [...]

Care dintre dumneavoastră nu este membru în vreo societate oarecare sau chiar în comitetul vreunei societăți? Ei bine, ați băgat de seamă: de câte ori președintele vrea să se țină ședința comitetului, de pildă, la ora șase seara, o anunță pentru cinci. Cu adunările generale e și mai rău; ele trebuie anunțate nu numai cu o oră mai înainte, ci uneori e prea puțin chiar și cu două. Zici: adunarea e convocată pentru orele nouă dimineața; poți să fii sigur că între 11 și 12 ședința va putea începe (la a doua convocare „cu orice număr de membri”). Aceasta este o tradiție care nu se dezminte, decât poate la societățile nemțești din Capitală.

Ce să mai zic că am zis destul de ora întâlnirilor, afară doar dacă nu vor fi întâlniri

amoroase. Și încă! Sau de ora începerii spectacolelor, petrecerilor? Nici la banchete bucureșteanul nu e grăbit la sosire; în schimb, se lasă cu atât mai greu la plecare. Odată am fost și eu la Balul mascat al presei. Era anunțat pentru ora nouă. Sosesc la țanc... Două ceasuri m-am plimbat singur prin sală, sub privirile ironice ale ușierilor... Vezi că nu cunoșteam încă atunci ora bucureșteană.

Am avut un prieten, mare dușman al acestei ceasornicării bucureștene. Adică așa spunea el. „Când ne întâlnim? îmi

zice într-o zi, că avem ceva foarte important de vorbit.” Zic: „Oricând vrei; de pildă, mâine seară”. „La ce oră?”. Zic: „Păi, cred că pe la șapte, ici la berărie, la Căpitanul”. „Nu – zice –, nu pe la șapte; la șapte și un sfert; mie-mi place să precizez: la șapte și un sfert” și apasă iar pe precizare. La șapte și un sfert eram la locul de întâlnire. Ei bine, ce credeți? Sunt de atunci doi ani – pardon, să precizez: sunt doi și un sfert – și dacă doctorii nu m-ar fi oprit de câțiva timp de la bere, poate că și astăzi l-aș aștepta pe amicul la Căpitanul.

Deci, să nu ne facem morală unii altora; la urma urmelor, orice oră e, cum am zis, convențională; așa și ora bucureșteană. Totul e să o cunoști, ca să nu o pășești cum ar păși-o unul care ar hălădui prin această a noastră Capitală, conducându-se după un ceasornic pe care l-ar fi regulat după ora Parisului.

Într-un singur caz ceasornicul bucureșteanului arată mai puțin decât ar fi ora cea adevărată. Când se întoarce acasă pe întuneric și pe la ore mici. „Câte ceasuri” – îl întreabă nevasta somnoroasă. „Douspce, douspce jumate”. „Am înțeles – mormăie doamna, continuându-și somnul – e trei, trei jumate”. Fiindcă și ea cunoaște ora bucureșteană, fie că întârzie, fie că grăbește.

(Universul, 1 iulie 1914; fragmente)

**AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ**

**56 Sângerosul
Kempeitai**

M. FELTON

**61 România
acum 100 de ani**

G. FILITTI

**65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină**

**AȘA VĂ PLACE
ISTORIA?**

**66 Poțiuni
și leacuri stranii**

F. DOLGHIN

**71 Evadarea ratată
a directorului
de la Doftana**

A. SPÂNU

**75 Mareșalul
din farfurie
și conservatorul
din ceașcă**

M. SALA

**77 Călugărița
feministă**

C. PĂIUȘAN-NUICĂ

**80 Doi stâlpi
ai Maiestății Sale
*Povestea MI5 și MI6***

C. TRONCOTĂ,
D. MATEI

**84 Postav de Buhuși
pentru front**

L. ADOCHIȚEI

**88 Statui cari au fost
C.P. BUIUMACI**

**89 Bisericuța
fără clopot**

V. BOLBOJA

**HOOVER
INSTITUTION**

**92 Starea
emigrației române**

RUBRICI

**60 Pentru biblioteca
dumneavoastră**

**90 Marele război...
la zi**

93 Telex

**22; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog**

Țarul Aleksei I

Tratatul de la Pereiaslav se înscriseră un moment de referință în istoria ucrainenilor. Prin semnarea lui, se punea într-un fel capăt unei istorii zbuciumate a Rusiei Kievene, care, după ce cunoscuse o perioadă glorioasă la începutul mileniului doi, se fărâmițase mai întâi sub presiunea invaziilor tătarăști și mai apoi a statelor emergente din vecinătatea vestică respectiv, regatul polonez și principatul lituanian. Amenințat cu dispariția totală, hatmanatul condus de Bogdan Hmelnițki care, în fapt, era o formațiune pseudo-statală a văzut în alianța cu cnezatul moscovit, în plină dezvoltare și expansiune, singura protecție reală pentru slavii pravoslavnici răsăriteni. O oportunitate prompt folosită de Moscova, în continuă căutare a sporirii influenței sale în regiune. În acel moment, teritoriul hatmanatului zaporojean cuprindea pământurile din ținuturile Kiev (malul stâng al Niprului), Poltava și Cernigov, având drept capitală orașul Cighirin.

Nici până azi istoricii nu au ajuns la o concluzie funda-

mentată privind caracterul tratatului de la Pereiaslav, mai ales că documentele originale, semnate în aprilie 1654, s-au pierdut, așa cum s-a mai întâmplat deseori în istoria omenirii cu documente care, prin conținutul lor, aveau clauze incomode pentru unul dintre semnatori.

La momentul respectiv, protectoratul Moscovei părea benefic pentru cazacii

O relație care debutează cu ghinion: trimisul țarului nu mai găsește mesajul scris pe care trebuia să îl citească la Pereiaslav

zaporojeni. Hmelnițki a obținut o largă autonomie a hatmanatului, precum și preservarea statutului Mitropoliei ortodoxe a Kievului, supusă canonic Patriarhiei Constantinopolului (statut la care contribuise, anterior, și mitropolitul Petru Movilă, ale cărui merite au fost recunoscute

peste veacuri, în 1997 fiind canonizat de biserica pravoslavnică ucraineană, subordonată canonic Patriarhiei Ruse).

Devenise deja istorie epoca glorioasă a statalității Rusiei Kievene care, în secolele IX-XII, unise pe toți slavii de răsărit și din regiunea nord-estică, fără niciun fel de deosebiri confesionale sau etnico-lingvistice. Disputele între principii locali avuseseră drept rezultat graduala fărâmițare a Rusiei Kievene (sau Rutenia, cum era denumirea latinizată), ducând la apariția unor cnezate

mai mici de sine stătătoare: Vladimir-Suzdal (unde se va forma ulterior cnezatul Moscovei), cnezatul Poloțk (prima formă statală a Belarusului), cnezatele Galiției și Voliniei, spulberate apoi în urma deselor năvăliri ale tătarilor și mai târziu, ca urmare a expansiunii principatului lituanian și regatului polonez. Din perioada medievală timpurie străinii foloseau denumirile de Rutenia Mare, Rutenia Albă, Rutenia Mică (ultimele două fiind ulterior încorporate în principatele Lituaniei și Poloniei), denumiri mai apoi slavizate și mai

Iohannes Mazepa
Cossacorum Regis in
Sapientia et Fortitudine

Bătălia de la Poltava și Ivan Mazepa (medalion)

RUSIA – UCRAINA

ISTORIA UNEI RELAȚII

ION BISTREANU

18 ianuarie 1654. În biserica pravoslavnică din Pereiaslav, în prezența unui sobor de preoți, a nobilimii locale și a membrilor Consiliului (Rada) cazacilor zaporojeni, în frunte cu hatmanul Bogdan Hmelnițki, era în plină desfășurare ceremonia proclamării alianței căzăcimii zaporojene cu țarul Moscovei, Aleksei I. După ce Bogdan Hmelnițki a depus jurământul de credință, a urmat un moment de derută. Înaltul trimis al țarului, Vasili Buturlin, a constatat că a pierdut mesajul scris cu care venise din partea suveranului său. A încropit la repezeală câteva fraze, punctând mărinimia țarului de a acorda protecția cerută, dar refuzând să rostească, în numele țarului, un jurământ de credință față de supuși, așa cum era obiceiul vremurilor, în cazul încheierii unor tratate de alianță. Primul impuls al hatmanului Hmelnițki a fost să părăsească ceremonia, dar s-a calmat repede, după ce Buturlin a declarat recunoașterea oficială a hatmanatului căzăcesc și i-a înmănat hatmanului însemnele puterii.

Abia peste trei luni, după prelungite și complicate negocieri la Moscova, a fost semnat un tratat care, în viziunea lui Hmelnițki, se dorea a fi doar o uniune militară, în timp ce Moscova vedea în document nu numai o uniune între o putere suzerană și un vasal, ci începutul încorporării complete a pământurilor fostei Rusii Kievene în Țaratul Rusiei, care se considera succesorul legitim al statului slav dispărut, cu misiunea istorică de a reunifica toate teritoriile acestuia. Și, în plus, țaratul Moscovei se pretindea a fi, de la căderea Constantinopolului, „a treia Romă”, unic apărător al ortodoxiei în această parte a Europei. După 1654, teritoriul căzăcesc de pe malul stâng al Niprului a fost denumit Malorusia (Mica Rusie), iar titlul oficial al țarilor ruși a fost cel de „Țar al Întregii Rusii, Mare, Mică și Albă”. Iar în secolul al XVIII-lea a fost înființată chiar gubernia Malorusia, denumirea de Ucraina începând a fi uzitată doar în secolul al XX-lea.

Imagine de la sărbătorirea celor 300 de ani de la unirea Ucrainei lui Bogdan Hmelnițki (dreapta, statuie din Kiev) cu Rusia țarilor

Afiș de propagandă din perioada sovietică menit să sublinieze unitatea de nezdruccinat dintre Rusia și Ucraina

*Ucraineanul Hrușciiov
face cadou Crimeea Ucrainei,
fără forme legale*

Societățile culturale ucrainene, publicațiile și cărțile apărute în acea perioadă au alarmat autoritățile de la Petersburg. Procesul de rusificare s-a intensificat. La 1863, ministrul rus de Interne, contele Piotr Aleksandrovici Valuev, a înăsprit cenzura publicațiilor de limbă ucraineană, susținând că „limba ucraineană nu a existat, nu există și nu va exista niciodată”. După numai câțiva ani, în mai 1876, țarul Alexandru al II-lea a semnat faimosul Ukaz (Decret) de la Ems, prin care se interzicea total utilizarea limbii ucrainene (maloruse, cum era denumită uzual); organizațiile culturale ucrainene considerate subversive au fost interzise, iar multe cadre didactice au fost date afară din învățământ. Chiar dacă, peste cinci ani, s-a permis tipărirea de versuri și dicționare în limba „malorusiană”, alfabetul ucrainean a fost înlocuit cu cel rus. După revoluția rusă din 1905, măsurile restrictive sus-amintite au fost relaxate, au fost

reînființate mai multe societăți culturale, iar în biserică s-a permis oficierea slujbelor în limba ucraineană.

Revoluția din februarie – 1917 din Rusia a aprins scânteia mișcărilor autonomiste și de independență din imperiul multinațional. Încă din martie 1917, Rada centrală de la Kiev, condusă de Mihail Grușevski, a revendicat inițial un statut autonom în cadrul Federației Ruse, statut aprobat de guvernul provizoriu, pentru guberniile Kiev, Cernigov, Poltava, Volînina și Podolsk, din fosta Malorusie, pentru ca, în ianuarie 1918, să-și proclame independența. În paralel, la Harkov s-a proclamat o republică bolșevică a sovietelor, iar în vest, sub conducerea hatmanului Pavel Skoropadski, s-a proclamat Republica Populară Vest-Ucraineană, care în ianuarie 1919 se unește cu Republica Populară Ucraineană, ziua de 22 ianuarie fiind proclamată ziua integrității Ucrainei. În final, învingătoare a ieșit, în 1920, puterea bolșevică, care a pus stăpânire pe toate teritoriile vestice considerate a fi „ucrainene”, cu excepția vastei regiuni de la vest de râul Zbruci, un afluent al Nistrului,

brarea Poloniei), cât mai ales spre sud-est, a avut efecte nefaste și pentru secea zaporojeană, care, la 1775, din ordinul Ecaterinei a II-a, a fost rasă din temelii. Multe dintre căpeteniile căzăcimii au fost ucise sau trimise în exil, autonomia cazacilor fiind complet lichidată, iar teritoriile incluse definitiv în Imperiul Rus. O parte a căzăcimii a fost înrolată în regimentele rusești, iar o altă parte a migrat în zona Deltei Dunării, unde a înființat Secea Dunăreană, care a fost lichidată, la presiunea Rusiei, la 1828, înaintea Păcii de la Adrianopole. După împărțirea Poloniei, la teritoriul Malorusiei s-au adăugat ținuturile Polesia, Volînina și Podolia. Galiția Orientală a rămas sub stăpânirea habsburgică, până după Primul Război Mondial, când a fost încorporată în Polonia.

Trezirea conștiinței naționale a ucrainenilor are loc cu precădere în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în contextul mișcărilor de emancipare care aveau loc în Europa.

Carte poștală ucraineană din 1920 simbolizând lupta țării și cu rușii bolșevici, și cu cei alb-gardiști

cunoscute ca Velikorusia, Ma-lorusia (Ucraina din Imperiul Rus) și Belorusia.

Secca zaporojeană era de-parte de a fi o formațiune sta-tală bine definită, fiind mai curând o fortificație a caza-cilor, în zonele mlăștinoase de pe malul stâng al Niprului, la adăpost de năvălirile străine. Cazacii proveniți în majori-tate dintre cei care refuzaseră să treacă la catolicism, precum și din polonezi, ruși, litua-nieni, moldoveni, tătari etc. erau socotiți un soi de „oa-meni în afara legii“, un fel de „flibustieri de uscat“, departe însă de organizarea ordinelor monastice ale cavalerilor din Apusul Europei. Formațiunile căzăcești se puneau în slujba oricui plătea mai bine: tătarii din Hanatul Crimeii, șleah-ticii polonezi etc. Mai făceau din când în când incursiuni pe teritoriile din vecinătate, nu o dată ajungând și în Moldova. Unde, sub amenin-țarea armelor, la 1652, Bogdan Hmelnițki l-a forțat pe dom-nitorul Vasile Lupu să îi dea pe fiica, Ruxandra, de soție fiului său Timuș. (O a doua căsătorie nefericită după cea a fiicei lui Ștefan cel Mare! *Magazin istoric*, nr. 5/2012.) Timuș a fost ucis, la un an de la căsătorie, chiar de ca-zacii din formațiuni rivale, iar câțiva ani mai târziu, însăși domnița Ruxandra a pierit de sabia unui cazac, la o mă-năstire unde se retrăsese după moartea sotului. Se cuvine să amintim că printre căpeteniile cazacilor au fost – conform cronicilor vremii – și moldo-veni, figură legendară devenind hatmanul Nicoară Pot-coavă (se spune că putea să îndoia o potcoavă), pe nu-mele său real Ioan Sarpega, frate după mamă al domnito-riului Ion Vodă cel Cumplit.

**„Limba ucraineană
nu există“
decretează țarul.
„Naționalitatea
ucraineană există,
iar dezvoltarea ei
culturală este o obligație
a comuniștilor“
stabilește Stalin**

**Țarul Alexandru al II-lea
și placa pusă în amintirea
Ukazului de la Ems**

Tot cu ajutorul cazacilor, a ajuns, pentru două luni (no-embrie 1577-ianuarie 1578), chiar domnitor al Moldovei; erou al baladelor ucrainene, o piață din orașul Lvov îi poartă numele (Ivan Pidkova, adică Ioan Potcoavă).

Căzăcimea zaporojeană a fost departe de a conștientiza unitatea slavă clamată de Moscova. Nu rare au fost, în deceniile urmă-toare, încercările acesteia de a-și găsi noi aliați, la un mo-ment dat chiar existând șansa de a se crea o uniune statală polono-lituaniano-ruteană, eșuată în principal din cauza puternicei influențe a bisericii pravoslavnice rusești.

Momentul culminant al luptei cazacilor pentru inde-pendență a fost atins la 1709, când hatmanul Ivan Mazepa s-a aliat cu regele Suediei, în schimbul unei vagi promi-siuni de independență. După istorica bătălie de la Poltava,

Mazepa a fost excomunicat de biserica pravoslavnică rusă, anatema durând până în zilele noastre. Fantoma lui Mazepa mai bântuie și azi în Ucraina: la împlinirea a 300 de ani de la bătălia de la Poltava, hatmanul a fost comemorat cu mare fast, glorificat de conducerea de atunci a statului drept un luptător și un precursor al luptei pentru independență. Înfrângerea de la Poltava, se considera, ar fi privat Ucraina de șansa de a deveni suverană și a se dezvolta ca stat euro-pean. Excesele de naționalism erau stimulate, în aceeași perioadă, chiar de un fost președinte, care declara cu emfază că un ucrainean, Orlik (*Magazin istoric*, nr. 3/2011), a scris la 1710 prima consti-tuție din Europa și că „noi suntem în centrul Europei, noi am dictat democrația în Europa... când Europa trăia în peșteri, națiunea ucrai-neană tripoliană [se referea la cultura neolitică Cucuteni – Ariușd – Tripolie] locuia în case văruițe“.

Extinderea graduală a Im-periului Rus, atât spre vest (cu precădere după dezmem-

În ziua de 8 aprilie 1783, țarina Ecaterina a II-a semna proclamația pentru anexarea Crimeii la Imperiul Rus. Se pune astfel capăt existenței de 343 de ani a statului tătaresc cunoscut în istorie cu denumirea de Hanatul din Crimeea.

În ziua de 18 martie 2014, președintele Vladimir Putin semna actul de anexare a Crimeii la Federația Rusă.

Ambele anexiuni s-au făcut prin agresiuni armate. Se săvârșeau astfel încălcări flagrante ale dreptului internațional. Numai că, în 1783, nu existau mari state libere și democrate, și nici NATO nici Uniunea Europeană, nici O.N.U. ...

Țarina Ecaterina a II-a (stânga) pune capăt existenței unui stat, Hanatul Crimeii, ale cărui origini pot fi trasate până în vremea Hoardei de Aur (în imagine: Batu Han, întemeietorul acesteia)

HANATUL TĂTAR DIN CRIMEEA

TASIN GEMIL

Peninsula Crimeea, aflată în nordul Mării Negre, a reprezentat o zonă de atracție deosebită pentru multe seminții și popoare, încă de la începuturile istoriei omenirii. Poziția geografică de cetate naturală, înzestrată cu câmpii mănoase și munți acoperiți de păduri dese, clima blândă, de tip mediteranean pe litoral, și deschiderea largă către lume prin marea ce o înconjoară din aproape toate părțile au fost factorii principali care au înlesnit așezarea succesivă sau concomitentă a neamurilor

venite din depărtările Asiei sau din diverse locuri ale Europei. Multe dintre aceste populații nomade au plecat mai departe, iar o bună parte dintre cei rămași a dispărut cu timpul, fiind asimilați de către alte neamuri mai numeroase sau mai bine organizate. Crimeea este patria istorică a tătarilor crimeeni (*Qırýmtatarlarý*).

Cine sunt tătarii?

Cea mai veche atestare a etnonimului *tatar* este din anul 732 d.H., în inscripții din zona

Orhon-Enisei, aparținând kaganilor Imperiului Göktürk. Dar, acești tătari, pe care îi putem numi *prototătari*, au dispărut de multă vreme. În afara numelui, tătarii de astăzi nu au nicio legătură cu acești prototătari.

Tătarii de astăzi sunt de origine turcică și vorbesc o limbă asemănătoare cu limba turcă vorbită în Turcia. Potrivit specialiștilor în materie, limba tătară crimeană este în esență o combinație de *kıpçak* și *oguză*, adică un mixaj între cele două ramuri principale

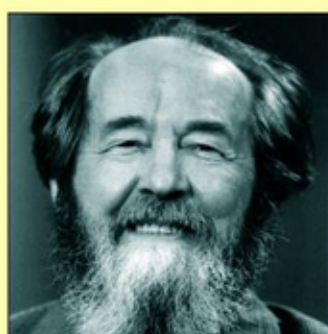
care, în urma Păcii de la Riga (1921), a revenit, pentru următorii 18 ani, Poloniei. Proclamata R.S.S. Ucraineană a fost una dintre cele patru republici fondatoare (1922) a Uniunii Sovietice.

In cadrul U.R.S.S., Ucraina a beneficiat de un statut privilegiat față de celelalte republici sovietice, în cadrul unei politici specifice de indigenizare. La al zecelea congres al partidului bolșevic, Stalin declara că „naționalitatea ucraineană există, iar dezvoltarea ei culturală este o obligație a comunistilor și nu trebuie mers împotriva cursului istoriei”. Limba și cultura ucraineană au cunoscut o înfloritoare dezvoltare, până spre jumătatea deceniului al patrulea. Chiar și biserica ortodoxă ucraineană a avut până în 1930 un statut privilegiat. Ulterior, a cunoscut și ea efectele nefaste ale politicii represive staliniste și ale procesului intensiv de rusificare.

Cunoscutele aranjamente sovieto-germane din 1939 au fost deosebit de avantajoase pentru Ucraina. Practic, o mare parte a teritoriilor anexate de U.R.S.S. în baza protocolului secret Molotov-Ribbentrop au revenit Ucrainei: cca

88.000 km² din teritoriul polonez și circa 6.000 km² (nordul Bucovinei și ținutul Herța) din teritoriul României. În memoriile sale, V. Molotov nota că, la obiecțiile germane privind anexarea nordului Bucovinei, a replicat: „Ucrainenii cer. Acolo locuiesc ucrainenii și ei ne-au dat indicații... ucrainenii trebuie să se reunească”!! Imediat după război, Ucraina a mai primit încă 12.000 km² în Transcarpatia, iar în 1954, la fastuoasă sărbătorire a trei secole de la „unirea” Ucrainei cu Rusia, atotputernicul de acum lider sovietic, ucraineanul Nikita Hrușciiov, fără multe formalități legislative, dăruiește R.S.S. Ucrainene Crimeea (cca 26.000 km²). Și, mai mult: împreună cu Bielorusia, Ucraina a primit și statutul de membru al O.N.U.!

Anexarea Galiei Orientale în 1939 s-a dovedit a fi un măr otrăvit pentru U.R.S.S. și pentru Ucraina. După patru secole de dominație poloneză, lituaniană și habsburgică, diferențele confesionale și de civilizație și-au spus cuvântul, vestul Ucrainei devenind un focar al naționalismului ucrain-

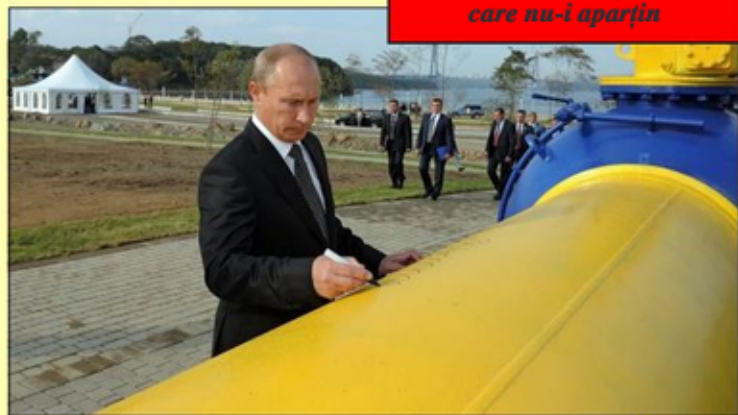
De la cronicarul Nestor până la Soljenitsin, pământul rusesc a început să existe la Kiev

nean, deseori agresiv. Un singur exemplu: Divizia SS de tristă amintire „Galicina” s-a format din naționaliștii ucrainenii din vestul Ucrainei. Au fost reverberații chiar și după obținerea independenței Ucrainei, în 1991 (printre altele, resimțite și de etnicii români din regiunea Cernăuți). Tot așa cum, de această dată în defavoarea Ucrainei, cadoul oferit de Hrușciiov – Peninsula Crimeea – a devenit, imediat după obținerea independenței de stat, un permanent focar de instabilitate, amplificat și de prezența – stipulată chiar în constituția Ucrainei!! – a unei destule de puternice flote ruse la Sevastopol.

Amplele mișcări de redșteptare a conștiinței naționale a popoarelor din Uniunea Sovietică, ce prefigurau deja dezmembrarea imperiului sovietic, au readus în discuție mult discutatul și disputatul subiect al unității rușilor, pentru care părea a fi de neconceput separarea de Rusia a ucrainenilor și belorușilor. „Noi toți ne tragem din neasemuitul Kiev, de unde pământul rusesc a început să existe”, cum nota călugărul Nestor în a sa *Cronică a vremurilor de demult*, scrisă pe la 1113, text devenit un leit-motiv al istoriografiei ruse și sovietice.

(Continuare în p. 25)

**Divorț cu partaj:
Putin și Jirinovski descoperă
că Ucraina stăpânește teritoriile
care nu-i aparțin**

Președintele Vladimir Putin se semnează pe o conductă pentru transportul gazelor vopsită în culorile Ucrainei

Miniatură de epocă înfățișând bătălia de la Leignitz (1241), considerată o acțiune de diversivitate a tătarilor, cu două zile înainte de marea confruntare de la Mohi, în care au înfrânt armata regatului ungar, ceea ce le-a deschis drumul către Europa, cucerire pe care nu au mai realizat-o

Peste un milion de tătari crimeeni trăiesc în multe alte țări, în primul rând în fostul spațiu sovietic, dar și în S.U.A., Canada, Australia, Germania etc. În România se află o comunitate istorică formată din 40.000 de tătari, ai căror strămoși au venit din nordul Mării Negre, îndeosebi din Crimeea.

O altă grupare însemnată a tătarilor este formată de tătarii de Kazan sau de pe Volga (*Edil*, în tătară). Tătarii de Kazan (cca 7 milioane) sunt urmașii tătarilor din Hanatul de Kazan, desprins din Hoarda de Aur, în 1437. Hanatul de Kazan a fost cucerit de către țarul Ivan cel Groaznic, în 1552, iar tătarii de aici au fost împinși în zonele mlăștinoase ale Volgăi, locurile lor fiind ocupate de ruși, care au fost colonizați în mod sistematic în primul rând în locul tătarilor. Timp de aproape 450 de ani, tătarii de Kazan au rămas izolați în mijlocul Rusiei, fără a-și pierde însă identitatea națională. Ei și-au dezvoltat o limbă și o cultură proprie. După destrămarea U.R.S.S., tătarii de Kazan au proclamat

Republica Tatarstan ca un stat suveran, reușind să obțină un statut de autonomie de cea mai mare extensie în cadrul Federației Ruse.

Există și grupările mai mici ale tătarilor din Astrakhan și Siberia vestică, care sunt legați lingvistic și cultural de cei de Kazan.

Originea etnică și evoluția istorică a tuturor tătarilor sunt legate direct de cel mai mare stat pe care l-au avut vreodată tătarii – Hoarda de Aur. Fără cunoașterea istoriei și, mai

ales, a organizării și culturii Hoardei de Aur este imposibilă înțelegerea istoriei țătare, atât în ansamblu, cât și în particular.

Hoarda de Aur

La o reuniune științifică internațională, desfășurată în Kazan, în martie 2013, specialistul rus în istoria Hoardei de Aur, Aleksandr Yurcenko a prezentat o comunicare care a suscitat (și încă suscită) discuții aprinse în lumea științifică. Aleksandr Yurcenko a lansat ideea că marele stat tătaresc Hoarda de Aur ar fi fost primul „stat laic (luminat)” din istoria omenirii. Istoricul rus își argumenta aserțiunea prin faptul că, în Hoarda de Aur a existat o deplină libertate religioasă, egalitatea cultelor, aplicarea riguroasă a legilor, era respectată libertatea și demnitatea femeii, a fost promovată o politică de stat de încurajare efectivă a culturii, științei și a dezbaterilor ideologice.

Hoarda de Aur s-a format ca o entitate politică în anul 1242, prin desprinderea părții nord-vestice a imperiului genghishanid. Timp de 120 de ani, Hoarda de Aur s-a aflat sub conducerea lui Batu Han (1236-1256), nepotul lui Gen-

Ceramică din perioada Hoardei de Aur

Pagină din Codex Cumanicus

ale limbii vechi turcice. Tătarii de astăzi sunt urmașii vechilor popoare turcice, care s-au perindat sau s-au stabilit în Crimeea și în zona Volga-Ural. Începând cu veacul al IV-lea d.H., când mișcarea hunilor spre vest a marcat începutul marii migrații a popoarelor de origine turcică din Asia Centrală către Europa, Crimeea a reprezentat o zonă predilectă de așezare pentru aceștia. Europa răsăriteană a fost copleșită, timp de un mileniu, de valurile succesive de migratori asiatici, care purtau nume diferite (avari, bulgari, oguzi, khazari, pecenegi, cumani sau kâpceaco-tătari), dar vorbeau limbi asemănătoare și aveau obiceiuri similare.

Crimeea a devenit un loc de așezare permanentă pentru marele neam al kâpceacilor, cunoscuți mai bine în Europa sub numele de cumani. La jumătatea secolului al XI-lea, cumanii deveniseră stăpânii incontestabili ai Crimeii, ca și ai unei mari părți din Europa răsăriteană. Timp de mai bine de 300 de ani, cumanii sau kâpceacii au jucat un rol foarte important în istoria multor popoare europene, asiatice și chiar africane (Egiptul mameluc a fost fondat și condus de către kâpceaci, originari în-

deosebi din Crimeea). Cumani au avut un rol determinant în formarea poporului tătar. Strămoșii de bază ai tătarilor de astăzi sunt fără îndoială cumanii. Kâpceacii au constituit principalul element etnic din marele stat tătarec cunoscut sub denumirea de Hoarda de Aur (1242-1502), ceea ce i-a îndreptățit pe unii cronicari medievali și chiar istorici din zilele noastre să îl numească „Hanatul Kâpceac”.

Într-adevăr, între limitele eurasiatice ale acestui mare stat a avut loc procesul de formare a poporului tătar modern, prin asimilarea în masa kâpceacă a diverselor elemente etnice care compuneau populația Hoardei de Aur, inclusiv a celui mongol guvernator, dar minoritar. Nucleul acestui proces de etnogeneză a fost Peninsula Crimeea și bazinul Volgăi, care au devenit astfel baza istorică a poporului și limbii tătare. Renumitul monument al istoriei și limbii tătare, *Codex Cumanicus*, a fost creat, la sfârșitul secolului al XIII-lea, în Crimeea, probabil chiar în capitala ei de atunci – Solkhat sau Eski

Kîrîm. Iar literatura tătară scrisă își are originea, tot în secolul al XIII-lea, în capitala hanatului Hoarda de Aur, care era marele oraș Saray de pe Volga. Limba tătară, denumită în secolele XIV-XV limbă kâpceacă sau turcă, a devenit chiar o limbă universală (*lingua franca*), ceea ce a făcut ca o serie de comunități etnice din Crimeea să o adopte ca limba lor maternă. Sunt bine cunoscute și atestate în acest sens situația comunităților iudaice (*karaimi* și *kîrîmceaci*), greacă (*urumci*), armeană (kâpceaco-armeni) din Crimeea, care au folosit limba tătară, până târziu în secolele XVII-XVIII, chiar în scrieri cu caracter religios (creștin și iudaic). Iar urmașii goților germanici și ai alanilor iranieni din Crimeea au devenit cu timpul tătari musulmani.

Poporul tătar crimean este răspândit astăzi în lumea întreagă. În patria istorică Crimeea s-au putut reîntoarce până acum doar 300.000 de tătari, după ce, la 18 mai 1944, Stalin îi deportase pe toți în Asia Centrală și Urali. Cei mai mulți tătari crimeeni se află în Turcia (cca 5-6 milioane).

locală. Tribunalele de stat erau active în fiecare zi. Un complet de judecată era compus dintr-un kadî și un yarguci. Dacă primul judeca pricina din punctul de vedere al legislației religioase (*şeri'at*), cel de-al doilea hotărâ pe baza codului gengishanid (*yassa*) și a dreptului cutumiar. Fiecare dintre cei doi judecători era însoțit de asistenți și consilieri. Existau și instanțe de apel, cel suprem fiind divanul hanului. Acest sistem mixt îl vom reîntâlni, într-o formă puțin schimbată, în statul otoman.

Hoarda de Aur era un „imperiul al stepei”, ceea ce a conferit unele trăsături specifice și hanatelor care l-au moștenit, inclusiv și în deosebi Hanatul Crimeii. În primul rând, structura de stat era simplă, bazată pe sistemul de organizare a unei tabere militare în permanentă acțiune: centru, aripa dreaptă și aripa stângă. Pe baza aceluiași sistem s-a organizat și a funcționat în primele secole de existență și statul otoman. Dacă centrul puterii se afla în bazinul Volgăi, unde era localizată capitala – Saray (de la turcicul *sarî* – galben) –, nucleul aripii drepte era în Crimeea, iar cel

al aripii stângi era în Horezm. Ceremoniile de la Curtea imperială tătară se desfășurau pe baza aceluiași sistem. Soțiile hanului, prinții, prințesele, demnitarii, șefii de clanuri și comandanții militari se poziționau în dreapta și stânga tronului, după însemnătatea și apartenența lor la cele două aripi. Interesant este faptul că, până nu demult, chiar nunțile tătarilor din Dobrogea aminteau în mod clar de această ceremonie aulică. Călătorii care au vizitat Hoarda de Aur în secolele XIII-XV sunt unanimi în aprecierea rolului deosebit de însemnat al femeilor în structura de stat a Hoardei de Aur și, desigur, în protocolul imperial. Principala soție a hanului avea locul asigurat lângă suveran și dreptul de a interveni în dezbaterile de stat. Există documente oficiale tătarăști (*yarlık*) în care este consemnat faptul că hotărârea respectivă fusese luată în comun de către han și soția sa. Spre deosebire de restul lumii musulmane, toate femeile din cuprinsul Hoardei de Aur se bucurau de libertate și respect în viața publică.

În ciuda unor păreri larg răspândite, Hoarda de Aur nu

a fost un stat despotice de tip oriental și nici o monarhie absolutistă de tip occidental. Organul suprem de conducere în Hoarda de Aur era *Kurultay*-ul, care poate fi asemuit cu adunarea poporului din vremurile mai îndepărtate sau cu Congresul, din timpurile mai noi. Numai acest organ de largă reprezentare avea puterea să decidă în probleme majore de stat, ca: succesiunea la tron, război sau pace, adoptarea legislației ș.a. *Kurultay*-ul era obligat și el să respecte litera și spiritul legislației în vigoare, în primul rând al Codului gengishanid – *yassa*.

Încă de la început, autoritățile Hoardei de Aur au urmărit să aibă evidența clară a populației și a surselor de venituri. Din datele existente până acum, se știe că în 1245 a fost întocmit primul recensământ al supușilor din Hoarda de Aur, pentru a afla valoarea veniturilor statului și potențialul militar din fiecare provincie. Au urmat alte recensăminte, în 1252, 1258-1259, 1274-1275 etc. Potrivit unor rezultate parțiale, numărul populației numai din cnezatele rusești supuse hanatului era, în 1275, de 8,6 milioane, ceea ce ne poate conduce la o estimare de cel puțin de trei ori mai mare pentru întregul hanat al Hoardei de Aur, adică în jur de 25-30 milioane de persoane. Toată populația hanatului a fost organizată pe sistemul zecimal (10, 100, 1.000, 10.000, 100.000), astfel încât controlul fiscal al statului era strict și eficient. Armata era organizată pe baza aceluiași sistem, ceea ce permitea o mobilizare deosebit de rapidă și riguroasă. Cei care nu se conformau întocmai ordinelor ierarhice, indiferent de rang și origine, erau pedepsiți foarte aspru (de regulă, cu moartea).

(Va urma)

Tătari din Simferopol comemorează amintirea zilei când au fost deportați de Stalin din Crimeea

ghiz Han, și a urmașilor acestuia. Această perioadă a fost una de consolidare și dezvoltare a Hoardei de Aur. Acest stat se întindea pe un spațiu eurasiatic imens, de la fluviul Irtiș până la Carpați și Dunăre, cuprinzând practic aproape toată Rusia de astăzi și o parte importantă din Asia Centrală, Caucaz și nordul Mării Negre. Denumirea de Hoarda de Aur (*Altın Orda*, Cortul Aurit) este legată de tradiția turco-mongolă, în care culorile aveau semnificații precise. Culoarea galbenă a aurului reprezenta cea mai înaltă noblețe și centrul puterii. Iar *orda*, în sensul de „marele cort al conducătorului”, simboliza sediul și suma autorității; apoi, prin extindere, termenul a desemnat armata, forța militară (*ordu*, *ordie*). Dar, în sursele musulmane ale vremii, acest stat este denumit „Sultanatul Kâpceac” sau „Hanatul Kâpceac”, iar celebrul călător arab Ibn Battuta, care a vizitat Hoarda de Aur în 1333, îl considera un stat al turcilor. Denumirea de Hoarda de Aur a fost transmisă de izvoarele rusești, unde acest stat, care era suveranul incontestabil al cnezațelor rusești, apare sub forma „Zolotaya Orda” (Cortul de Aur). Dacă sursele istorice musulmane au avut în vedere componența etnică a acestui stat imens, unde kâpceacii sau cumanii erau majoritari, izvoarele documentare ruse au avut în vedere expresia puterii centrale suverane, unde cnezii ruși erau obligați să presteze periodic omagiul de vasalitate și să obțină edictul imperial de numire într-unul sau altul dintre cnezate.

În 1257, tronul Hoardei de Aur a revenit lui Berke Han (1257-1266), fratele întemeietorului Batu Han. Berke Han a fost primul suveran musulman al acestui mare stat bi-continental, comparabil cu

Bătălia de la Kulikovo, din 1380, câștigată de cneazul rus Dmitri Donskoi, chiar dacă nu a înlăturat dominația tătară, este considerată de istoricii ruși începutul procesului de eliberare de sub această dominație

una dintre cele mai mari puteri de astăzi. Întronarea sa a avut un efect uriaș, nu numai din perspectiva istoriei tătare, ci și a întregii lumi musulmane. Odată cu domnia lui Berke Han s-a oficializat procesul de islamizare a Hoardei de Aur, proces care se desfășura deja, în paralel și prin susținere reciprocă, cu cel de turcizare în primul rând a dinastiei gingishanide și a puținelor elemente mongole care se aflau în preajma acesteia. La întemeierea Hoardei de Aur au luat parte doar 4.000 de oșteni mongoli, din patru triburi diferite (*Sedjuvut*, *Khinkit*, *Khusin* și *Kiyat*), fiind cunoscute și numele celor patru comandanți ai celor patru unități de o mie de oșteni mongoli. Dar, întreaga armată a Hoardei de Aur număra în jur de un milion de oșteni. Cum kâpceacii reprezentau majoritatea locuitorilor din Hoarda de Aur, este de la sine înțeles faptul că aceștia constituiau și majoritatea armatei, ca și a celor care lucrau în structurile de stat, în economie. Desigur, alături de mongolii cărmuitori și kâpceacii preponderenți, în armată, în aparatul de stat, în activitatea productivă și comercială se aflau multe alte elemente et-

nice, inclusiv europeni creștini (italieni, germanici, greci, ruși, finici), caucazieni, ugrici, armeni, evrei, dar și confucianiști chinezi, budiști indieni, zoroastrieni, musulmani selciukizi, uiguri, iranieni, arabi ș.a. Procesul de islamizare și turcizare din Hoarda de Aur a fost desăvârșit în vremea lui Özbek Han (1312-1341), când acest stat a atins apogeul puterii și dezvoltării sale. *Procesul de turcizare și islamizare din Hoarda de Aur a avut ca rezultat esențial apariția poporului tătar de astăzi.*

Nici stat despotice, nici monarhie absolutistă

Deși islamul era credința împărtășită de majoritatea locuitorilor din Hoarda de Aur, toți supușii hanului erau tratați în mod egal, cu condiția să fie loiali și să-și plătească la timp impozitele către stat. Întocmirea și aplicarea corectă a legii constituia preocuparea de capetenie a hanilor Hoardei de Aur. Ei erau pătrunși de credința, lăsată moștenire de către Genghiz Han, că întregul edificiu de stat și forța acestuia depind de asigurarea domniei legii, dar a unei legislații drepte, adaptată și la tradiția

Regele Carol I la biroul de lucru

de taxă de timbru sau de înregistrare

Firește, membrii familiei regale aveau și ei un venit din partea statului, potrivit rangului și poziției fiecăruia. Familia regală română era departe de alte familii domnitoare europene ca avere și câștiguri materiale, departe desigur de familia Romanov din Rusia sau Habsburg din Austria, Hohenzollern din Germania, dar și de Savoia din Italia. Nu însă și de dinastiile din Grecia, Bulgaria, Serbia, Muntenegru. În acest caz, raportul era invers. La urma urmei, dinastia română avea în Europa poziția țării peste care domnea.

Averea suveranului, suferind fluctuațiile economiei și ale pieței, n-a încetat să sporească cu trecerea anilor. Lista civilă rămâne de-a lungul domniei sale principala sursă de venit. Ea fusese fixată la 13 mai 1866, la trei zile după venirea lui Carol în țară. Valoarea ei a rămas aproape aceeași. Nu depășește suma de 1.200.000 de lei (doar în 1873). În unii ani Carol nu o ridică, din cauza situației economice din țară, așa cum s-a întâmplat în primii ani de

domnie. Cam un sfert din această sumă se duce pe cheltuieli personale. Tot din această sursă provin cei 10.000 de lei care vor crea fondul întrebuit de Elisabeta pentru cheltuieli caritabile.

Ce cheltuieli personale face primul nostru suveran? În primul rând pe medicamente, tot felul de pilule, picături, siropuri, prafuri, pomezi, spirt, alifii, dezinfectante, cumpărate de la farmaciile „La Salvator“, „La Cerb“, „F.W. Zurner“, „Blaise Nogue“, toate cu chitanțe rigurose întocmite și aflate în arhiva Casei Regale. În al doilea rând, cheltuielile sale sunt făcute pe călătorii în țară și în afara ei. Arhiva menționează cu minuțiozitate locul și suma cheltuită. Sunt consemnate până și bacșișurile date feciorilor, podarilor, muzicanților, servitorilor (aceste bacșișuri sunt amintite cu deosebire în călătoriile sale prin țară, unde se și dau, așa fiind obiceiul). Cheltuielile de călătorie erau aproape egale cu acelea pentru opere de binefacere. De pildă, în septembrie 1903 s-a alocat suma de 73.594,30 lei pentru călătorii și 87.623,66 lei pentru binefaceri.

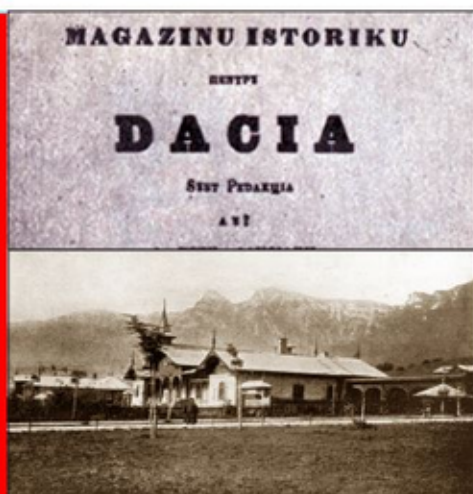
Cheltuieli mai face suveranul cu accesorii și bijuterii: lanțișoare de aur, tabachere, brățări, ace de cravată, broșe, garnituri, butoni, medalioane, butoni cu perle și diamant, inele, coliere, portțigarete, bricege, creioane de argint sau de aur, chibritelnițe, ceasuri (mai ales ceasuri, unele sunt cu monogramă gravată). Multe dintre aceste bijuterii sunt făcute cadou cu diverse ocazii. Celelalte – foarte rar purtate.

S-au păstrat o mulțime de chitanțe de cumpărături de cărți și reviste precum *Magazin istoric pentru Dacia*, al lui

A. Treboniu Laurian. Sunt multe ziare la care Carol I își făcuse abonament: *Monitorul Oficial*, *Monitorul oștii*, *Românul*, *Sentinela Carpaților*, *România*, *Presa*, *Revista contemporană*, *Revista științifică*, *Curierul din Iași*, *Transilvania*, *La Roumanie*, *Războiul*, *Dreptul*, *Daracul*, *Revista literară și politică*, *Convorbiri literare*, *Revista economică și financiară*, *Curierul financiar*, *Voix de la Roumanie*, *International Review*. Sunt printre ele și publicații care îl critică: *Ghimpele*, *Nichipercea*, *Trompeta Carpaților*, dar și periodice străine.

Își cumpăra suveranul și haine noi sau umbla doar cu haine cârpite, cum circulau zvonurile răuvoitoare în timpul domniei lui? La venirea în țară, Carol își comandă uniforme militare brodate (pantaloni și ulancă de general). Sunt uniforme prusace. Este și un costum „pentru Alteța Sa“, care, e adevărat, e ieftin, doar 59 de lei. De la Societatea Cancelaria Română, în 1880, sunt comandate două perechi de ghete și trei costume de călărie. Furnizor al Casei Regale în materie de îmbrăcăminte era A. Rosenfeld. De la el sunt comandate un chipiu alb cu cordon, caschete, chipiuri de vară, brânșete cu panglici. Pălăriile erau comandate la Georges Becker, pălării de soare, de păslă, caschete. De la Anna Novak erau cumpărate cravate, mănuși, de la Jean Valentin – două costume de iarnă, două paltoane. Acestuia, care era și croitorul Curții, îi sunt duse la reparat în 1905 trei tunici, o manta, două perechi de pantaloni, două chipiuri, un pardesiu, o cravată, 14 uniforme și alte articole vestimentare.

Ceea ce se observă din registrele păstrate la fondul Casa

Carol și Elisabeta și pasiunile lor (lectura: Magazin istoric pentru Dacia), operele de binefacere (așezământ de binefacere de pe Domeniul Coroanei de la Sinaia) și cadourile (tabacheră de argint)

● Doi administratori pricepuți și influenți ●
Avere pe măsura poziției ocupate în Europa ● În
anii cu situație economică grea, regele nu ridică lista civilă ● Sunt consemnate
și bacșișurile ● Pasiune pentru ceasuri, arme și papetărie ● Bani puțini pentru
haine ● Ajutoare financiare pentru instituții, oameni de cultură și persoane
nevoiașе ● Principesa Maria cheltuia prea mult, principele Ferdinand nu

AVEREA LUI CAROL I

Prof. univ. dr. ION BULEI

Bugetul general al Administrației Curții și Domeniilor lui Carol I din 1881, anul în care România a devenit regat, era de 1.962.648,94 lei resurse generale și 1.572.991 cheltuieli generale, ceea ce ducea la un excedent de 389.657,94 lei.

Acest buget provenea din lista civilă – 1.185.185,16 lei, din cele trei moșii regale, Poeni, Broșteni și Sinaia (nu era cumpărată încă Slobozia) – 192.154,55 lei, din depozitele bancare – 77.950 lei, din apanajul lui Carol de la Sigmaringen – 55.000 lei, din venitul adus de imobilele din străzile Modei, Fântânii, Vamei și Amzei din București – 31.272,40 lei, din rambursări 32.217,70 lei și din diverse – 10.000 lei. Aceste cifre variază în anii următori.

Domeniul Coroanei e instituit prin legea din 10 iunie 1884. Din acesta făceau parte 12 moșii (șase la câmpie, cinci la munte și una colinară), cu o suprafață totală de 129.721,4691 ha. Moșiile rămăneau ale statului, dar venitul lor și obligațiile care rezultau din contractele de arendare treceau asupra Coroanei. Nu puteau fi vândute, schim-

bate sau dăruite, ipotecate sau supuse la vreo altă sarcină, indiferent de natura ei.

O persoană numită și plătită de Coroană, cu titlul de administrator al Domeniilor, fără a avea statutul unui funcționar public, avea rolul de a administra proprietățile. Până în 1913 administrator a fost Ioan Kalinderu, după aceea Barbu Știrbei, amândoi foarte

pricepuți, totodată foarte influenți în societatea și politica românească, nu numai la Curte. Coroana primește aceste domenii fără a plăti cauțiune. Nu plătește nici impozit către stat, suportând doar taxele impuse de județ și comună. Toate contractele și actele încheiate pentru administrarea Domeniului Coroanei sunt scutite

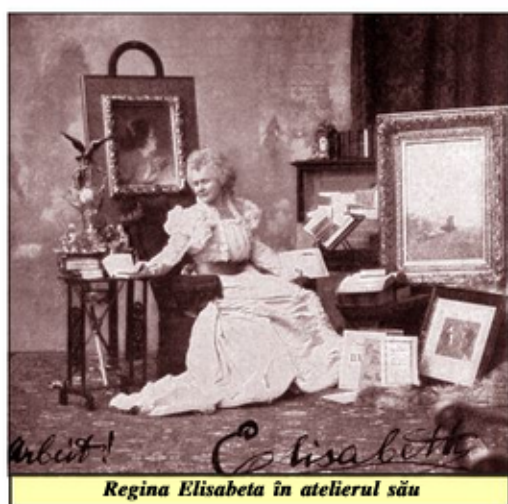
Ion Steriadi (era bursa obișnuită pentru trei luni), 1.200 de lei bursa acordată lui George Enescu între ianuarie-iunie 1902. Se acordă subvenții pentru *Etymologicum Magnum Romaniae*, a lui Hasdeu, Societății Române de Geografie, Jockey-Clubului, Teatrului din București, Operei, Ateneului Român, Spitalului Azuga, Școlilor israelite, Comunității protestante, Orfelinatlui Agricol „Ferdinand“.

La sosirea în țară, în 1869, regina își creează un fond personal de 10.000 de lei, pe care îl cheltuia an de an pentru scopuri caritabile. La 24 aprilie/6 mai, chiar de ziua ei, pune bazele Azilului „Elena Doamna“. Foarte sensibilă la suferință, Elisabeta va da bani toată viața pentru alinarea ei. Și o va face mai cu seamă după moartea atât de timpurie, la doar patru ani, a fiicei Maria. În fiecare an, la 12/24 noiembrie, împărțea din caseta ei ajutoare bănești la opt fete sărace, patru din București și patru din Iași. Cu scop caritabil, regina înființează Societatea „Vatra Luminoasă“ și comandă mașini de scris cu alfabet Braille (*Magazin istoric*, nr. 4/1985; nr. 8/2011). De asemenea, înfi-

ințează „Pâinea zilnică“, unde oferă orbilor, temporar, gratuit, adăpost și mic dejun și prânz. „Societatea Regală Elisabeta“ avea 15 membri, numiți de regină, și un comitet numit tot de ea. Ceea ce își propunea era vizitarea la domiciliu a copiilor săraci și ajutorarea lor.

Un comitet format din doamne avea și „Societatea de Cruce Roșie“, prezidat de regină. Felul de a fi al reginei, de om bun, atrage și mulți impostori, care caută să profite de bunătatea ei, obligându-l pe Carol să acopere cheltuielile care uneori sunt chiar foarte mari, cum s-a întâmplat în cazul Societății „Vatra Luminoasă“. Din această cauză, regele îi acordă pentru cheltuieli personale o sumă fixă, pe care, în cazul când o depășea, n-o mai acoperea. Un procedeu care i-a adus vorbe rele.

În afara cheltuielilor caritabile, banii din caseta reginei

Regina Elisabeta în atelierul său

se duc pe medicamente. Avea sensibilitate foarte mare la curent, avea deficiențe de vedere, afecțiuni dentare... Sănătatea ei a fost tot timpul într-o stare precară. Cele mai multe medicamente le cumpără de la farmaciile „La Salvator“ și „La Speranță“. Cheltuieli face regina cu călătoriile ei la băi sau la mare (la pavilionul care-i purta numele, la Constanța). Sunt apoi cheltuieli pentru grădinarit. Ea amenajează o foarte frumoasă grădină la Peleş. Furnizorul ei pentru preocupările florale este Friedrich Pildner, iar pentru vestimentație – Washington Moon. Elisabeta nu face o pasiune pentru haine. Se aseamănă și din acest punct de vedere cu soțul. Plăcerea eleganței rafinate nu o are la Curte decât principesa Maria. Nu sunt între dosarele Casei Regale și acelea privind cheltuielile principesei Maria.

Lista civilă a principelui moștenitor era de 48.000 de lei în 1901, de 120.000 în 1907 și de 240.000 în 1910. În sumele de bani care îi sunt alocate nu apar deficite. Ferdinand, la fel ca familia domnitoare, nu e un cheltuitor. ■

Regele Carol I și regina Elisabeta pe peluza Castelului Peleş

Regală e că suveranul cheltuie puțin cu vestimentația, cum-pără rar o haină nouă și trimite prea multe piese vestimentare la reparat în loc să le înlocuiască. Zvonurile care circulau privind lipsa lui de cochetație vestimentară erau îndreptățite. Cheltuieli mai făcea Carol cu țigările. A fumat puțin și numai în tinerețe, la vârsta înaintată doar ocazional sau deloc. A fumat țigări de foi, țigări „Regalia”.

Cheltuie din caseta personală și pentru produse de papetărie, pentru care avea o slăbiciune. În 1867 cumpără 12 calendare românești poleite și două buletine de divan ad-hoc din Moldova, în franceză și română, material litografic de la Carol Szathmari. Achiziționează cu mare bucurie tablouri ori de câte ori se întâmplă ca acestea să fie pe gustul lui. Chitanțele indică obiectul cumpărat, suma, locul și data cumpărării. În afară de tablouri sunt și alte obiecte de artă cumpărate de suveran: un bust din marmură și un portret al regelui, cinci tablouri și o statuie ce fuseseră expuse la Ateneu, o altă statuie

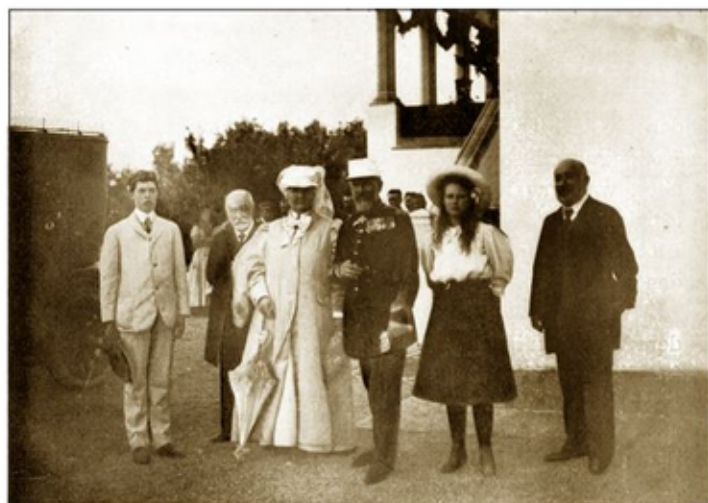
Evantai cu membrii familiei regale

a unui copil care sărută, un ceasornic *majolique* (de faianță italiană) cu copil. Sunt icoane cumpărate de la Nae Pantelimonescu, cu hramul Sf. Treimi, Nașterii Maicii Domnului, Hristos, Arh. Mihail și Gavril, Sf. Nicolae, Sf. Constantin și Elena. Sunt, desigur, chitanțe cu cumpărări de arme, altă pasiune a lui Carol I: carabine, pistolete, iatagane, săbii.

Din caseta personală a suveranilor provin și ajutoarele financiare acordate unor instituții sau persoane nevoiașе. Cererile pentru ajutor adresate suveranilor sunt numeroase.

Și totdeauna ele sunt onorate. Biserica Ciolanu, Școala Orfanilor Catolici din Iași, Biserica Trei Ierarhi, Biserica din Câmpulung, Biserica Bucovețu de pe malul Jiului, Biserica catolică din Butea, jud. Roman, Biserica mitropolitană din București, Biserica Krețulescu, Biserica Sf. Treime din Ploiești, Biserica Stejarul din București sunt menționate ca beneficiare ale sprinului regal. La fel Teatrul Național, Teatrul Francez, Direcția Artistică a Teatrului Italian, Filarmonica, Cercul Ofițerilor, Societatea Română de Geografie, Congregațiunea Templului Coral din Capitală.

Ajutor financiar din partea suveranilor primesc elevi și funcționari, precum cei ai Școlii tehnice de mașini agricole din Iași, orfanele Aristia și Safta Georgescu, văduve, veterani de război, săraci. Ne oprim doar la lista burselor, între care 600 lei pe trimestrul ianuarie-aprilie 1896, pentru Al. Tzigara Samurcaș, 1.200 lei bursa gravurului Gabriel Popescu, 4.000 lei pentru fiii doamnei Kremnitz, în 1902, 100 de lei pe lună între octombrie-aprilie unui student la Bruxelles, 600 de lei în 1901, bursa lui

1907. Vizita familiei regale la domeniul de la Cocioc; de la stânga la dreapta: prințul Carol, prim-ministrul D.A. Sturdza, regina Elisabeta, regele Carol, prințesa Elisabeta, administratorul domeniului regal J. Kalinderu

aventuri diplomatice periculoase, ce l-ar duce la izolare.

Alta era părerea baronului Saverio Fava (1832-1913), consulul italian la București (noiembrie 1868-decembrie 1879). El vedea cu ochi buni obținerea unei mai mari autonomii, cât și politica moderată a românilor, în special a ministrului de Externe, Vasile Boerescu (1873-1875).

În ianuarie 1875, s-a mai ridicat o voce în favoarea românilor, aceea a inginerului Eduardo Gioia, cel care credea cu tărie că progresul tehnico-economic va fi urmat și de unul socio-politic. Munca la Canalul de Suez i-a adus un renume. A venit apoi în România, descoperind aici resurse încă neexploitate.

Opinia publică italiană, alături de cea anglo-franceză și influențată de propaganda israelită, nu era favorabilă Principatelor dunărene, unul dintre motive ținând de debătuta problemă evreiască. Problema evreiască a fost discutată în unele intervenții parlamentare (politicianul

cu idei mazziniste Mauro Macchi, 1818-1880) și în articole din ziarele moderate (*L'opinione*, *Opinia*), dar și din cele progresiste (*Il diritto*, *Dreptul*). Toate aceste voci condamnau la unison atitudinea de așteptare a guvernului de la București vizavi de rezolvarea problemei evreiești.

În anul 1877, Italia, ca și restul Europei, nu a condamnat proclamarea unilaterală a independenței, din 9 mai 1877. Melegari în schimb, cunoscând prevederile Convenției de la Livadia, din 16 aprilie 1877, încheiată între România și Rusia, și-a exprimat dezaprobarea față de acordul semnat de români fără consultarea diplomațiilor europene. Recunoașterea independenței a fost respinsă până la sfârșitul războiului. Atunci când trupele române au trecut Dunărea, la cererea marelui duce Nicolae, fratele țarului și comandantul armatei rusești, diplomația italiană a înțeles că situația s-a schimbat. Prim-ministrul Agostino

Depretis nota: „România și-a menținut curajoasă locul pe câmpul de luptă și, astfel, ea poate să pretindă recunoașterea independenței din ziua în care Poarta nu și-a mai putut păstra suzeranitatea asupra Principatelor“.

Opinie schimbată

Opinia publică italiană a urmărit cu interes Criza Orientală. Au fost trimiși chiar și voluntari, dornici să lupte alături de sârbi. Apoi atenția s-a îndreptat asupra României și spre iminentul război ruso-otoman. Corespondenții de război ai ziarelor: *Il pungolo* (Îndemnul), *Roma*, *Fanfulla*, *L'illustrazione italiana* (Ilustrația italiană), *Corriere della sera*, *Gazzetta piemontese*, *Il popolo romano*, *Opinione* și *Il secolo* au relatat evoluția conflictului.

Voluntarii italieni au dorit să lupte alături de români, dar guvernul de la București a refuzat formarea unei legiuni străine, care să se alăture trupelor regulate. Motivele refuzului erau multe: înainte de toate, aliatul rus nu agreea alți voluntari decât pe cei bulgari, care erau deja încadrați în armata rusă. Nu erau acceptați nici sârbii, a căror prezență ar fi trezit suspiciunile Austriei, ce acceptase cu greu prezența românilor din Banat, Transilvania și Bucovina. Printre voluntarii italieni a fost Luigi Cazzavillan, care luptase de foarte tânăr alături de Garibaldi. Acesta s-a stabilit în România, a făcut avere din comerț, fondând câteva ziare la București: *Fraternitatea italo-română* (ulterior *Frăția româno-italiană*) și foarte cunoscutul *Universul*.

Exclusivitate

Baronul Saverio Fava, consulul italian la București (stânga); trecerea Dunării de către trupele române de la Siliștioara-Măgura la 20 august/1 septembrie 1877; marchizul Visconti Venosta, ministru de Externe al Italiei (dreapta)

RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ - ECOURI ITALIENE

FRANCESCO GUIDA (Universitatea Roma Tre)

Între anii 1870-1877, diplomația italiană s-a opus visului de independență al românilor. Pentru marchizul Visconti Venosta (1829-1914), titularul fără întrerupere al portofoliului Externelor în acea perioadă, Imperiul Otoman reprezenta încă un element de echilibru la nivel european, neputând fi sacrificat nici măcar pe altarul renașterii Orientului European.

Evenimentele politice din România – ani de rapide răsturnări de guverne conservatoare și liberale, peste care venise și amenințatoarea renunțare la tron a lui Carol de Hohenzollern Sigmaringen (martie 1871) – erau urmărite cu deosebită atenție la Roma. Motivul era unul extrem de simplu: echilibrul european atât de îndrăgît de ministrul Venosta, cunoscuta teorie a păcii cu orice preț, garantată de concertul Puterilor.

Prudența italiană era evidentă, ca și în alte episoade,

precum apariția unei monete naționale în România, cel al tratatelor privind posibila semnare a unui tratat comercial sau al acordării permisiunii pentru deschiderea unei agenții consulare române la Roma. Doar în ultimul caz, discuțiile s-au finalizat, reprezentanții români (Gheorghe Cantacuzino și, apoi, diplomatul și naturalistul Constantin Esarcu, 1836-1898) fiind acceptați în capitala italiană, cu condiția ca funcțiunile să le fie limitate, pentru ca agenția să nu fie confundată cu o mică ambasadă.

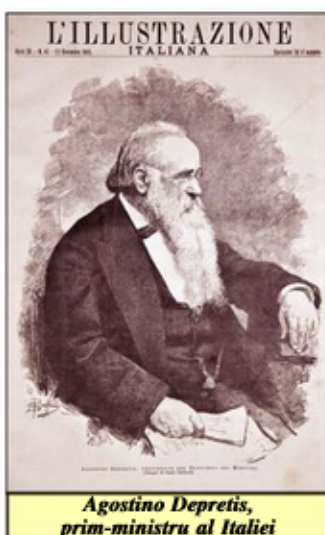
Curajul dovedit pe câmpul de luptă

După eșecul reprezentanților dreptei la alegerile din martie 1876, succesorul lui Venosta la Externe, bătrânul Luigi Amedeo Melegari (1805-1881), fostul susținător al ideilor revoluționarului Mazzini, profesor de drept internațional și constituțional și reputat om politic, a mers tot pe calea prudenței. Și el era convins că un stat tânăr, precum era Regatul Italiei, nu trebuie să se angajeze în

În rândul politicienilor de stânga italieni s-a constituit un grup de deputați cu idei mai îndrăznețe și filo-române, care, odată cu venirea prim-ministrului Depretis și la conducerea Externelor (la primul său mandat, 1877-1879), a reușit să influențeze și să schimbe poziția politicii externe italiene.

Presa a devenit favorabilă cauzei românești. Eduardo Gioia a publicat lucrarea *La questione d'Oriente, l'Italia e il Congresso. Lettera a Benedetto Cairoli* (Chestiunea orientală, Italia și Congresul. Scrisoare către Benedetto Cairoli, 1878), în care milita în favoarea unui stat român independent, care să includă și Basarabia.

Enrico Croce, directorul ziarului *La Voce d'Italia*, aflat la București între anii 1878-1879, considera că neutralitatea României trebuia garantată cu o graniță până la Nistru. Dar la Congresul de pace de la Berlin guvernul român nu a reușit să salveze

districtele meridionale ale Basarabiei, cedate Rusiei, obținând doar Dobrogea de Nord.

Italia a încheiat la 23 martie 1878 un tratat comercial cu guvernul de la București, devenind prima putere occidentală care a pornit pe drumul recunoașterii noului stat. În decembrie 1879, a fost acreditat Giuseppe Tornielli ministru plenipotențiar la București,

anticipând astfel recunoașterea noului stat de către Germania, Franța și Anglia.

Unul dintre deputații cu cele mai puternice convingeri filo-române, Ruggiero Maurigi (1843-1919), a salutat gestul Italiei: „Anunțul recunoașterii României va fi primit cu satisfacție în țara noastră, care păstrează amintirea modului în care, în ultimii 20 de ani, poporul și Parlamentul român s-au asociat cu entuziasm tuturor bucuriilor noastre și tuturor durerilor noastre. Solidaritatea de neam și de tradiții, interese politice și comerciale, amintiri istorice care, în orice clipă, alături România Italiei fac astfel ca poporul român să atragă întotdeauna simpatia Italiei, atâta timp cât el va continua să fie demn reprezentant al neamului latin în acel amestec confuz de nații, limbi, credințe și naționalități, care se cheamă Peninsula Balcanică, o insulă de civilizație cum a fost în trecut și cum va fi, desigur, și mai mult în viitor.” ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 iunie 2014, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Când a fost întocmit primul recensământ al supușilor din Hoarda de Aur?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna martie 2014 este:

Ecaterina Salvaresso

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **domnul Gheorghe Sofronia, din Timișoara**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2014.

Adresa noastră: **Magazin istoric, C.P. 15-702, Of.P. 15, sect. 1, București**

General Gheorghe Manu
și soția sa, Lili

Printre jurnaliștii prezenți pe frontul dunărean, îi putem aminti și pe avocatul Giuseppe Marcotti, pe Nicola Lazzaro și pe Marco Antonio Canini. Ultimul, Canini, participant la revoluția din Veneția și Roma, între 1848-1849, a plecat în exil în Grecia, Imperiul Otoman și România. A fost expulzat de două ori pentru motive politice, iar în 1877, la începutul lunii mai, ajuns la București, a asistat personal la proclamarea independenței.

În lunile iunie și iulie 1877, Canini a urmărit pătrunderea rușilor în Balcani, asistând la trecerea Dunării de către trupele rusești și vizitând principalele localități cucerite. A avut ocazia să-l cunoască personal pe țarul Alexandru al II-lea. S-a dovedit plin de admirație față de victoriile rusești, dar și stupefiat de inexplicabila lipsă de reacție a otomanilor. Când au sosit primele știri negative de la Plevna, se găsea în Pasul Șipca din Balcanii Centrali, teatrul unei îndelungate rezistențe rusești. Pentru a nu-și risca

pielea, dacă otomanii ar fi reușit să învingă, s-a grăbit să se întoarcă spre nord, într-un teritoriu mai sigur. Cum românii, prin glasul generalului Gheorghe Manu (1833-1911), au refuzat să intervină în ajutorul rușilor, în baza unei simple convocări, Canini s-a plâns de pasivitatea românilor, considerându-i prea orgolioși; apoi, el și-a schimbat opinia, înțelegând că națiunea română lupta pentru independență.

Plevna și presa italiană

De la jumătatea lunii august, Canini s-a stabilit în zona de operațiuni de lângă Plevna, acordând maximă atenție mișcărilor trupelor române. Comportamentul românilor a fost, în opinia sa, unul cu adevărat admirabil, lupta „trupelor noi, care nu mai simțiseră mirosul prafului de pușcă, decât la manevre, a fost eroică”. Multe dintre articolele sale din 1877 au narat episoade pline de eroism: „am văzut un soldat român rănit la brațul drept, care ducea două puști, pe a sa, dar și pe a unui prieten căzut. Întrebat, îmi răspunde că acestea sunt bunurile patriei și trebuie să aibă grijă de ele, căci vor mai avea nevoie. Alții duceau chiar și trei puști”. Întâlnind apoi un ofițer rănit, care se văita, l-a auzit spunând: „nu plâng pentru mine, ci pentru camarazii mei ofițeri, care au

căzut aproape toți” (*Il pungolo*, 21 septembrie 1877). În realitate, primul corp român intrat în contact cu inamicul, Corpul 10 Dorobanți, a căzut aproape complet în luptă; au rămas în viață numai 43 de soldați și niciun ofițer. La sfârșitul zilei, nota Canini, din peste 8.000 de oameni au căzut morți, răniți sau au fost dați dispăruți aproape 4.000! Și rușii au suferit foarte grele pierderi.

În timp ce la Plevna începea un lung și decisiv asediu, încheiat la 10 decembrie, prin predarea lui Osman Pașa, intervenția românilor în război și eroicul lor comportament nu au rămas fără ecouri în Italia. Printre primii, consulul Fava, cu toată prudența demonstrată în lunile precedente, a laudat „bravura dovedită până acum de armata și artileria română”, laudând „participarea directă a românilor la război, în împrejurările critice în care se afla armata imperială”.

Sosirea țarului Alexandru al II-lea la Palatul domnitorului Carol în București la 1877

bravura soldatului român pe câmpul de bătaie. Un tablou terminat și bine reușit reprezintă «Primul atac la luarea Griviței».

În afară de aceste date, articolul mai dădea și alte informații, dar, din păcate, fără importanță. Merită totuși să ne rețină atenția precizarea că tabloul „Primul atac la luarea Griviței” era fotografiat „în mărimea acestuia” și că „se putea vedea expus la Bibliotecă Socec”. Verificarea informațiilor relatate de publicațiile amintite ne-a permis să constatăm că în cea mai mare parte acestea sunt reale. Cercetări ulterioare ne-au permis să stabilim, în linii mari, biografia pictorului Selageanu și să-i cunoaștem, totodată, parte din operă.

Având prenumele de Isidor, el era de origine transilvănean. S-a născut la Abrud, în anul 1836, și a decedat la Craiova, la 28 iulie 1887. A fost fiul lui Simion și al Anei Selageanu. Unde, când și ce studii a făcut, nu știm. Cert este însă că avea studii, altfel n-ar fi ajuns profesor de desen și caligrafie la Craiova, după 1863, când gimnaziul din localitate a fost transformat în liceu. În Oltenia el a venit, probabil, în jurul anului 1859, an în care a executat „Portretul egumenului mănăstirii Hurez, Ioanice”, tablou pe spatele cărui a scris: „De Isidor Selageanu, de alpini român din Trans: la 1859” (tabloul se află acum la Mitropolia Olteniei, Craiova).

Isidor Selageanu a fost deci profesor la Gimnaziul din Craiova (fosta Școală Centrală), transfor-

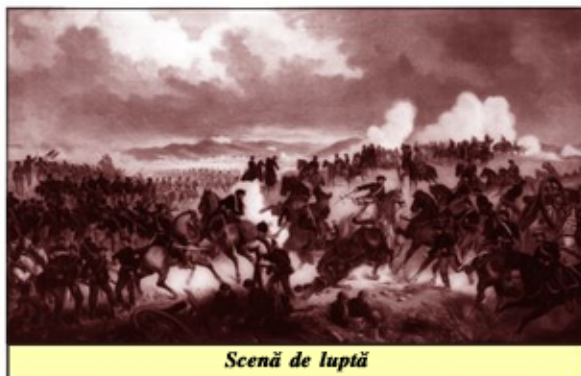
mat în liceu (mai apoi în Liceul „Carol I” – actualmente Colegiu). Între 1870-1882 a fost profesor la Școala Normală, iar mai apoi din nou la liceu, până în 1887, când a încetat din viață. „Era o nămilă de om, cu ochi mărunți, spălăciți, cu nasul de un cot și buzat. Vorbea pe nas și era spân de tot, că n-avea fir de păr pe trup și-și ascundea pleșuvia printr-o perucă cu plete lungi, blonde...” – scria M. Theodorescu-Carada (*Suvenire din liceu*, în *Arhivele Olteniei*, nr. 67-68/ 1933). Mai știm că în 1873 a prezentat câteva tablouri printre care și o „Natură moartă cu struguri”, care a stârnit admirația vizitatorilor – la expoziția organizată de „Societatea craioveană pentru învățătura poporului român”, care a avut loc în „sala mare” a liceului. În afară de acest tablou, până în anul 1877, în „atelierul său” – avea deci atelier – se mai aflau „Moartea Atalei”, un tablou după Chateaubriand, care avea înălțimea de 1,5 m, o „Compoziție cu Vlad Țepeș”, o lucrare originală, inspirată din opera lui B.P. Hasdeu, „O baidă”, un „Cap de bătrân” aprofundat în citirea unei cărți, un „Cap de evreu” și probabil și altele. Toate aceste

tablouri au făcut obiectul unei expoziții personale la Craiova, iar în vara anului 1878, împreună cu altele, inspirate din Războiul de Independență, au fost expuse la București, la magazinul de artă „Gebauer”, de pe Calea Moșoiaiei.

În vacanța de vară din 1877 profesorul Isidor Selageanu – în vârstă, pe atunci, de 41 de ani – a plecat pe cont propriu să vadă vitejia armatei române, să se inspire din ea și să execute apoi, pe această temă, o serie de tablouri. A fost la Nicopole, la Plevna, a asistat în ziua de 30 august la asaltul pentru cucerirea redutei Grivița. Vacanța de vară trecând, și-a luat apoi, probabil, concediu fără plată sau s-a învoit mai multe zile pentru a continua să fie martor la bătălie. A fost, de asemenea, „de mai multe ori la Calafat și a văzut cu ochii săi bombardarea Vidinului de către bateriile române”. Schițele luate la fața locului i-au folosit la crearea unor portrete de ostași și ofițeri români, precum și a unor compoziții istorice, dintre care până la noi au ajuns doar două. Prima este însă o reproducere după tabloul „Primul atac la luarea Griviței” și se află acum în

colecția Muzeului de Artă din Calafat. Ea ne înfățișează o panoramă amplă a teatrului de operațiuni, cu mișcări de trupe, asalturi, explozii, o scenă teribilă a asaltului Batalionului II Vânători de Munte.

Cealaltă lucrare ajunsă până la noi este o compoziție intitulată „Scenă de

Scenă de luptă

Primul atac contra redutei Grivița și un portret

ISIDOR SELAGEANU, UN PICTOR ÎN RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ

Prof. univ. dr. PAUL REZEANU

Într-un articol publicat în cotidianul bucureștean România liberă din 15 iulie 1878, articol reprodus mai apoi și de revista Familia din Oradea, se scria: „Cu ocazia războiului din urmă, când bravura românului s-a deșteptat din nou, opiniunea publică a aplaudat din nou pe toți aceia care, fie prin condei, fie prin penel, au întreprins să eternizeze faptele glorioase ale armatei noastre. Unii artiști mai norocoși cu producțiunile lor – se scria mai departe în articolul amintit – și-au atras mai curând atențiunea publicului. Sunt unii modești, care se luptă cu nevoile de tot felul și lucrează retrași și chiar nu caută aplauzele publicului. Între aceștia din urmă putem număra și pe pictorul Selageanu din Craiova“.

Descoperirea acestor rânduri, în ziare de epocă, ne-a suscitât atenția și interesul. Cine este acest Selageanu, „pictor din Craiova“, care a încercat să prezinte cu mijloacele specifice profesiei sale vitejia armatei române în Războiul de Independență? Cine este acest pictor despre care nimeni nu știe nimic și mai ales în ce constă moștenirea sa artistică? Merită el, oare, ca artist, să ne rețină atenția, se mai păstrează oare

ceva din creația sa? Iată câteva întrebări la care a trebuit să căutăm un răspuns.

Din articolul amintit mai aflăm că „pictorul Selageanu, numai cu mijloacele modeste adunate din economii, s-a dus pe câmpul de luptă și a asistat la luarea Nicopolei, apoi s-a dus la Plevna și a stat în tabăra cartierului general de la Grivița și a asistat chiar la luarea Griviței. Nemulțumit numai cu atât, în ziua de 6 septembrie a înaintat în avanposturi

și pe când se așezase într-o câmpie ca să deseneze pozițiunea Plevnei, bombele și gloanțele curgeau din reduta turcească, că un soldat care din curiozitate se uita cum desenează pictorul Selageanu, a fost rănit. Întorcându-se la Craiova, se duse de mai multe ori la Calafat și a văzut cu ochii săi bombardarea Vidinului de către bateriile române. Acum pictorul Selageanu lucrează la o serie de tablouri care au să reprezinte

1 mai 1943

Mihai Antonescu (cu mâna la pălărie) mergea în numele lui Ion Antonescu (salută cu bastonul de mareșal) la 1 Mai 1942 printre muncitori, ca să le ducă urările Conducătorului; peste ani, la 1 Mai, veneau muncitorii la conducători să le aducă salutul lor

MAREȘALUL ION ANTONESCU SE ADRESEAZĂ MUNCITORILOR

VALERIU RÂPEANU

Cum se explică mesajul pe care mareșalul Ion Antonescu îl adresează muncitorilor români la 1 mai 1943? Nici în 1942 ziua muncii nu fusese trecută cu vederea în calendarul oficial. Numai că atunci ziarele titrau pe prima pagină: Ziua muncii s-a sărbătorit prin muncă.

Generației noastre titlul îi aduce aminte nu de paginile ziarelor din 1942 și, după cum vom vedea, nici de cele din 1943, ci de lozinca sub care s-au desfășurat după 1948 atâtea și atâtea sărbători. Lozinca ajunsese în limbajul comun și se transformase într-o glumă cu multe subînțelesuri. Nu o dată se făcea haz de necaz fie vărsând năduful când în zi de sărbătoare oamenii erau aduși la muncă, fie când soțiile și în zi de odihnă trebuiau să treacă la muncă. În care anumite lozinci au devenit locuri comune, intrând nu numai în limbajul cotidian, dar și în cel oficial, de la o orânduire la alta, ar merita un studiu.

Tot atât de interesant dintr-o perspectivă a stilisticii presei este și translația clișeeilor. Câteva citate din reportajul apărut în Curentul din 2 mai 1942 sunt concludente. Pot să fie regăsite, schimbând Conducătorul cu Secretarul general și eliminând cuvântul război, în paginile ziarelor de după 1948.

Să ne întoarcem în 1942. Titlul reportajului era *Ziua Muncii s-a sărbătorit prin muncă*, iar subtitlul *D. profesor Mihai Antonescu și ministrul Muncii, în uzine, fabrici și ateliere, printre muncitori*. Iată cum începea ar-

ticolul: „Ziua de Întâi Mai a început sub un cer vântat, încheștat de nouri grei, cu picuri reci ca o burniță de toamnă [...]

Totuși, potrivit tradiției, ziua Armindenului trebuia sărbătorită.

Dar cum?

Din muncă și luptă Conducătorul Statului și-a făurit toate sărbătorile. Din luptă și muncă își trăiesc zilele mari ostași de pe front.

Deci și 1 Mai va trebui să fie sărbătorit tot prin muncă.

luptă din Războiul de Independență, un tablou, pictură în ulei pe pânză, aflat astăzi în patrimoniul Muzeului de Istorie a Olteniei. Și ea reprezintă o amplă scenă de luptă, în care oameni, cai și atelaje sunt în plină acțiune. Aceste tablouri dovedesc că autorul lor nu e lipsit de talent nici în arta desenului și a coloritului.

Moștenirea artistică cunoscută, pe tema Războiului de Independență, a lui Isidor Selageanu se reduce deci, pentru moment, la câteva portrete și la cele două compoziții amintite. În afară de acestea, am aflat, el a mai pictat „Portretul lui Mihail Kogălniceanu” (în patrimoniul Muzeului de Artă Cluj-Napoca), „Portretul lui Constantin Brăboveanu” (Arhivele Naționale, Filiala Județului Dolj), un „Portret de bărbat” (copie după Szathmari) și „Înmormântarea în Orient” (copie după Dore; ambele aflate

Portret de negustor

acum la Muzeul de Artă Craiova), precum și alte câteva tablouri răspândite prin colecții particulare din Oltenia.

Paltă informație despre Isidor Selageanu este aceea privitoare la participarea sa la „Concursul deschis pentru statuia lui Lazăr”, din 1883, de la București, concurs la care a participat fără succes. El l-a înfățișat

atunci pe Gheorghe Lazăr ca pe „un cuvios mirean... cu capul puțin tuguat... și cu o mână la piept, ca și cum ar vrea să zică: N-am făcut nimic rău, domnilor, abcedarul ce-l țin în mână nu l-am furat, ci mi l-a pus în mână domnul Selageanu, fără voia mea”.

În anul 1887, așa cum deja am arătat, pictorul Selageanu a încetat din viață la Craiova. El n-a fost o personalitate a artei românești, ci mai degrabă unul dintre „ilustrii noștri pictori necunoscuți”. Moștenirea sa artistică, destul de săracă, nu s-a ridicat – din câte lucrări am văzut – la un nivel deosebit. N-a strălucit nici în portretistică, nici în compoziția istorică. Făcea o pictură onorabilă, dar uscată, fără nerv. Cu toate acestea, el are meritul de a fi fost unul dintre pictorii epocii care au înțeles semnificația marelui eveniment istoric al cărui contemporan era și de a fi abordat această temă în creația sa artistică. ■

RUSIA - UCRAINA ISTORIA UNEI RELAȚII

(Urmare din p. 9)

În 1990, scriitorul Al. Soljenițin scria: „Poporul Rusiei Kievene a creat statul moscovit. Da, poporul nostru a fost divizat în trei părți doar ca urmare a nenorocirilor aduse de năvălirile mongole și de colonizarea poloneză. În Lituania și Polonia bielorussiani și malorușii au conștientizat că sunt ruși și au luptat împotriva polonizării și a catolicizării. Reîntoarcerea acestor pământuri la sânul Rusiei a fost percepută de toți ca reunificare”.

Iluzia prezervării Marii Rusii, printr-o uniune Rusia – Ucraina – Belarus (Comunitatea Statelor Independente, C.S.I.), realizată la 8 decembrie 1991 la Belovejskaia Pusia, de către liderii celor trei republici (B. Elțin, L. Kravciuk, S. Șușkievici), a fost repede spulberată, după numai trei săptămâni de la semnarea acordurilor, dezintegrarea Uniunii Sovietice devenind un fapt împlinit, consfințit *de jure*.

Mult clamata unitate de veacuri a Rusiei și Ucrainei a trecut în ultimele două decenii și jumătate prin multe perioade tensionate, marcate vizibil tocmai de momente și evenimente din istoria comună de trei secole și jumătate, cu

efecte imprevizibile pe termen mediu și lung. La unele, din păcate, suntem martori chiar în ultimele luni. În context, am aminti că, acum câțiva ani, în presa occidentală a „scăpat” o declarație a președintelui Putin la summitul NATO-U.R.S.S. din 2008, de la București: „George [Bush], tu chiar nu înțelegi că Ucraina nu este un stat? Ce reprezintă Ucraina? O parte a teritoriilor ei sunt ale Europei de Est, iar cealaltă parte, cea mai consistentă, reprezintă donația noastră către Kiev. Ucraina are toate șansele să nu mai existe ca stat în granițele actuale”. Declarația atribuită președintelui rus nu a fost dezavuată, atunci, de Moscova... ■

Antony Beevor (*Magazin istoric*, nr. 1, 2/2013) înfățișează astfel ziua de 10 ianuarie 1943, când s-a dezlănțuit ofensiva sovietică la Stalingrad împotriva trupelor germane și române: „În sectorul sud rămășițele unei divizii române s-au dislocat și au luat-o la fugă, lăsând deschis un spațiu de un kilometru în linia de apărare“. Și continua: „șocul înfrângerii a teta-nizat Germania. Doar naștiții fanatici mai credeau că războiul mai poate să fie câștigat“.

Mareșalul nu mai ordonă, mulțumește

Doar aceștia și Ion Antonescu. Primindu-l pe fruntașul național-țărănist dr. N. Lupu în dimineața zilei de 22 mai 1943, Conducătorul îi spune: „Ești un mare naiv, d-le Lupu [...], d-ta nu cunoști bine pe nemți, când ei dispun de o armată de peste 300 de divizii înarmate până în dinți, cum îți imaginezi d-ta că se poate vorbi de o capitulare fără condiții. Nici în zece ani trupele anglo-americane n-ar putea învinge o astfel de armată“ (Ioan Hudiță, *Jurnal Politic*. 1 februarie 1943-31 decembrie 1943).

Era sincer mareșalul Antonescu?

Trebuie să ținem seama că dr. Lupu nu era primit în nume personal. Fusese trimis de Partidul Național-Țărănesc, din conducerea căruia făcea parte. Și în același timp, era un om de

„În această zi, în care sărbătorim bucuria că ne-a învrednicit Dumnezeu cu puterea de a munci...“

o locvacitate cunoscută, așa că Ion Antonescu a calculat „mărturisirea“, încât să fie cunoscută de cât mai mulți și să ajungă și la urechile serviciilor secrete germane care acționau la București.

Dar oricât de indestructibilă ar fi fost convingerea sa în victoria Germaniei, căderea Stalingradului și ceea ce avea să se întâmple după aceea l-au obligat să modifice anumite direcții ale propagandei. Dacă la 1 mai 1942 numele și fapta îi erau evocate de Mihai Antonescu și de cei puși să

debiteze fraze stereotipe, în 1943 mareșalul se adresează chiar el muncitorimii. Din primul paragraf se spune: „În această zi, în care sărbătorim bucuria că ne-a învrednicit Dumnezeu cu puterea de a munci, gândul meu se îndreaptă către voi, care sunteți a doua armată pe care se sprijină în timpurile acestea aspre nădejdea și siguranța noastră că vom învinge în greaua și marea luptă pe care o duc [sic!] Țara și Neamul“.

Faptul că mareșalul Ion Antonescu, încă de la începutul mesajului, considera muncitorimea română drept o a doua armată ni se pare semnificativ. Dar cel de al treilea aliniat dovedește că posibilitatea contaminării muncitorimii române cu ideile venite de la Răsărit, mai ales când cursul războiului începea să se schimbe, nu mai putea să fie eludată. „Lupta nu va fi câștigată numai prin vitejia fără seamă a bravei noastre oștiri, dar în aceeași măsură și prin munca, de toată clipa, noastră, a tuturor“. Mareșalul Ion Antonescu se referă la pericolul care a pândit și acum pândește în mai mare măsură: conta-

giunea comunistă. „Voi, ca buni români, ați înțeles porunca vremii, ați ascultat îndemnul inimii voastre românești, nu ați plecat urechea la șoapte dușmane și netrebnice [s.n.] și ați pus brațele voastre vânoase în serviciul Neamului, muncind cu râvnă și cu puteri înzecite pentru a

În imaginile de propagandă, soldații aveau de toate,

Reținem simetria cu modul de prezentare de după 1948: se invocă mai întâi *numele* și *exemplul Conducătorului*. După aceea se spune că de sărbătoarea lor oamenii... vor munci.

În același timp, demnitarii care au coborât în uzine, fabrici și ateliere, să petreacă laolaltă cu lucrătorii această zi de Întâi Mai, „au împărțit daruri și premii celor mai buni meseriași, au stat de vorbă cu fiecare, întrebându-i de viață, nevoile și bucuriile lor, au luat măsuri de îndreptare acolo unde a fost nevoie“.

Din nou, numele Conducătorului revine: „D. prof. Mihai Antonescu, odată cu strângerea de mână, darul sau premiul oferit, a dus lângă munca și strădania lor cuvântul cald de mulțumire al d-lui Mareșal Ion Antonescu, pentru că au înțeles să petreacă ziua de Întâi Mai muncind pentru binele și înălțarea Patriei“.

Doar fanaticii mai credeau că războiul putea fi câștigat

Exact așa avea să se întâmple peste mai puțin de un deceniu: omniprezența Conducătorului, chiar dacă nu era de față. Cel ce vizita, cel ce strângea mâna, cel ce împărțea daruri și prime *venea în numele lui*. Se numea Ion Antonescu, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Nicolae Ceaușescu...

O altă trăsătură pe care o vom regăsi identic se poa-

te numi *spontaneitatea organizată*: „Între timp, ceilalți lucrători din ateliere s-au adunat în fața uzinei, făcând o călduroasă manifestație de simpatie pentru M.S. Regele, Conducătorul Statului, vicepreședintele Consiliului și ministrul Muncii“. Dignitarii care erau de față ocupau locul trei și patru în ordinea manifestației colective de simpatie, primii doi (regele Mihai I și Conducătorul) nu erau prezenți. Aici e necesar să facem o precizare: pe parcursul reportajului, numele mareșalului Ion Antonescu era invocat de șapte ori, cel al regelui Mihai I o singură dată!

Din perspectivă istorică remarcăm faptul că regimul Ion Antonescu nu mai putea ignora existența muncitorimii și, chiar dacă în 1942 mareșalul nu se implica direct, Mihai Antonescu îl cita în permanență, iar reportajele puneau în prim-plan numele lui, arătând că totul pornește de la el și de la el veneau toate binefacerile. Lui i se cuvenea recunoștința. Așa cum se spune într-unul dintre paragrafele reportajului intitulat *De vorbă cu un mândru bucovinean*:

„La poarta fabricii «Grigore Alexandrescu», bucovineanul Dumitru Onica, îmbrăcat într-un frumos costum național din Rădăuți, a ieșit în calea d-lui Mihai Antonescu, cu o atitudine respectuoasă, dar hotărâtă“. Și aici vom observa similitudinea regiei legată de vizitele oficiale, indiferent de regim (inclusiv costumul național). După ce bucovineanul își declină identitatea și indică localitatea de baștină, Mihai Antonescu îl întreabă: „Atunci, te simți și tu mândru că am scăpat Bucovina de bolșevici?“ „Mândrul bucovinean“ răspunde așa cum trebuie (ceea ce, de asemenea, se va întâmpla și după 1948): „«D apoi cum să nu mă simt?»“. Și cu ochii plini de foc bucovineanul a adăugat: «Să ni-l trăiască Domnul pe Mareșal, că el ne-o dezrobotit țara». Nu putem să nu subliniem o altă trăsătură a propagandei din acei ani: în orice împrejurare Ion Antonescu era invocat, oricare ar fi fost situația (aici ziua Muncii), drept *dezrobotorul* pământului românesc din Răsărit. Propaganda oficială a creat și a întreținut în jurul numelui său *mitul eliberatorului*.

Peste un an, situația începea să se schimbe. Nu vom face aici o istorie a evoluției frontului din Răsărit. Dar capitularea lui von Paulus la Stalin-grad, intervenită în ziua de 31 ianuarie 1943, a reprezentat o cotitură a războiului. Noi eram direct implicați.

Ion și Mihai Antonescu, la 26 martie 1943,
în Catedrala din Chișinău,
la aniversarea a 25 de ani de la Unire

RADIOGRAFIE NAZISTĂ A ROMÂNIEI ANULUI 1940

În iunie 1940, toată România era în genunchi, deși regele Carol al II-lea promisese, în ianuarie același an, în timpul vizitei la Chișinău (în imagine, la Catedrala orașului), că nu va ceda nicio palmă de pământ românesc. Germania nazistă cunoștea toate slăbiciunile clasei politice de la București

GEORGE DAMIAN

Înălții demnitari din Ministerul de Externe al Germaniei naziste aveau pe birouri la începutul anului 1940 un dosar ce cuprindea o imagine detaliată a României. Purtând titlul *Politica și economia României*, dosarul rezuma în 42 de file tot ce avea nevoie să știe despre țara noastră orice persoană cu putere de decizie în ierarhia nazistă, de la istorie și organizare administrativă, până la geopolitică și problemele de politică externă. Nu trebuie să surprindă faptul că dosarul în cauză sublinia mai ales punctele slabe ale României, ce puteau fi exploatate de Germania nazistă.

Data fiind complexitatea și anvergura temelor acoperite de acest dosar, dar și faptul că nu este semnat, putem doar să bănuim că a fost alcătuit de o echipă de analiști care aveau acces la toate sursele de informații ale guvernului de la Berlin. Elementele generale sunt îmbinate în acest dosar cu detalii surprinzătoare, cum ar fi nivelul de implicare al unor cunoscuți oameni politici în anumite firme românești. Dosarul *Politica și economia României* cuprinde multe informații cunoscute, de aceea ne vom limita la prezentarea părților analitice care au fost de natură să influențeze acțiunile decidenților din Germania nazistă.

Puterea și deținătorii ei

Întregul dosar este străbătut de o întrebare cheie: cine deține puterea la București? Răspunzând la această întrebare și prezentând caracteristicile persoanelor care exercitau puterea în România, alături de natura acestei puteri, autorii analizei descriau pârghiile prin intermediul cărora putea fi împinsă o întreagă țară într-o anumită direcție.

După o introducere istorică înțesată din belșug cu date statistice referitoare la numărul și compoziția etnică a populației care acoperă 11 pagini, începe prezentarea chestiunii centrale – subcapitolul *Forțele statale*. Pe primul loc este situat regele Carol al II-lea, care devenise principalul actor politic al României prin Constituția de la 1938; de la bun început este menționat faptul că suveranul se afla „sub puternica influență a prietenei sale Lupescu”. Forța politică a regelui era apreciată ca fiind „neobișnuit de puternică”: miniștrii răspundeau în fața lui și nu a Parlamentului, regele se putea opune prin veto legilor votate de Parlament. Este menționată și existența Consiliului de Coroană, care nu era prevăzută în Constituție; o instituție alcătuită din personalități politice de frunte.

Deși din punct de vedere legal singurul partid recunoscut în România anului 1940 era Frontul Renașterii Naționale, această structură nu beneficiază din partea analiștilor naziști decât de o prezentare extrem de sumară, un semnal cât se poate de clar al faptului că puterea

asigura Armatei, Vouă și Țării o producție potrivită cu nevoile impuse de război.

Patria și Regele vă sunt recunoscători și eu vă mulțumesc în numele lor“.

Ultima frază este concludentă. Mareșalul nu mai ordonă, nu mai dă directive, ci mulțumește muncitorimii și îi exprimă *recunoștința* în numele Regelui și al Țării.

Voi face totul!

Experiența tragică a Stalin-gradului scotea în evidență și necesitatea acută ca armata română să fie aprovizionată cu armament, muniție, să aibă hrană și echipament. Și toate acestea să ajungă pe front. În consecință, forțele productive din industrie trebuia să *dea totul, pentru că lipsea totul*. Au apărut, nu demult, trei volume din *Memorialul și Însemnările zilnice* ale generalului Titus Gârbea, din care s-ar putea da numeroase exemple despre lipsurile cronice din înzestrarea armatei române. Generalul notează, nu numai o dată, cum, spre deosebire de armata germană, care mergea spre linia întâi cu mijloace motomecanizate, ostașii noștri parcurgeau pe jos sute de kilometri: „Eforturile de marș au extenuat trupa“, scria generalul Gârbea. Inspectând, la 26 noiembrie 1942, Divizia 2 Vânători de Munte, ostașii au ieșit din tranșee, l-au înconjurat, „cerându-mi să se odihnească, să fie retrași în rezervă, să

Dr. N. Lupu (stânga),
alături de Mihail Sadoveanu

se întoarcă în țară“. El relatează o situație ieșită din comun. Corpul Vânătorilor de Munte ducea mare lipsă de echipament, de îmbrăcăminte, dar mai ales de pantaloni. „Primesc de la germani bocanci, pantaloni și chiar vestoane germane“ – și conchide: „bocancii au fost cea mai bună ofrandă“.

Din toate punctele de vedere, eforturile muncitorimii române se dovedeau vitale. Și mai era ceva: masa muncitorească era concentrată în câteva mari centre (București, Ploiești, Brașov, Galați, Timi-

șoara etc.). În consecință, orice element de subversiune – la care *Apelul* mareșalului face referire – se propaga infinit mai repede și cuprindea un număr incomparabil mai mare de oameni decât în lumea risipită a satului. Toate aceste considerente erau luate în seamă și Conducătorul statului căuta să le prevină.

Și nu vom putea încheia această sumară prezentare a unui document important pentru starea de spirit a epocii decât citând paragrafele în care mareșalul Ion Antonescu trece de la declarația patetică la promisiuni concrete: „Cunosc și mă sbat pentru nevoile voastre. Fiți încredințați că am făcut pentru voi tot ce se poate face în aceste timpuri grele, când grija noastră cea dintâi se cere îndreptată către cerințele războiului. Guvernul a luat măsuri să vi se îmbunătățească salariile și să vi se înlesnească traiul, prin cantine și oficii de aprovizionare, care să pună la îndemâna voastră și a familiilor voastre obiectele de prima necesitate.

Este numai un început.

Fiți de asemenea încredințați, că tot ce se va mai putea face pentru înlăturarea nevoilor voastre, pentru îngrijirea, hrănirea și echiparea copiilor voștri, se va face, fiindcă voința noastră este ca muncitorul român să-și poată asigura, prin înțelegera patronilor și din hărnicia lui, o viață lipsită de griji.“ ■

În Ucraina, de vorbă cu un român care luptase în 1877

Mondial (Ungaria, Bulgaria și Uniunea Sovietică), răcirea relațiilor cu aliații săi (Polonia și Serbia). Relația practică în caz de război a României cu prietenii occidentali, Franța și Marea Britanie, era expediată într-o singură frază, care sublinia faptul că orice fel de ajutor pentru țara noastră nu putea fi trimis decât pe mare și depindea de bunăvoința Turciei pentru a deschide strâmtoarele.

În plan general, situația României era descrisă astfel de analiștii naziști: „Poziția rusă a devenit factorul decisiv, de acest lucru vor depinde și acțiunile Bulgariei și Ungariei. De cealaltă parte se găsește interesul Germaniei pentru o evoluție pașnică a României, fără ca Germania să își asume garantarea granițelor sale“. O descriere concisă și precisă, confirmată de cedările teritoriale ulterioare: Basarabia în iunie, nord-vestul Transilvaniei în august și Cadrilaterul în septembrie.

Corupția și consiliile de administrație

După o scurtă prezentare a evoluției economice românești începând din secolul al XIX-lea, analiștii naziști au căutat să definească „pozițiile cheie ale economiei românești“. Și în acest caz concluziile sunt sentențioase: „Din dezvoltarea istorică a economiei rezultă faptul că sectorul economiei de stat are o influență decisivă asupra conducerii politice a țării. Băncile, industria petrolieră și industria grea sunt cele mai importante părți componente ale economiei de stat, pozițiile cheie ale economiei românești; expresia de poziție-cheie nu se referă în acest context la înțelesul pur economic, ci la un punct de vedere politic. O privire asupra acestor poziții cheie și a locului ocupat de anumite persoane dezvăluie legăturile dintre economie și politică“.

Autorii acestui raport au avut acces la informații puțin acce-

sibile în epocă, cunoșteau în detaliu implicarea concernului britanic Vickers (*Magazin istoric*, nr. 8/2013) în dezvoltarea industriei militare românești, dar și dificultățile pe care acesta le întâmpinase. Este semnificativ pentru accesul naziștilor la informațiile secrete românești faptul că știau exact modul în care Max Aușnitt, Nicolae Malaxa și Angus

Vickers au decis să colaboreze prin formarea unui holding internațional la Monaco – o formă de garanție pentru investițiile britanice.

În anexele acestui dosar sunt enumerate principalele personalități politice românești implicate în domeniul economic. Astfel, liberalul Alexandru Lapedatu făcea parte din consiliile de administrație ale Băncii Românești și Uzinelor Reșița; liberalul Ion Costinescu era prins în conducerea Băncii Românești și a Creditului Minier. Traseistul Constantin Argetoianu ieșea în evidență prin mulțimea de consilii de administrație din care făcea parte: Banca Română de Credit, Uzinele Titan-Nădrag-Călan, Uzinele Reșița, rafinăriile „Columbia“ și „Steaua Română“. Țărănistul Mihai Popovici era coleg cu liberalul Lapedatu în consiliul de administrație al Băncii Românești și cu Argetoianu în cel al Uzinelor Reșița. Generalul Ernest Baliff reprezenta Casa Regală la rafinăria „Concordia“ și la Uzinele Reșița, în vreme ce Ernest Urdăreanu făcea același lucru din poziția de președinte al consiliului de administrație al Uzinelor Reșița, unde era coleg cu ministrul Înzeestrării Armatei, Victor Slăvescu. Lista poate continua pe multe rânduri, trebuie subliniat doar faptul că decidenții naziști au avut la dispoziție o hartă extrem de precisă a relațiilor dintre factorii politici și marile întreprinderi românești, alături de o descriere realistă a forțelor politice interne și a situației geopolitice a României de la începutul anului 1940. ■

Cultura partidelor politice din România se reduce la dorința unei personalități de a-și asigura un sprijin parlamentar, programele politice reale aproape că lipsesc

Deși propaganda oficială promova imaginea unei țări puternice, corupția clasei politice a dus la prăbușirea României Mari

Ernst von Weizsäcker (stânga), general SS și secretar de Stat în Ministerul de Externe de la Berlin, împreună cu Carl Clodius (dreapta), șeful diviziunii economice a diplomației naziste, erau la curent cu dedesubturile politicii românești cuprinse într-un raport din 1940 (centru)

reală a partidului creat de rege era percepută la adevărata ei valoare la Berlin. Mult mai în detaliu și mai pe larg sunt prezentate „fostele partide”, care au parte și de o caracterizare generală ce merită reprodușă aici *in extenso*: „Structura politică actuală a României nu poate fi înțeleasă fără cunoașterea sistemului partidelor dinaintea de aprilie 1938. La fel ca în toate statele balcanice, în majoritatea cazurilor cultura partidelor politice din România se reduce la dorința unei personalități de a-și asigura un sprijin parlamentar, programele politice reale aproape că lipsesc. Pe lângă sprijinul parlamentar, toate partidele se străduie să obțină o dictatură proprie și excluderea celorlalte partide. Numele partidelor din România nu trebuie luate ca o indicație a orientării lor, deoarece în multe cazuri acționează chiar împotriva spiritului propriu denumirii”. După această descriere dură a partidelor politice românești urmează cea a fiecărei formațiuni, a conducătorilor și a orientării ei de principiu, apoi descrierea generală a Consiliului de Coroană, a armatei și a Bisericii Ortodoxe Române.

Analizii Ministerului de Externe de la Berlin au luat în considerare și ceea ce numeau *Forțele indirecte* cu influență în domeniul politicii românești. Pe primul loc erau trecute personalitățile de origine evreiască, despre care se spunea că dețin o mare influență prin controlarea băncilor și a presei. Altă „forță indirectă” era considerată francmasoneria, după care erau enumerate grupările antisemite, precum Partidul Național Creștin al lui A.C. Cuza și Garda de Fier. Pe ultimul loc era trecut „proletariatul academic” sau studenții, care furnizau „sprijinul pentru mișcările revoluționare”. Evoluția politicii interne a României de după Primul Război Mondial era apreciată ca fiind influențată

de existența a trei tipuri de cultură politică: balcano-bizantină în Vechiul Regat, est-europeană și rusă în Basarabia, central-europeană în Transilvania, Banat și Bucovina.

Aprecierile finale a sistemului politic românesc este constituită de un rechizitoriu foarte dur: „Forțele active ale politicii românești nu sunt reprezentate de programe sau principii, ci de anumite personalități sau grupuri de persoane. Conducerea statului se găsește în mâinile unei mici pături de politicieni, a căror origine poate fi găsită în rândurile intelectualilor de stat, birocraților și oamenilor de afaceri. Influența lor dominatoare este restrânsă de conducerea autocratică a regelui Carol, care în ultimii ani a devenit factorul hotărâtor al deciziilor politice; Coroana se sprijină pe conducerea armatei și pe cea a bisericii. În spatele acestor factori vizibili trebuie luată în considerare acțiunea forțelor indirecte, mai ales rolul pe care îl joacă banii în politica românească. Țărâniea română și marea masă a poporului, ca și mai înainte, deține o foarte mică influență asupra deciziilor politice”.

U.R.S.S., factorul decisiv

Analiza situației geopolitice a României subliniază poziționarea țării noastre la intersecția dintre trei zone: balcanică, central-europeană și cea est-europeană – această împărțire fiind marcată și în regiunile tradiționale românești. Interesant este faptul că analiștii naziști considerau în sens general România ca fiind riverană Mării Mediterane, prin ieșirea la Marea Neagră. Principalele probleme de politică externă ale României erau rezumate astfel: relația dificilă cu vecinii revizionisti, nemulțumiți de rezultatele Primului Război

Fotografie realizată la 20 mai 1910, la funeraliile regelui Marii Britanii Eduard al VII-lea; de la stânga la dreapta: regele Haakon al VII-lea al Norvegiei, Ferdinand al Bulgariei, Manuel al II-lea al Portugaliei, kaiserul Wilhelm al II-lea al Germaniei, George I al Greciei și Albert I al Belgiei. Așezați: Alfonso al XIII-lea al Spaniei, George al V-lea al Marii Britanii și Frederick al VIII-lea al Danemarcei

12 mai 1926: mareșalul Pilsudski (în centru) pe podul Poniatowski, în timpul loviturii de stat din Polonia

ALBUM ISTORIC

Imaginile pe care vi le propunem în acest număr au un numitor comun:
surprinzând evenimente petrecute în luna mai, în diferiți ani.

Anton Cehov și soția Olga Knipper, în luna de miere, 1901

*Marcel Renault avea să moară în ziua de 25 mai 1903,
în urma rănilor căpătate în această cursă Paris-Madrid*

În luna mai a anului 1931, fondatorii și colaboratorii primului ziar românesc din provincia dintre Prut și Nistru, Basarabia (1906-1907), au serbat 25 de ani de la lansarea publicației. Cu aceea ocazie, pe frontispiciul fostei redacții din str. Armeană nr. 30 a fost instalată o placă comemorativă, iar foștii colaboratori s-au fotografiat. În mijloc se află, cu potcap alb, mitropolitul Gurie Grosu

Soldați pe biciclete și cu câini, la parada de 1 Mai 1938, din Piața Roșie

*Președintele american Calvin Coolidge și soția
salută veteranii de război pe peluza Casei Albe, 21 mai 1925*

*Atunci când a fost făcută poza, în 1910, Joseph Severio avea 11 ani
și muncea de doi ani, câte șase ore pe zi, vânzând alune
și ducându-i toți banii câștigați tatălui lui*

In Moldova secolului al XV-lea se știa și se vorbea, prin urmare, de două țări românești, dintre care cea dintâi era, în chip natural, chiar Moldova. Țara românilor sud-carpatici era pentru moldoveni „cea de-a doua” sau „cealaltă” Românie ori Țară Românească. De altminteri, acest fapt se știa în tot Occidentul și, cu precădere, în mediile Peninsulei Italice, unde s-au păstrat sute de documente și alte tipuri de surse, începând cu secolul al XIV-lea, în care se vorbește despre două Valahii, adică despre două Țări Românești, aflate la Carpați și la Dunăre. Se știa că și în Transilvania predominau românii, dar, fiindcă puterea (conducerea) de acolo nu era în mâinile românilor, Transilvania nu putea fi socotită, sub aspect politic, o „Țară Românească”. În schimb, Moldova și Țara Românească, în care conducătorii sau stăpânii erau, ca și poporul de jos, români, nu puteau fi și nu erau decât țări românești.

Unitatea prin credință și limbă în secolul al XIV-lea. Sunt, așadar, legături profunde, cunoscute deopotrivă de români și de străini, care treceau încă din Evul Mediu peste granițele politice, mărturisind unitatea românească și prefigurând consolidarea ei în viitor. Cu un secol înainte de evocata mărturie a lui Ștefan cel Mare, prin anii 1379-1383, un călugăr franciscan Bartolomeu de Alvina, vicarul Bosniei le arăta lui Ludovic I de Anjou (1342-1382), regele Ungariei, și altor fruntași catolici avantajele

Papa Grigore al XI-lea

atragerii „schismaticilor” (ortodocșilor) români și slavi, cuprinși în Ungaria, la catolicism pe toate căile (dacă nu prin convingere, atunci cu forța armelor). Dacă slavii și românii din Ungaria ar fi devenit catolici – spune „misionarul” respectiv – „multe rele, anume tâlhării și ucideri ascunse, pe care ei [slavii și românii] le comit acum fără conștiință [a păcatului] împotriva creștinilor [catolicilor], împreună cu cei din afară, de o limbă și sectă cu ei, vor înceta”. Textul acesta transmite mai multe mesaje: acei români, sârbi și bulgari (cu toții ortodocși) cuprinși prin cucerire sub autoritatea regelui Ungariei răbdau cu greu asuprirea și se răzvrăteau, comitând acte calificate drept „crime” (tâlhării și ucideri); nefiind catolici, aceștia nu aveau „conștiința păcatului”, fiind convinși că-și fac, din punctul de vedere al credinței și etniei lor, dreptate; ortodocșii din Ungaria nu comiteau aceste „rele” singuri, ci cu ajutorul fraților lor de limbă și credință din statele

libere, situate în afara regatului angevin. Ca să înceteze toate acestea, inclusiv solidaritatea în numele confesiunii și limbii, franciscanul cerea imperios atragerea la catolicism a românilor și slavilor în cauză.

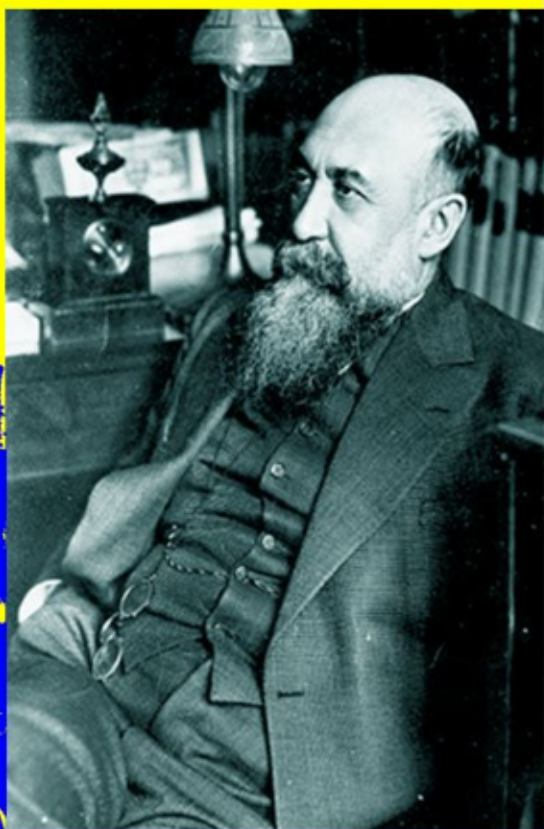
Dacă ne referim doar la români, constatăm că, în jurul anului 1380, cei din Transilvania și Ungaria erau supuși unei presiuni de catolicizare, în fața căreia se străduiau să reziste aliindu-se cu cei „de o limbă și sectă cu ei”. Cu alte cuvinte, românii din Transilvania luptau pentru apărarea identității lor ajutați de cei din Moldova și Țara Românească. Iar acest lucru se întâmpla în secolul al XIV-lea. Și tot atunci, anumite forțe externe tindeau să frângă această solidaritate prin metode diverse, inclusiv prin schimbarea credinței – important factor de conștiință etnică identitară. Nu se poate să nu se remarce în aceste texte și disprețul profund al occidentalilor catolici față de români (și slavi), care ortodocși fiind nici nu erau catalogați între creștini. De altminteri, în secolul al XIV-lea, Regatul Ungariei, sub egida papalității, a desfășurat o intensă campanie (uneori adevărate „cruciade”) împotriva „păgânilor, ereticilor și schismaticilor”. Chiar și din această din urmă expresie sau formulare (extrasă din documentele de epocă) se vede cum, adesea, necreștinii („păgânii”), cei abătuți de la dreapta credință („ereticii”) și cei nesupuși ierarhiei occidentale („schismaticii”) erau

Au fost, înainte de 1800, muntenii, oltenii, moldovenii, ardelenii mase difuze și diferite, vorbitoare de limbi diferite, pe care abia intelectualii secolului al XIX-lea au reușit să le unifice, sub aceleași credințe și tradiții? Continuăm incursiunea începută în numărul trecut cu izvoarele din secolele XIII-XV.

LECTIA DE ROMÂNISM A ROMÂNILOR DE LA RĂSĂRIT

Academician IOAN-AUREL POP

Un mesaj important despre unitatea românească vine din a doua parte a secolului al XV-lea, mai exact din ziua de 8 mai 1477, când Ioan Țamblac, solul și unchiul „prealuminatului domn” Ștefan cel Mare, arăta înaintea Senatului Veneției situația Moldovei și susținea necesitatea luptei tuturor creștinilor contra pericolului otoman. Documentul fusese elaborat la Curtea domnească de la Suceava. Prin vocea solului vorbea principele însuși, care se plângea dogelui și fruntașilor republicii lagunare cum îi mâna uneori Turcul contra Moldovei chiar și pe creștini și pe frați, între aceștia aflându-se și „cealaltă Țară Românească” (l'altra Valachia).

George Enescu și Nicolae Iorga, doi dintre marii bărbați ai Moldovei

Lupta de la Guruslău, din 1601, între Mihai Viteazul aliat cu George Basta și Sigismund Bathory, principele Transilvaniei...

vertiți, dar aveau forța să-i atragă la credința lor pe alogeni, după cum chiar pomenitul document papal de la 1234 mărturisește.

Numai știind și pătrunzând toate acestea, se poate înțelege creația lui Nicolae Iorga – calificat de unii drept „istoric naționalist”, deși el a fost unul național și internațional în același timp –, mesajul său peste decenii și secole, intuițiile lui, verbul lui înaripat, atunci când a scris inclusiv despre „neamul românesc din Basarabia”. Iorga, care știa aproape toate mărturiile de mai sus, a scris cele mai frumoase cuvinte despre România și țările ei de demult: „În timpurile cele vechi, românii nu făceau nicio deosebire în ceea ce privește ținuturile pe care le locuiau; pentru dânsii, tot pământul locuit de români se chema Țara Românească. Țara Românească erau și Muntenia, și Moldova, și Ardealul, și toate părțile care se întindeau până la Tisa chiar, toate locurile unde se găseau români.

N-aveau câte un nume deosebit pentru deosebitele ținuturi pe care le locuiau și toate se pierdeau pentru dânsii în acest cuvânt mare, covârșitor și foarte frumos, de Țară Românească”. Și adaugă, lămuritor: „Țara Românească a avut odinioară un sens pe care foarte mulți l-au uitat și unii nu l-au înțeles niciodată; ea însemna tot pământul locuit etnograficește de români”.

La fel scrisese pe la 1700 Dimitrie Cantemir, când vorbea despre „toată Țara Românească, care apoi s-au împărțit în Moldova, Muntenescă și Ardealul” sau, cu câteva decenii mai înainte, Miron Costin, convins că „numele [nostru] cel drept din moși-strămoși este *român*, cum își cheamă și acum locuitorii din țările ungurești, și muntenii țara lor și cum scriu și răspund cu graiul: Țara Rumânească”. Cu alte cuvinte, în scrisul istoric din Moldova, de la 1600 până la 1900, se înregistrează aceeași tradiție și aceeași direcție, a reflectării identității românești. Aici nu este vorba

despre naționalism sau despre românism, ci despre realitate, iar această realitate vine, cum s-a văzut din documentele de mai sus, tocmai de la 1200, când și Țara Moldovei era o țară de țări. Firește, vorbele lui Iorga pot suna, la prima vedere, metaforic, pot părea cu iz romantic, stimulat de ideea națională, cum au și fost. Pot părea așa, fiindcă se află în ele, pe lângă o nețărmurită erudiție, multă simțire, multă osândă și durere, toată obida unui neam obligat să trăiască aproape un mileniu despărțit. Firește, criticii știu că Țara Românească și limba română nu au existat în realitatea palpabilă așa cum le prezintă Nicolae Iorga, și Dimitrie Cantemir, și Miron Costin, dar ei nu pot înțelege că ele au dăinuit în suflete și în inimi și că marii învățați moldoveni evocați despre această dăinuire vorbesc.

De la moldoveni am învățat ce înseamnă sacrificiul pentru țară, de la ei știu de ce țara trebuie să fie mai presus de fire, știu de ce nu mă pot niciodată supăra pe

puși, în cancelariile catolice, pe același plan.

Cam în același timp (la 1374), pe fondul menționatei campanii de catolicizare a românilor din Regatul Ungariei și din afara granițelor acestuia, Papa Grigore al XI-lea adresa o scrisoare aceluiși rege Ludovic I și celor doi arhiepiscopi ai Ungariei, document în care se vorbește despre „acea parte a mulțimii națiunii românilor“ (*natio Wlachorum*) trăitori „la hotarele Regatului Ungariei, spre tătari“ și care ar fi trecut, de curând, de la „ritul și schisma grecilor“ la catolicism. Totuși, trecerea aceasta apare mai mult formală, fiindcă – spune epistola Papei – românii respectivi „nu sunt mulțumiți cu slujba preoților unguri“ și cer un ierarh cunoscător al „limbii zisei națiuni“, adică al limbii române (*qui linguam dicte nationis scire asseritur*). Acești români – numai o parte din „mulțimea națiunii lor“ –, situați „spre tătari“, trebuie localizați pe teritoriul Moldovei, eventual în Episcopia Milcoviei, despre care vorbesc alte documente. Poate chiar ei – direct sau indirect – vor fi adresat o petiție spre curia papală, invocând limba română ca mijloc de păstrare a identității lor. Antagonismul confesional dintre români (ortodocși) și unguri (catolici) capătă aici conotație națională, fiindcă limba română este contrapusă celei maghiare („a preoților unguri“), neînțeleasă de către cei supuși prozelitismului. Apariția limbii

ca argument al opoziției românilor față de efortul angevin și catolic de integrare confesională a lor a fost privită ca un indiciu clar al intrării în scenă a *națiunii medievale*. Iar primii dintre români care au folosit față de străini limba ca marcă a identității românești au fost cei de la răsărit de Carpați. Altfel spus, românii moldoveni se apărau, încă din secolul al XIV-lea, prin limbă de presiunile alogene. Se înțelege acum de ce Antonio Bonfini, umanist italian, istoric de Curte al regelui Matia Corvin, avea să spună Europei, în secolul al XV-lea, cum supraviețuiseră românii în fața valurilor de barbari: fiindcă știuseră să-și apere mai mult limba decât viața!

Rezistența și solidaritatea prin credință în secolul al XIII-lea. Cu circa un secol și jumătate înaintea întâmplărilor de la 1380, cam pe aceleași locuri din viitoarea Moldovă – cuprinse atunci în vremelnica Episcopie a Cumanilor – se petreceau fenomene similare: o scrisoare

(dată la Perugia, în 14 noiembrie 1234) a Papei Grigore al IX-lea reproșă „regelui tânăr“ ungar Bela al IV-lea că nu face destul pentru răspândirea „creдинței adevărate“ în Episcopatul Cumaniei, unde trăiau nu cumani, ci „anumite popoare numite românești“, care, în loc să asculte de episcopul catolic, numit recent acolo drept păstor, primeau în continuare sfintele taine de la „niște episcopi falși“, de rit bizantin, atrăgând la credința lor ortodoxă și pe unii locuitori ai Regatului Ungariei, trecuți peste Carpați ca să formeze „un singur popor“ cu pomeniții români. Suveranul pontif poruncește energic încetarea rapidă a acestei situații prin numirea acolo, în Moldova, a unui episcop vicar „potrivit acelei națiuni“ a românilor (*illi nationem conformem*), care să câștige încrederea locuitorilor și care să ducă la bun sfârșit convertirea. Cum se vede, în cercurile papale se știa, încă și în prima jumătate a secolului al XIII-lea, că românii de pe teritoriul viitoarei Moldove își apărau identitatea prin credință, că nu se lăsau amăgiți de noile învățături occidentale, menite să-i supună și să-i desprindă de masa poporului lor, că ascultau de episcopii proprii și, desigur, de voievozii proprii. Mai mult, acolo, în nesigurul Episcopat al Cumanilor (locuit de români), acțiunea prozelită pornită de catolici se întorcea împotriva inițiatorilor ei, fiindcă românii moldoveni nu numai că nu se lăsau con-

Unul dintre principii iluminați ai Europei secolului al XVIII-lea, Frederic al II-lea cel Mare, din Casa de Hohenzollern, a fost deopotrivă al treilea rege al Prusiei (1740-1786) și al 14-lea prinț-elector de Brandenburg, sub numele de Frederic al IV-lea, fiind supranumit, sentimental, „Der Alte Fritz” (Bătrânul Fritz). A domnit 46 de ani, două luni și 16 zile. Avea înclinații spre filosofie, lingvistică (știa perfect latina și franceza, care a fost pe timpul său limba Curții din Berlin), literatură franceză (a corespondat cu Voltaire și Diderot) și muzică (cânta foarte bine la flaut și a compus 100 de sonate pentru acest instrument).

Frederic, pe când era prinț moștenitor, și palatul său din Potsdam

FREDERIC AL II-LEA CEL MARE

VICTOR IONESCU

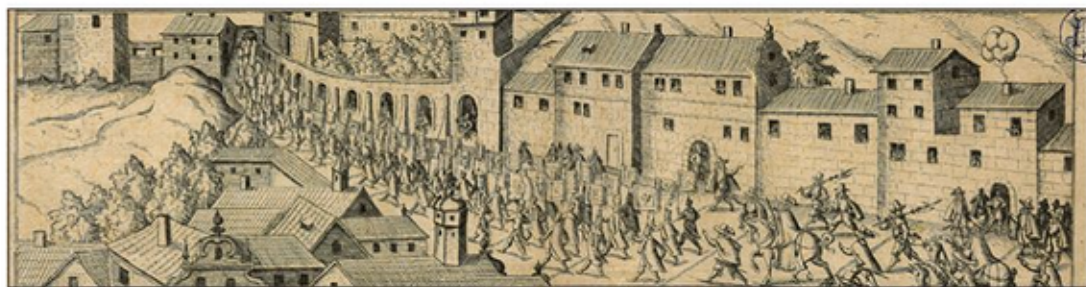
Frederic al II-lea s-a urcat pe tron la 28 de ani, în 1740, regatul său fiind fragmentat în Prusia Orientală (capitală Königsberg, azi Kaliningrad – enclava rusă de la Baltica), la est, cu principatul Brandenburg și ducatele Magdeburg și Pomerania (capitala la Berlin), la centru, și comitatele Lingen, Mark și Ravensburg, la vest.

Regatul Prusiei era puternic, pentru că raportul populație-armată îl plasa în a treia poziție europeană. Deși tatăl său, Frederic Wilhelm I, supranumit Regele Sergent (1713-1740), făcuse din Prusia o putere europeană de prim rang (80.000 de militari bine echipați, perfect instruiți, dis-

ciplinați și extrem de rapizi în manevre), evitând războaiele pe care le considera riscante și costisitoare, Frederic cel Mare și-a început domnia cu o acțiune militară, care se încadra ideilor sale anterioare cu privire la guvernare, idei consemnate în escul *Anti-machiavel*, din 1739: „Sunt două modalități prin care un principe poate să-și sporească faima. Una este cucerirea, un principe războinic mărindu-și teritoriile prin forța armatelor sale; cealaltă este o bună guvernare, când un suveran iscusit face să înflorească în țara lui toate artele și științele, care o fac mai puternică și mai civilizată. Artele cele mai necesare

vieții sunt agricultura, comerțul și manufacturile; cele care fac mai multă onoare spiritului uman sunt geometria, filosofia, astronomia, retorica, poezia, pictura, muzica, sculptura, arhitectura, gravura și ceea ce înțelegem prin Belle Arte”.

Frederic a declanșat în decembrie 1740, la numai șase luni de la urcarea pe tron, acțiunea de cucerire a Sileziei. Era începutul războiului de succesiune al Austriei. Împăratul Carol al VI-lea (1711-1740) o desemnase prin *Pragmatica Sancțiune* (1713) pe fiica sa, Maria Tereza, drept succesoare la tronul Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană (1740-1780).

... și aducerea steagurilor capturate la Viena

țară, de ce țara trebuie să se cheme România și de ce poporul acesta oricum s-ar numi este și rămâne poporul român. Tot de la ei știu de la Iorga și Eminescu, de la Miron Costin și Dimitrie Cantemir, de la Mihai Viteazul, întregitorul de la Iași, de la anonimii din 1374, apărătorii limbii noastre la curia papală, de la țărani-oșteni morți la Războieni și la Stănilești, de la boierii apărători ai Tighinei și Bugeacului, de la morții căzuți la Mărășești și de la plugarii și păstorii din toate timpurile – că unirea noastră este prea tânără, că ea nu are nici măcar 100 de ani încheiați și că ne mai căznim s-o facem și acum. Astfel, pomeniții mari bărbați ai Moldovei ne transmit să judecăm drept și să nu ne pripim, să nu plecăm urechea la cârtitorii care îndeamnă la dezbinare. Ce sunt – exclamă ei, cu înțelepciune – 100 de ani de unire (șchioapă și ea!) pe lângă un mileniu de dezunire românească sau de unire prezentă numai în suflute?

Ca să judecăm dacă unirea e bună sau rea, trebuie mai întâi s-o trăim măcar tot atâtă timp cât a durat dezbinarea! Acest mesaj despre țară, despre unitate și despre limbă ni l-au transmis învățații moldo-

veni. De aceea, se poate spune că ei au făcut, într-adevăr, cultura românească modernă și ei ne-au învățat ce este România și cum trebuie făurită ea; dar tot ei ne-au arătat, cu modestie, că mesajul lor este numai o descifrare, o decriptare a ceea ce făcuse veacuri la rând poporul român.

In acest fel, Dumnezeu răzbușcase Moldova cea obidită, cea săracă și asuprită, Moldova cea atacată și jefuită de tătari și de câpi alții, Moldova frântă de dușmani, cu gropnițele domnești și cu vechile capitale furate de austrieci, Moldova cea cu Tighina și Căpriana, cu Hotinul și cu Marea cea Mare înstrăinate, Moldova cea mereu micșorată, dar niciodată îngenunchată. Era acea Moldovă în care până și baciul din Miorița se resemnase cu moartea! Dar era numai o moarte simbolică, a trupului, fiindcă spiritul Moldovei era mereu viu și puternic: sacrificiul Moldovei și al moldovenilor a născut România și pe români. Iar dacă cele mai frumoase, mai mari și mai impresionante valori culturale românești sunt făurite de moldoveni, atunci eu, român fiind, cum să nu mă simt moldovean? Cum să nu laud Suceava și Orheiul,

Academia Mihăileană, actul de la 5 ianuarie 1859 sau înființarea Universității la 1860, *Luceafărul* scris la 1883 sau *Rapsodia română* a lui Enescu? Cum să nu mă las „cuprins de acel farmec sfânt” și să nu mă pătrund de razele lunii „sara pe deal”?

Moldova este parte integrantă a edificiului național românesc, dar, mai presus de toate, este făuritoarea, păstrătoarea și întăritoarea culturii românești și a celui mai valoros tezaur al ei – limba noastră comună, limba română. Cel mai înalt imn închinat limbii noastre s-a întruchipat prin creația lui Mihai Eminescu, moldoveanul, românul, universalul, acela care a ieșit din toate tiparele și ne-a împins pe toți în nemurire. Când am citit prima oară *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie...*, am înțeles de ce Mihai Eminescu este mai întâi român – cel mai vrednic dintre români – și de ce abia apoi este moldovean și universal.

După ce am învățat te-meinic, pas cu pas, ceea ce au făcut moldovenii pentru români și România, am înțeles de ce mă simt moldovean, așa cum ar trebui să fie și să se simtă toți românii. Moldovenii ne-au dat cea mai profundă lecție de românism! ■

Regele cântând la flaut,
în salonul de muzică

s-a aliat cu Saxonia, pentru a-i împiedica pe Habsburgi să ocupe Bavaria. Acel război, desfășurat în 1778-1779, a fost numit în Prusia și Saxonia „Războiul cartofilor”, *Kartoffelkrieg*.

Războiul pentru succesiunea Bavariei a fost ultimul purtat între Frederic al II-lea de Hohenzollern și Maria Tereza de Habsburg. Forțele utilizate de cele două părți au fost impresionante, depășind de trei ori angajamentele lor militare în Războiul de șapte ani.

Fiecare dintre beligeranți a pierdut câte 10.000 de oameni, deși în „Războiul cartofilor” nu s-a dat nicio bătălie importantă. „Există războaie din precauție, pe care principii fac bine că le poartă – scria cu un an înainte de urcarea sa pe tronul Prusiei Frederic al II-lea. Ele sunt într-adevăr ofensive, dar nu sunt pentru aceasta mai puțin drepte. Când grandoarea excesivă a unei puteri este gata să se reverse și amenință să înghită lumea, este prudent să opui diguri și să oprești cursul tumultuos al unui torent, atâta timp cât îl mai poți stăpâni”.

A fost ultimul conflict european desfășurat în vechea manieră de luptă, în care armatele manevrau lent și la mare distanță, în timp ce diplomații alergau între capitalele țărilor aflate în dispută.

„Diplomația fără arme este ca muzica fără instrumente”, spunea Frederic cel Mare. Bătălia pentru Bavaria a stat totodată la originea dualismului german Prusia-Austria, dua-

Opera din Berlin

lism care va domina chestiunea unității germane timp de un secol. Încă din 1739, Frederic anticipa politica de *leadership* a Prusiei în spațiul german și umilirea în acest scop a Austriei: „Un principe trebuie să-i atragă și să-i protejeze pe prinții vecini mai mărunți. Un om onest, care ar fi mediatorul acestor mici suverani și ar pune capăt diferendelor pe cale amabilă, câștigându-le încrederea prin probitatea lui și prin semnele unei imparțialități perfecte în disputele lor, printr-o dezinteresare totală pentru persoana sa, ar deveni un tată pentru vecinii săi, în loc de opresorul temut, iar puterea lui i-ar proteja, în loc să-i distrugă”.

Războaiele purtate de Frederic al II-lea au fost numeroase și sunt considerate de arta militară (mai ales datorită marelui teoretician militar Carl von Clausewitz) drept clasice. Dar – a afirmat și a și făcut Frederic – „un principe care nu se dăruiește decât meseriei războiului nu împlinește decât o jumătate din menirea

lui. Este evident falsă ideea că el nu trebuie să fie altceva decât soldat”.

Ca general, Frederic a fost ambițios și temerar. Locul lui în istoria militară a fost fixat de Napoleon Bonaparte care, în 1807, după ce învinsese Austria și preluase controlul asupra spațiului germanic, desființând Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană și înființând Confederația Rinului, vizitând la Potsdam mormântul lui Frederic cel Mare, le-a spus ofițerilor care îl însoțeau: „Domnilor, dacă acest om ar fi încă în viață, noi nu ne-am fi putut afla aici”.

Regele-truditor

Lordul Macaulay, care a scris în 1842 prima biografie a lui Frederic, publicată în Anglia, subliniază că „la Potsdam, unde locuia de obicei, se scula la 3 dimineața, în timpul verii, și la 4 dimineața, în timpul iernii. Îndată apărea un paj cu un coș mare, plin de scrisori sosite cu ultimul curier, depeșe de la ambasadori, de la funcționarii fiscaliei, petiții și plângeri de la diferite persoane, cereri de titluri sau promovări militare. El examina scrisorile și le clasa în mai multe pachete. La ora 8 isprăvea această muncă. Apoi adjutantul militar primea instrucțiuni cu privire la toate întocmirile militare din regat. În urmă, regele își inspecta garda, dar nu așa cum fac regii de obicei, ci cu mare atențiune și severitate, ca un sergent major”.

Spuneam că, încă de la începutul domniei sale, printr-o serie de decizii importante, Frederic al II-lea s-a dovedit un mare om de stat. „Regele – spunea el – este

Biblioteca regală ridicată în Berlin

Războinicul

Practic, războaiele pentru Silezia au fost trei la număr și s-au purtat de-a lungul a două decenii. S-au înfruntat Prusia Hohenzollernilor și Austria Habsburgilor. A câștigat în prima fază (1740-1742) Frederic cel Mare care, prin pacea de la Breslau (azi Wrocław, Polonia) ocupa cvasitotal Silezia. Al doilea război silezian (1744-1751) s-a încheiat prin tratatul de la Dresda, fără noi achiziții pentru Prusia. Al treilea (1756-1763) s-a înscris în mai largul „Război de șapte ani”, în care s-au confruntat, pe de o parte, Austria, Rusia, Franța, Spania, Suedia, Saxonia și unele state germane mici, pe de altă, Prusia, Anglia (ai cărei suverani, George al II-lea August – 1727-1760 – și George al III-lea – 1760-1820 –, erau și prinți-electori de Hanovra) și celelalte state germane mici. Cu victorii și înfrângeri de ambele părți, acel război s-a încheiat prin pacea austro-prusiană de la Hubertsburg, ce consemna rămânerea Sileziei în posesia Berlinului, care o va stăpâni până în 1945.

Reformatorul

Alegând să practice ambele „modalități de a-și spori faima” ca principe, paralel cu debutul său războinic, Frederic cel Mare a inițiat în Prusia un program de reforme, abolind tortura, reducând

cenzura și făcând ca țara sa să aibă cea mai liberă presă din Europa, înființând o Academie de Științe și constituind grânarele de stat pentru a stabili prețul pâinii. „Cum toate țările sunt foarte diferite, puterea unora stă în agricultură, a altora în negustorie sau în comerț; aceste arte se întâmplă să prospere laolaltă în vreo țară. Suveranii care vor alege această modalitate pașnică de a deveni mai puternici vor fi obligați să studieze, în primul rând, structura țării lor, pentru a ști care dintre aceste arte vor fi cele mai nimerite pentru a avea succes și, prin urmare, pe care trebuie să le încurajeze mai mult” (*Antimachiavel*).

Frederic cel Mare a decretat deplina toleranță religioasă:

Voltaire, oaspete la Sans-Souci...

„Orice religie poate fi practică dacă cei ce o au sunt supuși onești. Și dacă turcii și păgânii ar veni să repopuleze țara, noi am construi pentru ei moschei și temple”. După cum îi scria lui Voltaire, „de când mi-am pierdut tatăl am ajuns să cred că datoria mea este să mă dedic în întregime țării. Am început să măresc puterea militară a statului, adăugând 16 batalioane, cinci escadroa-

ne de husari și un escadron de gaurzi. Am pus fundațiile unei noi Academii și am înființat un colegiu nou pentru comerț și industrie”.

A fost deopotrivă un monarh luminat și absolutist: „În privința autorității, eu sunt singurul care o exercită în țara asta. Dacă ar ști cămașa mea ce plănuiesc, aş rupe-o”. După încoronare, Frederic cel Mare s-a întâlnit cu Voltaire, corespondentul său, din 1736 și până la moartea filosofului și scriitorului francez (1778), care i-a prezis că este „probabil cel mai mare monarh care a stat vreodată pe tron” și că, sub domnia lui, „Berlinul va deveni o Atenă a Germaniei și poate chiar a Europei”, ambele intuiții voltairiene fiind confirmate de istorie.

Pater patriae

Profitând de slăbiciunea Poloniei, Frederic s-a aliat cu Rusia și Austria, pentru a împărți această țară. În 1772 Prusia și-a adjudecat partea de nord a Poloniei, realizând astfel continuitatea teritorială între Brandenburg și Prusia Orientală. Frederic

... și dormitorul său din palat

cel Mare, despotism care, spunea marele istoric belgian Henri Pirenne, reprezintă „raționalizarea statului”. Exponent de frunte al acelui tip de „principe iluminat” din secolul al XVIII-lea, alături de Ecaterina cea Mare (1762-1796) a Rusiei, Iosif al II-lea (1780-1790) al Austriei sau Gustav al III-lea (1771-1792) al Suediei, regele prusian a dezghioțit ideea monarhică de conținutul ei religios, moștenit din Evul Mediu.

Suprimând caracterul de instituție divină, pe care îl avea până atunci monarhia, Frederic și-a argumentat și teoretic poziția, în lucrări filosofico-politice precum *Considerațiuni asupra situației actuale a corpului politic european* (1738), *Oglinda principilor* (1744), *Considerațiuni asupra motivelor de a stabili sau abroga legile* (1750), *Testamentele politice*, din 1752 și 1768, *Discursuri asupra satirilor și Discursuri asupra pamfletelor*, ambele din 1759, *Expozeul guvernului prusian* (1775) și *Studiu asupra datoriilor suveranilor* (1777).

În aceste lucrări Frederic relevă că „suveranul este legat prin obligație permanentă de corpul statului”, el simțind „toate durerile care îi apasă pe supușii săi”. Suveranul și „poporul său formează un singur corp, care nu poate

prospera decât atâta timp cât armonia îi unește”. Principele este în concepția lui Frederic „santinela permanentă” a binelui public, paznicul moravurilor, promotorul justiției și apărătorul statului contra dușmanilor. El, Principele, deține puterea nu printr-un decret ceresc, ci numai prin consimțământul continuu al supușilor săi.

Der Alte Fritz

„Bătrânul Fritz”, cum îi spuneau dușii prusienii, a murit la 17 august 1786, la vârsta de 74 de ani, pe când se afla la masa de lucru din palatul Sans-Souci. În testamentul din 1757 scrisese: „Doresc să fiu înmormântat la Sans-Souci, fără lux, fără pompă și pe timp de noapte”. Succesorul său, Frederic Wilhelm al II-lea (1786-1797), a dispus să fie înmormântat alături de tatăl său, în biserica garnizoanei din Potsdam. În timpul celui de Al Doilea Război Mondial, osemintele regale au fost transferate într-un bunker. În 1945 armata americană le-a plasat în capela Universității Protestante din Magdeburg, de unde au fost mutate la castelul Hohenzollern de lângă Stuttgart.

După reunificarea Germaniei, rămășițele pământești ale lui Frederic Wilhelm al II-lea au fost depuse în mausoleul cu același nume, din Sans-Souci. În 1991, la a 205-a comemorare a morții sale, rămășițele pământești ale lui Frederic cel Mare au fost expuse în Curtea de Onoare a palatului Sans-Souci, acoperite cu un drapel prusian și vegheate de o gardă de onoare a Bundes-

Statuia care străjuiește
Unter den Linden

wehrului. Apoi osemintele marelui rege au fost înhumate, așa cum ceruse el prin testament, în terasa cu viță de vie a palatului Sans Souci, „fără lux, fără pompă și pe timp de noapte”.

Din 1851 Frederic cel Mare domină din nou Berlinul (cu o întrerupere de 30 ani, între 1950 și 1980, pe timpul Republicii Democrate Germane), prin gigantica statuie ce i-a fost ridicată pe Unter den Linden, între Universitatea Humboldt și Operă. Din bronz masiv, înaltă de 5,6 m, statuia ecvestră a „Bătrânului Fritz” este înconjurată de statuile unor faimoși militari, politicieni, savanți și artiști, iar pe soclu sunt înfățișate în relief scene din viața marelui rege.

Frederic al II-lea cel Mare este o personalitate a istoriei europene și mondiale. El a unificat posesiunile moștenite și a făcut din Prusia una dintre cele cinci superputeri ale epocii, alături de Rusia, Anglia, Franța și Austria, concert în care Berlinul a rămas timp de 150 de ani. Strateg rafinat, despot luminat, diplomat fără scrupule, slujitor autocrat al propriei țări și rege-filosof, Frederic cel Mare a rămas și persistă în memoria germanilor ca precursor și ctitor al statului lor modern. ■

Locul veșnicei odihne

*Ecaterina a II-a a Rusiei,
Iosif al II-lea al Austriei
și Frederic al II-lea al Prusiei împart Polonia*

primul slujbaş al Statului“. Frederic a desființat barierele comerciale interne, a îmbunătățit infrastructura de transporturi, construind canalul Oder-Vistula, a asanat mlaștini, redând agriculturii importante suprafețe agricole, și a introdus noi culturi, inclusiv pe aceea a cartofului, care, ulterior, a devenit hrana de bază a germanilor. Suveranul a revizuit sistemul de impozite și a făcut o reformă monetară. În timpul domniei lui sistemul educațional prusian a fost printre cele mai dezvoltate și mai bune din Europa.

Amatorul de artă

Frederic cel Mare a fost un pasionat al artelor și culturii și un important ctitor. Lui i se datorează clădirile Operei și a Bibliotecii Regale din Berlin, palatele Charlottenburg și Sans-Souci, ca și bogata colecție de artă a Potsdamului. El personal a schițat planurile palatului Sans-Souci, inspirându-se după Versailles. A rezultat însă un „rococo frederician“, exuberant și fantezist, net diferit de sobrul model francez. Pentru a sfida iernile grele ale Brandenburgului, Frederic a vopsit acoperișurile de la Potsdam în albastru deschis, iar fațadele în roșu.

La Charlottenburg sala de bal era în verde și roz, cu stucaturi aurii și ornamente de marmură verde. Dormitorul regal din Sans-Souci era tapetat cu mătase verde deschis, sala de audiențe era mov pal, salonul de muzică alb, dar cu perdele roșii, iar camerele de oaspeți erau albă, albastră, azurie și gălbuie. La Potsdam sala de audiențe era

Scenă din Kartoffelkrieg

zugrăvită în galben, sala de mese în roz deschis, iar unul dintre saloane avea culoarea perlei. În 1742 Frederic al II-lea a cumpărat colecția de antichități a cardinalului francez Melchior de Polignac – statui, vase, urne, mese de marmură – și unele opere moderne, între care bustul lui Richelieu, de Bernini. Frederic și-a justificat pasiunea pentru artă în versuri: „În viața aceasta, atât de vremelnică/ Doresc cel puțin să semăn flori în calea mea/ Zugrăvind totul de frumusețe/ Făurindu-mi o viață

luminoasă./ Adevărul neplăcut/ Nu valorează cât ginșecele mele pasiuni”.

Autocratul luminat

Ca rege, Frederic cel Mare a fost extrem de autoritar. „Vreau ca ceea ce poruncesc să fie executat imediat și cu exactitate și, când cer ceva, să obțin îndată și cu orice preț“. Pretindea colaboratorilor „rapoarte precise și fără lungimi, cu precizări, dar fără detalii inutile sau digresiuni“. Era extrem de interesat de opinia publică. În timpul primului război silezian îi scria unui demnitar: „Îți cer noutăți de la Berlin. Vreau informații. Înștiințează-mă în toate împrejurările despre ceea ce spune publicul. Nu-mi ascunde nimic din atmosfera de acolo!“. Frederic a impus birocrației prusiene să fie mai muncitoare, mai expeditivă și mai metodică, i-a îmbunătățit randamentul și a făcut din ea un instrument solid al statului, instrument care a supraviețuit și după căderea Hohenzollernilor, în 1918, când s-a proclamat prima Republică Germană.

Aceasta a fost una dintre marile calități ale „despotismului luminat“ al lui Frederic

*Frederic al II-lea scapă în ultima clipă
să nu fie făcut prizonier de cazaci
la Kunersdorf (1759;
în care Prusia a înfruntat Rusia și Austria);
doar 3.000 de prusaci s-au mai întors la Berlin
din cei 51.000 prezenți pe câmpul de bătălie*

Căpitanul Ion Eftimopol, într-un moment de relaxare alături de colegi

Dumitru Marinescu s-a născut la 2 octombrie 1921, în satul Ionești, comuna Marcea, județul Vâlcea, într-o familie de oameni harnici care aveau o stare materială bună. Deși absolvise Școala Normală, n-a ajuns învățător. L-au atras seninul cerului și zborul! A urmat Școala de pilotaj civilă A.R.P.A., din cadrul Aeroclubului „Prahova” de la Strejnic, Ploiești, fiind admis al cincilea dintre 2.700 de candidați. La 10 octombrie 1940 a primit brevetul de pilot de turism gradul II, ceea ce îi dădea dreptul, prin lege, să urmeze Școala Militară de Pilotaj de la Ziliștea-Boboc, Buzău. În martie 1942 a fost brevetat ca pilot militar pe avionul de vânătoare I.A.R. 80 și avansat la gradul de adjutant stagiar aviator. A fost trimis la Tulin, în Austria, pentru a învăța pilotajul pe avionul de vânătoare Me 109E. În octombrie 1942 a plecat pe frontul Stalingradului, în Grupul 8 Vânătoare, dotat cu avioane I.A.R. 80. În martie 1943 s-a întors în țară, urmând cursurile Școlii germane pentru aviația de vânătoare, de la Galați. În vara anului 1943 s-a instruit pe front la Kirovograd, pe avionul Henschel 129 B2, avion bimotor de atac la sol și bombardament. A fost repartizat în Escadrila 42 Asalt, Grupul 8.

În ziua de 22 august 1944, adjutantul aviator Dumitru Marinescu, lovit de antiaeriană, „cade în liniile inamice, unde este luat prizonier”, notează un document al vremii. Decolase la ora 05.45 de pe aerodromul Gherăiești, Bacău, în prima patrulă, primind misiunea ca împreună cu camarazii din Escadrila 42 Asalt să atace coloanele sovietice de infanterie și blindate aflate în sectorul Negrești, Vaslui. Urmând firul căii ferate ce trecea prin Vaslui, apoi axul șoselei spre

Negrești, avioanele de asalt au deviat la stânga. Au descoperit în apropierea comunei Vulturești o unitate inamică din Divizia a 3-a de Gardă din compunerea Frontului 3 Ucrainean, aflată în staționare. Patrula a lansat bombe în valuri succesive și piloții de la asalt au atacat în picaj, cu tot armamentul de bord.

Coloana inamică a fost fragmentată, împrăștiată. Camioane, căruțe și cai alergau care încotro pe câmpia din cotul râului Bârlad. Antiaeriana inamică s-a dezmeticit și a deschis un foc infernal asupra avioanelor de asalt românești. Henschelul nr. 217 din patrula a doua a fost lovit, din motorul stâng ieșeau flăcări și fum. Focul a cuprins curând ambele părți ale fuzelajului. Pilotul, adjutantul aviator Traian Ciocâlțu, a aterizat forțat, așezând avionul pe burtă pe izlazul dintre șoseaua și calea ferată care ducea spre Vaslui. A sărit pe pământ. La câteva sute de metri în dreapta, pe șosea, un escadron de cazaci înainta în goana cailor spre locul de impact. Dumitru Marinescu a văzut primejdia în care se afla camaradul său și a aterizat în apropiere. La contactul cu solul o mină anticar i-a explodat sub roata dreaptă. Trenul de aterizare a fost smuls de suflul exploziei și Henschelul și-a înfipt botul în pământ. Amețit de șocul exploziei, Dumitru Marinescu a apucat să-și ia pistolul Beretta și harta frontului, a sărit din carlingă și s-a ascuns după o câpiță de paie. Cazacii au înconjurat câpița de paie și l-au somat pe Marinescu să se predea. Pilotul a tras câteva focuri cu pistolul Beretta, dar rușii au tăbărit pe el și l-au imobilizat, legându-l fedeleș și obligându-l să meargă în pas alergător între doi cai. Era suficient ca unul dintre cai să se sperie și ar fi sfârșit ca Ioan Vodă cel Viteaz, rupt în bucăți.

Infanteristii inamici aruncau cu pietre și bulgări de pământ după el. L-a interogată un ofițer superior sovietic, apoi a fost trimis în spatele frontului, dincolo de Nistru, în lagărul improvizat din localitatea Golta. Într-o seară, pe la mijlocul lunii septembrie 1944, când

● Al cincilea dintre 2.700 candidați ● Aterizează să își salveze un camarad și dă peste o mină ● Primul prizonierat la sovietici ● Evadează și revine în Armata română ● Misiunea dată de generalul Rădescu ● Cu Stoicănescu și Andreas Schmidt ascunși în avion, în drum spre Viena ● Doborât de colegi ● Al doilea prizonierat la sovietici ● În lagăr la Vorkuta, de la +40° la -40° C ● Piese de șah pentru șefii lagărelor ● Eliberat de sovietici, anchetat de Securitate ● Tot sovieticii îi dau de lucru ● Alți 11 ani de pușcărie ● Reabilitat de Procuratura Militară a U.R.S.S., repus în drepturi de M.Ap.N.

UN DESTIN SFĂRÂMAT AVIATORUL DUMITRU MARINESCU

Dr. VALERIU AVRAM

Locotenent-comandorul (r.) aviator Dumitru Marinescu a fost pilotul căruia generalul Nicolae Rădescu, președintele Consiliului de Miniștri, i-a încredințat transportul spre linia frontului și mai departe, spre Viena, a unor personaje-cheie în realizarea unui 23 august „invers” (Magazin istoric, nr. 8/2013). Arestat de NKVD, a fost interogată și torturat în celebra temniță de la Lubianka.

Aviatorul Dumitru (Mitică) Marinescu, din Grupul 8 Asalt, a supraviețuit în mod miraculos. Sprijinit de autorul acestui articol și de pictorul Ion Țărâlungă, a dat în judecată Ministerul Justiției din Federația Rusă, fiind reabilitat prin decizia Procuraturii Militare a U.R.S.S. din 27 martie 1992, document care recunoaște faptul că „aviatorul român Dumitru Marinescu a fost o victimă a regimului stalinist”.

Generalul Ervil Gheorghiu (stânga) a fost cel care l-a recomandat pe Dumitru Marinescu pentru zborul secret către Viena, cu avionul său Henschel 129

Șerban. În realitate, în avion călătoreau clandestin Andreas Schmidt, liderul Grupului Etnic German, și profesorul Constantin Stoicănescu, un șef legionar emigrant în Germania. Cei doi fuseseră trimiși de Horia Sima, aflat la Viena, pentru a organiza o răsturnare a alianței militare dintre România și U.R.S.S.

Din ordinul Comandamentului sovietic de la Debreceen, au decolat două avioane românești I.A.R. 80 din Grupul 2 Vânătoare. Piloții, adjutanții Grecu și Vieru, au primit misiunea să intercepteze și să doboare un avion care fugea în liniile inamice. „Trecusem de Nyiregyhaza și mă apropiam de Miskolc, când în stânga mea, la 30-40 m distanță, face explozie o rafală de proiectile, iar un I.A.R. 80 degajează pe stânga. Imediat simt explozia unui proiectil în motorul drept, care ia foc; a doua lovitură o primesc în cabină și blindaj, explozia îmi sparge geamul lateral drept... Toată cabina se umple de fum, pe față simt arsuri, văd sânge pe cojoc și mâna dreaptă. Mă angajez într-o aterizare forțată... În față îmi apare o movilă de pământ, care îmi prinde planul drept și burta avionului. Mutilat, avionul ia foc...” – nota pilotul Dumitru Marinescu. Din carcasa deformată a bimotorului l-a scos afară pe Stoicănescu, care era grav rănit, în timp ce Andreas Schmidt fusese aruncat afară din fuselaj la contactul avionului cu solul. Era și el rănit la un picior, dar se afla într-o stare mai bună decât celălalt pasager. Ajutat de câțiva oameni, i-a dus pe răniți într-o casă pentru a primi îngrijiri. Deși a încercat să scape, NKVD-ul l-a arestat pe D. Marinescu după câteva zile.

Transportat la Moscova, a fost închis la Lubianka și interogată zile în șir, fiind bătut crunt și torturat de către ofițerii NKVD-ului. N-a cedat, spunându-le anchetatorilor că a executat un ordin dat de șefii săi și că transporta doi parașutiști români aflați într-o misiune ordonată. N-a spus nimic despre întâlnirile cu prim-ministrul român și generalul Ervil Gheorghiu.

„M-au bătut cumplit și m-au chinuit ca pe un criminal și am intrat în greva foamei. Am rezistat aproape o săptămână și m-au forțat să mănânc. Mi-au adus pâine albă cu salam, brânză și ceai îndulcit”, nota eroul acestei întâmplări. Colonelul Kobakov, cel care a condus ancheta, i-a amintit faptul că la 6 noiembrie 1943, la capul de pod de la Nipru, l-a ucis pe generalul Semionov, erou al U.R.S.S. „Din goana celor peste 400 km/oră, de unde era să știu că într-o ambarcațiune se afla un general al Armatei Roșii... N-am făcut altceva decât să-mi execut misiunea!” – i-a răspuns arestatul.

In ziua de 23 decembrie 1947, Dumitru Marinescu a fost dus într-un birou și un judecător militar sovietic i-a anunțat sentința: 10 ani muncă silnică în regim de lagăr, întrucât a uneltit împotriva U.R.S.S.

A călătorit într-un vagon de marfă, în condiții inumane, timp de 18 zile, până a ajuns dincolo de Cercul Polar, în lagărul de la Vorkuta. Noaptea polară dura acolo din octombrie până în martie. Furtunile de zăpadă se derulau neconținut. A fost trimis să lucreze într-o mină de metale neferoase. „Coboram la circa 800 m sub pământ și în galerie era așa de

venea de la muncă, deși obosit, a profitat de neatenția santinelei și a rupt-o la fugă într-o pădure. Numai când coloana de prizonieri a ajuns în lagăr și s-a făcut numărătoarea s-a constatat lipsa aviatorului român. Era deja prea târziu pentru noii „aliați”. Obosit și mort de foame, a avut curajul să se oprească la o casă sărăcăcioasă, unde un bătrân transnistrean, român bun la suflet, i-a dat de mâncare, oferindu-i câteva haine civile sărăcăcioase, opinci și o șapcă rusească veche. Cu un băț de corn în mână și o traistă pe umăr, a pornit la drum. A avut mare noroc că a găsit o barcă veche cu care a trecut Nistrul. A traversat Basarabia, umblând mai ales noaptea. La începutul lui octombrie 1944 era în apropiere de Buzău. Când ieșea dintr-un lan de porumb, a fost reperat de câțiva militari sovietici care lucrau la refacerea unui pod de cale ferată. Având nevoie de forță de muncă, l-au pus la treabă, fără prea multe întrebări. Soldații sovietici nu și-au dat seama că sub hainele de ciobănaș se ascundea un aviator. Spre seară, a plecat după materiale cu alți muncitori, având ca însoțitor o santinelă. A reușit să dispară în noapte, s-a suit în trenul de București și dimineața era în gara Băneasa. În timp ce se deplasa pe Șoseaua Nordului, l-a întâlnit pe comandorul aviator Moțiu, din Statul Major al Aerului. Toată lumea îl știa pe adjutantul aviator Dumitru Marinescu ca fiind dispărut, unii îl considerau deja mort, așa că mare i-a fost mirarea comandorului Moțiu când l-a întâlnit. A fost repus în drepturi, a primit solda pentru întreaga perioadă de captivitate, echipament nou și cu ordinul de serviciu semnat de generalul aviator Ermil Gheorghiu, noul subsecretar de Stat al Aerului, a plecat cu un avion Ju 52 la Balomir, unde se afla aerodromul Grupului 8 Asalt. Căpitanul aviator Ioan Eftimopol l-a primit cu multă căldură, la fel și camarazii săi. Apoi, au urmat misiunile pentru eliberarea Transilvaniei...

La sfârșitul lunii decembrie 1944, adjutantul aviator Dumitru Marinescu a primit ordinul să se deplaseze la Uzinele I.A.R. din Brașov ca să preia un avion Henschel

129 și să-l ducă pe front. În timp ce urmarea pregătirea avionului pentru plecare, locotenentul Nelu Dolan, din Statul Major al Aerului, l-a anunțat că era chemat la ordin de generalul Ermil Gheorghiu, acum șeful Statului Major al Aerului. A urcat într-un He 111 care pleca atunci în Capitală și s-a prezentat la Statul Major al Aerului. Generalul Gheorghiu i-a comunicat că a fost ales pentru o misiune strict secretă și că va afla amănunte de la președintele Consiliului de Miniștri, generalul Nicolae Rădescu.

In memoriile sale intitulate *Vină sau îndatorire față de țară*, aviatorul Dumitru Marinescu afirmă că locotenentul Nelu Dolan l-a dus cu automobilul la o adresă situată pe strada Sf. Constantin, în apropiere de Grădina Cișmigiu. Aici a fost primit de generalul Nicolae Rădescu, prim-ministrul țării, care i-a spus textual că a fost recomandat de generalul Ermil Gheorghiu pentru a îndeplini o misiune strict secretă, foarte riscantă și periculoasă. Aviatorul Dumitru Marinescu a acceptat imediat misiunea: transportarea în fuzelajul avionului Henschel 129 pe care trebuia să-l preia de la Brașov a două persoane. Urma să le ducă la Viena. Dacă ajungea la destinație, nu se mai întorcea. Acolo, avea să primească alte ordine.

În dimineața zilei de 9 februarie 1945, Dumitru Marinescu și-a luat zborul de pe aerodromul din Oradea, la bordul bimotorului Henschel 129 B2 nr. 214C. În fuzelajul avionului erau înghesuite două persoane deghizate în parașutiști români: sergentul t.r. Octavian Rugan și caporalul t.r. Constantin

Dumitru Marinescu se tunde

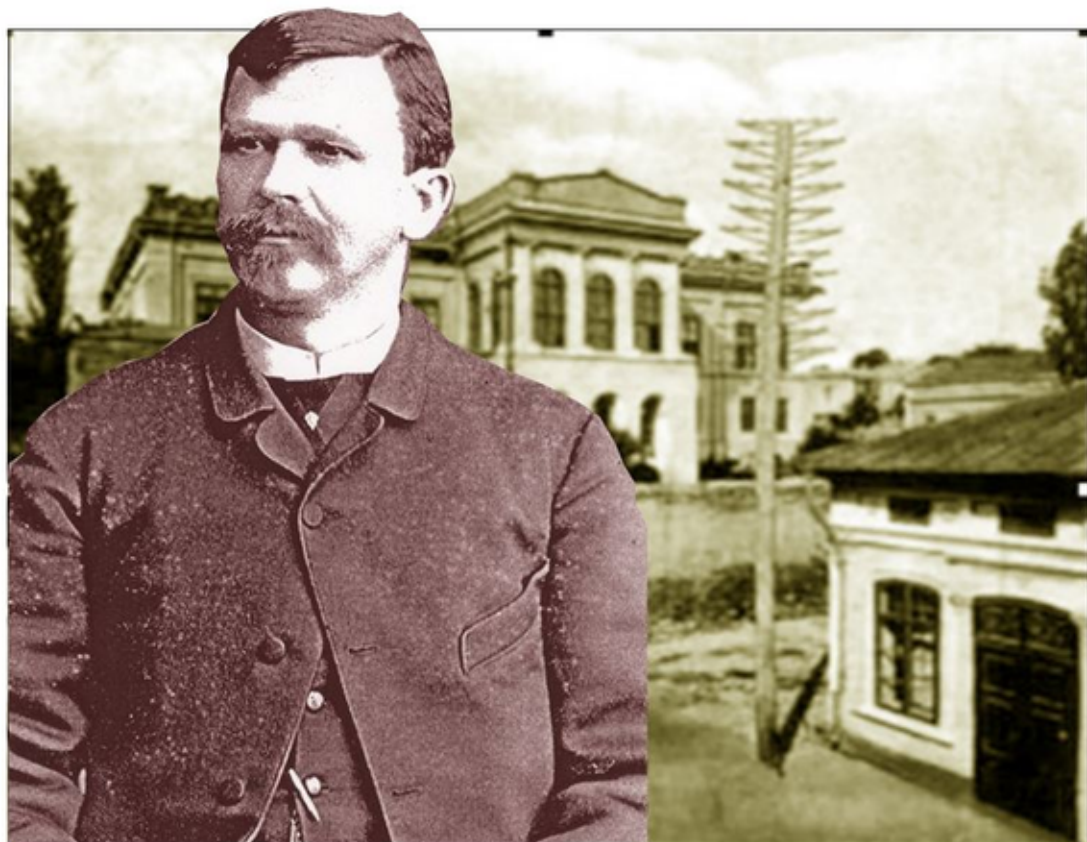
Mărturie din veacul al XIX-lea

Tenace și hotărât în opțiunile lui de adolescent, Dionisie V. Craifaleanu, ale cărui însemnări le prezentăm începând din nr. 3/2014 al revistei – prin amabilitatea nepotului său direct, profesorul Dionisie A. Craifaleanu –, a ajuns la Iași, orașul în care își dorea să studieze, a renunțat cu înțelepciune la o oportunitate profesională ce l-ar fi condus spre o cu totul altă carieră și și-a căutat necesarii protectori.

DETRONAREA LUI CUZA

DIONISIE V. CRAIFALEANU

Începând cursul în mod regulat, la un singur obiect întâmpinam greutăți, anume la limba franceză, care acolo se predă încă din clasa I, de care limbă eu nu aveam nicio noțiune. Dar, după puțin timp, putui învinge și această dificultate, grație câtorva dintre colegii mei de clasă, cari, pe lângă că-mi procurau caiete și cărțile necesarii, dar apoi, în meditațiile de seara din internat, învățam împreună cu ei. În schimb însă, și dâșii se ajutau cu mine la studiul limbii germane la traducerile și analizele lor, limbă pe care eu începusem a o învăța încă din clasa a II-a primară din Reghin, cu profesorul V. Dumbravă, în anii 1853-54. Așa că la acest obiect eram mult mai înaintat decât dâșii, încât, după cum spuneau ei înșiși, la învățarea lecției de germană cu mine, nu aveau trebuință de dicționar.

Autorul însemnărilor și vechea clădire a Universității din Iași

cald, încât ne udam cu furtunul cu apă, iar când urcam la suprafață erau -40° C. Din 600 de deținuți câți am ajuns în lagăr, aproape trei sferturi au murit din cauza frigului, a bolilor, bățăilor și a foamei. Lagărele sovietice erau de exterminare, la fel ca cele germane", nota D. Marinescu.

In septembrie 1950 a fost mutat în lagărul de muncă din Balhaș, aflat în Kazahstan. A muncit într-o mină de wolfram ca mecanic. În atelierul său repara scule și unelte. A început să sculpteze în lemn și comandantul lagărului i-a dat de lucru: să execute piese pentru un joc de șah. Având un talent nativ, a realizat o operă de artă. A primit și alte comenzi, astfel că viața deținutului politic D. Marinescu s-a îmbunătățit simțitor față de aceea a camarazilor săi. Primea hrană mai bună și nu mai muncea ca ocnaș în mină. În iulie 1953 a fost mutat într-un lagăr la Riazan, unde a muncit la o sondă de petrol, calificându-se în meseria de sonder. A primit un document în acest sens, care-i va folosi când va reveni din prizonierat.

În noiembrie 1953 a fost anunțat că va fi eliberat. La 8 decembrie a trecut Prutul pe la Ungheni. A fost internat și interogată Securitatea română. Până la urmă a fost eliberat. La 2 martie 1954 a ajuns la Ionești.

Când a sosit în satul natal, n-a mai recunoscut casa copilăriei. „M-a cuprins o deznădejde de nedescris. Totul era distrus: casa mare, brutăria, magazia de cereale, grajdurile pentru cai, șoproanele, atelierul de fierărie și nici urmă de livadă... Totul fusese distrus de comuniști", nota D. Marinescu. De la Ștefan Neferu, fostul său învățător, a aflat că familia îi fusese alungată în noaptea de 2/3 martie 1949 din comuna Marcea, iar toată averea le-a fost confiscată. Și-a găsit părinții, care aveau domiciliu forțat, pe un teren viran din apropierea orașului Râmnicu Vâlcea. Locuiau într-un adăpost improvizat făcut din cartoane. Ajun-

sosera muritori de foame. A plecat la București să-și găsească ceva de lucru. A încercat peste tot, dar ușile i s-au închis toate. Într-o zi a încercat și la „Sovrompetrol". La început, secretara l-a expediat rapid, dar când a început să vorbească rusește, aceasta a intrat imediat la director. D. Marinescu i-a relatat acestuia adevărul și a fost angajat ca petrolist la o sondă din Băicoi, Prahova. „Viața m-a încercat din greu. Fusesem respins de români, când am cerut de muncă, și iată că «inamicul» mi-a întins o mână, ca să nu mor de foame. A contat documentul pe care-l păstrasem și care mă atesta ca muncitor calificat la sonde. Și mai ales că știam să vorbesc perfect rusește", nota D. Marinescu.

N-a lucrat mult timp ca sonder. În anul 1955 a dat examen practic la Cooperativa „Ceramica" din Râmnicu Vâlcea, unde sculpta statuete. S-a mutat la o secție a Cooperativei „Muncitorul" din Topoloveni, care realiza mobilă sculptată manual. Șefii săi au vândut piese de mobilă scumpă și și-au însușit banii, dând vina pe Marinescu. Având deja o condamnare politică, a fost condamnat pentru delapidare la 17 ani de închisoare. Arestat la 1 aprilie 1969, a fost eliberat la 26 iulie 1980, după 11 ani și trei luni și după ce îndurase chinurile din temnițele Jilava, Văcărești, Mărgineni, Pitești și Gherla. Eliberat din închisoare, cu greu a reușit să-și găsească de muncă.

In urma demersurilor făcute după decembrie 1989, Ministerul Apărării Naționale i-a aprobat pensia de veteran de război, fiind avansat la gradul de locotenent-

comandor în rezervă. În martie 2000, Dumnezeu a vrut să aducă pacea în sufletul lui zburcumat. În urma unui accident cerebral, aducerile aminte, povară greu de suportat, s-au estompat. Peste câțiva ani pleca în „Escadrila din Cer", unde-l așteptau camarazii din Grupul 8 Asalt. ■

Peste ani, Dumitru Marinescu (x) cu colegi și cu autorul articolului (xx)

50 de galbeni pe an. Aceasta m-a făcut atât pe mine, cât și pe alți colegi ai mei, din cei mai fără mijloace, ca să ne înscriem și să urmărim și la Litere. Orele de la cursul de Drept și cele de la Litere ne coincideau, am putut urma regulat la ambele cursuri, având la Litere trei profesori: Nicolae Ionescu, de Istorie, Titu Maiorescu, de Psihologie și Logică, și Caragiani, de Literatură Greacă.

Cu modul acesta am urmat trei ani ca burșier, dând examenele în fiecare an regulat, atât la Drept, cât și la Litere, încât, în toamna anului 1866, terminasem studiile universitare. Licența, la niciuna din Facultățile din Iași, nu se înființase până la acea epocă. Acum rămânea ca să-mi aleg cariera ce mi-ar conveni mai bine, fie de magistrat, fie de avocat sau de profesor.

Trecuseră șase ani de când mă aflam în capitala Moldovei, unde făcusem atâtea cunoștințe, mai ales în cercul familiilor colegilor mei de școală. Nu era sărbătoare să nu fiu invitat la masă când la o familie când la alta, luând parte și la seratele ce se făceau în aceste familii. Teatrele și plimbările la frumoasa grădină de la Copou însă nu-mi lipseau. Frecventam întotdeauna cu colegii mei ședințele Camerei Deputaților, cât a durat în Iași. Îmi aduc aminte de ultima ședință, din iarna anului 1862, când, primul ministru al Moldovei, Anastasie Panu, ținând un discurs de închidere a Camerei din Moldova, a terminat cu cuvintele: „La revedere, la

Anastasie Panu

București, trăiască România!”, ceea ce a provocat frenetice aplauze din partea deputaților și a publicului din galerii.

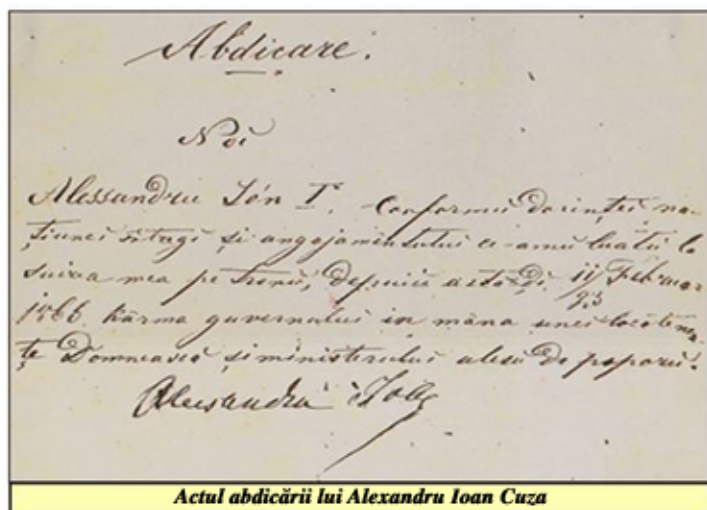
Trăind în Iași, am fost martor la toate mișcările și agitațiunile petrecute în acest oraș, în timpul de la detronarea lui Vodă-Cuza și până la alegerea și venirea în țară a lui Carol de Hohenzollern. După cum se știe, Cuza a fost detronat în noaptea de 11 februarie 1866, de către o coaliție a partidelor politice din țară, având de partea lor și pe ofițerii superiori colonel Haralambie, colonel Leca și maiorul Pilat. Acest din urmă, cu câțiva militari, a pătruns, în puterea nopții, în Palatul Domnesc, unde a silit pe Domnitor să semneze abdicarea de la tron, după care a fost scos și dus din Palat la casa unui [lipsă în text] favorit al său, până a doua zi, când a fost expulzat din țară pe la Predeal, instituindu-se o locotenentă domnească compusă din: Lascăr Catargi, N. Goleșcu și colonelul Haralambie.

Vestea detronării lui Cuza a căzut ca un trăsnet asupra ieșenilor. O parte a intelectualilor, ca profesori, studenți, magistrați, avocați etc., erau consternați și puși pe gânduri,

iar o altă parte, a separatiștilor, jubila de bucurie, înscenând pe strada mare manifestațiuni, în frunte cu Teodor Lătescu și alți antiunioniști, cari credeau că, cu căderea lui Cuza, Domn al ambelor Principate, va cădea și Unirea, înfăptuită la 1859. De aci înainte au început conciliabule și întruniri publice, în cari, unii, în frunte cu profesorii universitari, susțineau Unirea, alții cereau o dinastie străină, iar separatiștii făceau propagandă pentru separarea Moldovei de Muntenia, în care scop se fondase și un ziar intitulat *Moldova*, sub conducerea lui Teodor Lătescu. În cele din urmă, precumpănind în țară opiniunile pentru dinastie străină ereditară, s-a propus tronul țării principelui Filip de Flandra, care l-a refuzat.

In urmă, după recomandăția lui Napoleon al III-lea, s-a făcut propunerea principelui Carol, fiul principelui Anton de Hohenzollern, care, acceptând, a fost adus în țară de Ioan Brătianu, intrând în București și [fiind] condus cu mare solemnitate la Mitropolie, în ziua de 8 Maiu.

Propaganda separatiștilor din Iași a avut ca rezultat drama sângeroasă din 3 aprilie, petrecută în fața Mitropoliei. În aceea zi, fiind Duminică Tomei, s-a oficiat de însuși Mitropolitul Calinic Miculescu o mare slujbă la Mitropolie. Sunetul necurmat al clopoteilor de la catedrală părăndu-se ca ceva neobișnuit, atrăgea lumea spre Mitropolie din toate părțile orașului. Mai mult curiozitatea m-a atras și pe mine într-acolo, deși locuiam

Actul abdicării lui Alexandru Ioan Cuza

Deși nu eram intern, însă eram mai întotdeauna cu colegii mei de clasă, luându-mă la ora mesei în sala de mâncare, unde aveam tacâm printre ei, bineînțeles cu consimțământul tacit al intendentului și directorului liceului. Vizitând din când în când pe profesorii Miclea și Bărnăuțiu, cari încă de la început s-au oferit a mă înlesni cu parale, pentru întreținere, m-au sfătuit că e mai bine ca să nu mai iau masa la Internat, spre a le evita vreo observație din partea direcției liceului.

Astfel că, de aci înainte, deși lecțiunile le făceam tot cu colegii mei de clasă, însă masa o luam în oraș și îndată ce isprăveam banii primiți de la bunii mei protectori, alergam tot la dânsii, a căror pungă era totdeauna deschisă pentru mine. Bărnăuțiu, la fiecare sfârșit de lună, mă trimitea pe mine, cu un bilet, la casieria statului de îi luam salariul. Acest ajutor a urmat mai bine de un an, până când, cam prin clasa a VI-a, când tot prin colegii mei din liceu, am găsit

lecțiuni particulare pe la unele familii din oraș și mai târziu la pensionate de băieți sau de fete, renunțând astfel la ajutorul binefăcătorilor mei, Miclea și Bărnăuțiu, mulțumindu-le cu eternă recunoștință pentru fapta lor neprețuită și neuitată, față de mine.

Nici n-am simțit cum s-au scurs cei trei ani de învățătură în clasele superioare ale Colegiului Național din Iași, astfel că, în vara anului 1863, fiind absolvent de liceu, așteptam cu nerăbdare toamna ca să mă văd student universitar.

Tot în aceeași vară primii scrisoare de acasă, prin care mi se aduse știrea despre moartea mamei mele și prin care se spunea că dânsa „a închis ochii înecați în lacrimi, cu focul nestins în suflet de dorul fiului ei Onesie – așa îmi ziceau acasă –, care a plecat și nu s-a mai întors, nu l-a mai văzut“. Ea s-a stins în vârstă de 56 de ani.

Universitatea din Iași s-a înființat în anul 1860, inaugurându-se cu mare solemnitate în ziua de 26 octombrie același an, în prezența domnitorului

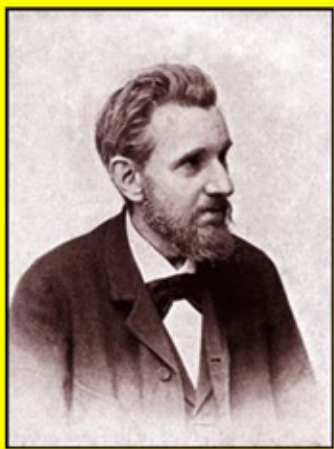
Alexandru Ioan I (Cuza) și a ministrului Mihail Kogălniceanu, marele om de stat al României. Avea pe atunci trei Facultăți: de Drept, Litere și Științe. Fiindcă era lipsă de profesori, mulți dintre cei de la Liceu au trecut și la Universitate, păstrându-și însă unii și catedrele de la Liceu, cum erau: Miclea, Ioan Pop și Ștefan Emilian (toți trei ardeleni). Eu, împreună cu unii colegi din liceu, m-am înscris la Drept. Facultatea de Drept era mult mai populată decât celelalte două, căci la această facultate se admiteau și tineri cari nu erau absolvenți de liceu, și Bărnăuțiu mai cu seamă susținea că trebuia lăsați să învețe toți cari se simt în stare de a pricepe știința Dreptului. Și în adevăr, la această facultate au urmat mulți tineri și unii funcționari, fără liceu complet, cari au devenit magistrați sau адвоаți.

Ministerul Instrucțiunii Publice, pentru a atrage un număr mai mare de studenți și la celelalte două facultăți, a înființat, pentru aceste facultăți, burse de câte

Filip de Flandra

Cărturari și călători cehi prin Țările Române

Praga, 1848 (stânga), actul de condamnare din 1849 (dreapta) și autorul însemnărilor despre Transilvania

JOSEF VÁCLAV FRIČ ÎN EXIL LA DEJ

ANCA IRINA IONESCU

Relațiile dintre cehi și români au fost mai puțin frecvente și, din acest motiv, mai puțin studiate decât cele dintre români și alți vecini ai acestora. Probabil cea mai veche mențiune cu privire la cehi din literatura română este cea a lui Grigore Ureche din Letopisețul Țării Moldovei (1642-1647), unde, în capitolul Războiul ce au făcut Ștefan Vodă cu Mateiaș crai ungurescu la Bac, se pomeneste despre Țara Ceșască și despre ceși (forma de plural în cehă a substantivului ceh).

Un alt cărturar român care, 200 de ani mai târziu, este încântat de Cehia a fost Nicolae Filimon, ajuns la Praga în 1858, într-o călătorie în care a mai vizitat Germania și Italia. Descrie apoi în jurnalul său de călătorie Castelul din Praga, Catedrala Sf. Vít, Biserica Loreta, Biserica Týn, Palatul Wallenstein și Podul Carol, merge la concerte și la spectacole de teatru, care îi fac o impresie deosebită.

Dar și cărturarii și călătorii cehi au vizitat încă din secolul al XIX-lea Țările Române și ne-au notat impresiile lor. Unul dintre primii cehi care poposește pe meleaguri românești este Josef Václav Frič (1829-1890), participant activ la Revoluția din 1848 de la Praga, în calitate de organizator și comandant al legiunilor înarmate studențești care au ocupat cu forța clădirea prestigiosului complex Clementinum. După înfrângerea revoluției, Frič și-a continuat activitatea revoluționară, participând la complotul din mai, o încercare de insur-

armată a forțelor cehice naționale din 1849, în vederea continuării acțiunilor anului revoluționar 1848.

Pregătirea insurjecției a fost descoperită și, în noaptea de 10 mai 1849, cei mai mulți participanți au fost arestați; printre ei și Frič. Au fost pronunțate 25 de sentințe de condamnare la moarte. În cele din urmă, toți au fost amnistiați, iar sentințele nu au fost executate. Frič a fost condamnat pentru înaltă trădare la 18 ani de închisoare. Și-a ispășit pedeapsa la Komárno până în 1854, când a fost grațiat, dar a rămas sub supravegherea Poliției. Redevenit liber, și-a continuat activitatea revoluționară, a înființat reviste și a editat almanahuri, până când autoritățile și-au pierdut răbdarea și, în 1858, a fost arestat din nou și trimis cu domiciliu obligatoriu la Dej, în Transilvania, de unde a fost eliberat un an mai târziu, cu condiția să emigreze. A plecat la

departe, în Păcurar. Curtea Mitropoliei și strada din față erau tixite de lume, care nu mai încăpea nici pe trotuare. Toți așteptau cu nerăbdare ieșirea lumii din biserică, ca să vadă ce are să se întâmple. Poliția, desigur, știa că se prepara o manifestație la ieșirea din biserică și de aceea luase toate măsurile pentru ținerea ordinii, consemnându-se și armata la cazarmele de la Copou.

Terminându-se slujba, toată lumea s-a așezat în stradă, în frunte cu Mitropolitul îmbrăcat în odăjdii și cu crucea în mână, împreună cu conducătorii manifestațiunii, gata de plecare în direcția spre Palatul Domnesc. Poliția s-a încercat să împărăștie lumea, însă totul a fost în zadar. Atunci s-a dat alarma cu trâmbițe și n-au trecut decât câteva minute când s-a văzut venind pe strada mare dinspre Copou un escadron de ca-

Mitropolitul Calinic Miclescu

valerie în galop, cu săbiile scoase, care a dat năvală peste masa de popor adunată în stradă, lovind cu săbiile în dreapta și stânga, nefiind cruțată nici lumea așezată pe trotuar. Mitropolitul, împreună cu câțiva dintre principalii conducători ai manifestației, abia a putut scăpa în beciurile lui N. Rosnovanu din apropierea Mitropoliei, fiind și dânsul rănit. Eu, fiind din norocire postat la un colț de

stradă care comunica cu strada mare, când am văzut că se apropie cavaleria și sunt în pericol, m-am retras pe acea stradă și am luat-o la fugă împreună cu mai mulți, oprindu-ne tocmai în apropiere de turnul Goliei, de unde, cu mare frică și greutate, am putut străbate prin strada laterală până acasă. Toată după-amiaza din acea zi, Poliția a fost ocupată cu strângerea morților și răniților de pe strada însângărată, transportându-i cu mai multe căruțe pe cei morți la cimitir, iar pe cei răniți pe la spitaluri. Tot orașul, în acea zi, părea că este pustiu. Spre seară, m-am încercat, împreună cu un alt coleg, a merge la plimbare spre Copou, dar întâlnindu-ne o patrulă de soldați călări cu un ofițer în frunte, acesta ne-a făcut semn ca să ne întoarcem, fiind astfel nevoiți a ne întoarce acasă.

(Va urma)

MITOLOGICĂ (Triverb: 5, 2, 6)

Laurian BUTURE,
Bacău

Soluția integralei **BUZEȘTI**, din nr. 4/2014

T – A – CAP – C – NEAGOE – ATOL – ODA – TARANI – IDE – SERV – ST – OVAL – MULTE – ASANATE – IAR – IR – VA – DANA – RE – BARBU – TT – O – MA – TOCMI – BRANCOVEANU – AT – IRISI – R – ADEPT – NECAZ – UIMIRE – ACI.

Soluția jocului **Din coloniile spaniole**, din nr. 4/2014

VINE GALIONUL ÎNCĂRCAT CU AUR

(V – INEGALI / O – NUL / ÎN – CA – R / CA – T – C / U – AU – R)

Casa din Dej în care a locuit Friș...

că mă primise în bună stare din mâinile poliției pragheze și m-a dat în grija reprezentantului județean, care era tipul de funcționar austriac perfect din Bucovina, un anume Strohmayer; acesta m-a instalat temporar în arest, unde am stat până în ziua de marți, 31 august dimineață, în cea de-a douăsprezecea și, cu ajutorul lui Dumnezeu, ultima celulă din toată existența mea.

Regimul de detenție nu era foarte sever, avea voie să se plimbe două mile în jurul orașului, singura condiție fiind că trebuia să se prezinte în fiecare zi la Poliție. Se instalează la noul domiciliu, afirmând că „Dejul poate fi numit un orașel decent, cu o așezare plăcută, aproape romantică, și cu o climă sănătoasă. În general, mi-a plăcut în ținutul acela de munte, până n-au început ploile de toamnă, după care, chiar și în oraș, căci și aici numai strada principală era pavată, s-a făcut un noroi îngrozitor, de-a dreptul dezolant. Pentru a-mi face drumul zilnic ca să mă prezint la autorități, trebuia să sar din piatră în piatră sau să pândesc vreo căruță trasă de bivoli ca să mă treacă peste o baltă mai mare de mocirlă pe pământul bătătorit.”

In scrisorile sale, Friș oferă câteva detalii concrete referitoare la condițiile de viață din Transilvania acelor vremuri. Cerând ca soția să-l urmeze, precizează: „Drumul până aici durează patru zile și două nopți. Cel mai bine este să plece cu trenul dimineață devreme din Praga la Oradea, de unde este poștalion în fiecare zi către Cluj. La Cluj poate întreba de cârciuma «La copacul verde». De la Cluj se fac șapte ore până la Dej, iar acolo soția mea să întrebe de trăsura nr. 14, care o va aduce la destinație contra sumei de 14 zloți. Poștalionul

de la Oradea costă cam 11 zloți. Anna să meargă cu trenul cu clasa a II-a.” Pe vremea lui Friș, trenul avea trei clase, astfel că scriitorul insistă ca soția lui să călătorească decent.

Friș a fost nevoit să trăiască în condiții mai mult decât modeste la Dej, dar nu mult mai rău decât populația din jur, după cum notează. „Ne-am instalat cum am putut în unica noastră încăpere fără pardoseală, cu lut pe jos, în care am pus rogojini pe pământ, și aveam și o bucătărie mică, unde dormea slujnica; noaptea nu aveam parte de odihnă adevărată, căci în

podul de deasupra noastră se fugăreau șobolanii în porumb și nu o dată se întâmpla să ne cadă câte unul în cameră printr-o spărtură din tavan. Mai ales când au venit gerurile, noaptea a devenit și mai cumplită, pentru că porcii gușau peste tot în jurul nostru. Îi țineau închiși în cocini ciudate, făcute din scânduri sau leațuri prin care treceau vântul și zăpada, căci țaranii valahi nu aveau suficientă milă de animale ca să le astupe găurile și crăpăturile cu lut. Și apoi sufeream și noi cumplit acasă din cauza sobei prăpădite, care scotea mereu fum.”

Friș a petrecut la Dej o perioadă relativ scurtă, de la 30 august 1858 la 2 martie 1859, dar a reușit să sesizeze aspecte caracteristice ale vieții sociale de aici. În portretul făcut administratorului austriac local, Strohmayer, remarcă, în special, persecuțiile la care erau supuși românii, situație care îi amintea oarecum de cea a cehilor, cea mai numeroasă și mai dezvoltată națiune din cadrul imperiului, care nu se bucura însă de drepturi sociale și politice pe măsură, de unde o anumită afinitate cu populația română din Ardeal. „Pe valahi îi obliga împotriva oricăror orânduiri să presteze muncă la drumuri, iar cine era mai delăsător la această muncă era dus în arest și trebuia să aștepte acolo ziua de sâmbătă, când urma să primească o răsplată exemplară. Poruncile orchestrei țigănești locale să învețe în 14 zile imnul imperial și, pentru că la repetiție nu au făcut față, i-a întins pe toți pe laviță și i-a bătut.

Îi câștigasem încrederea în așa măsură, încât câteodată mi se lăuda cu câtă dibăcie procedase cândva, când pusese comunele din Bucovina să strângă suma cerută pentru un împrumut benevol de stat. În alte locuri dura foarte mult, zicea el, până când autoritățile și

● Condamnat pentru înaltă trădare, cu domiciliu obligatoriu la Dej

● Băieții din vagoane fură pietricele, iar domnii mecanici trimit țigani să le aducă masa de prânz și mănâncă pe taluz ● Un drum cu hârtoape, ce-i face rău comisarului

● Din piatră în piatră, evitând noroaiele ● Șapte ore între Cluj și Dej ● Șobolani care se fugăresc în pod și țărani fără milă de animale

● Valahii sunt supuși la persecuții cu biciul ● Bătaie pe bază de „chitanță“

Londra, de unde în același an s-a mutat la Paris. Aici a ținut prelegeri în limba polonă despre literatura cehă. La Praga nu s-a putut întoarce decât în 1880.

După ce este arestat la 24 august 1858, Frié notează în însemnări: „la ora două am fost anunțat care va fi soarta mea. Fără niciun fel de interogatoriu sau alte întrebări, mi-au comunicat scurt că, pentru comportamentul meu incorrigibil, voi fi dus în orașul Dej, din Transilvania, dincolo de Cluj, unde voi fi internat“.

Pornește în exil mai întâi cu trenul și are ocazia să constate imediat ce se apropie de teritoriul Transilvaniei lipsa de disciplină a lucrătorilor de la căile ferate. „Am mers toată noaptea și spre amiază am ajuns undeva dincolo de Pesta, în pustă. Călea ferată până la Cluj pe atunci încă nu era construită. Într-o gară am văzut cum băieții din vagoane furau pietricele ca să se joace, căci acolo, în pustă, pietrele erau o raritate. Ne-am oprit undeva la trei stații înainte de Oradea Mare, în mijlocul pustiului Püspök și nu ne-am mai clintit de acolo până când domnii mecanici și restul personalului de la calea ferată au trimis doi țigani să le aducă masa de prânz din satul cel mai apropiat, care era la cel puțin o jumătate de oră distanță. Iar după aceea au mâncat acolo, în fața noastră, chiar pe taluz, foarte liniștiți, în timp ce niciunul dintre pasageri nu a avut voie să coboare. Abia când au binevoit să se simtă sătui, s-au așezat la locurile lor și au pornit ceva mai repede către ultima stație.“

De la Oradea, revoluționarul ceh își continuă drumul cu furgonul, pe un drum care îl îngrozește. „De la Oradea am pornit sâmbătă, 28 august, abia spre amiază. Domnul Wlczek nici nu îndrăznește să se uite la furgonul acela de poștă la care înghămaseră pentru noi niște cai nărvași. Zburau cu noi ca vântul, drumul era plin de hârtoape, comisarul gemea și era palid ca ceara, iar când am ajuns la prima stație de poștă, cei doi agenți secreți au fost nevoiți să-l care în spinare în locuința dirigintei poștei, unde l-au culcat în pat și l-au lăsat să zacă fericit.“

Mai departe, este și mai greu, căci în loc de cai la furgon sunt înghămați doi bivoli; totuși ajunge cu bine la Cluj: „Duminică, 29 august, am mers pe șosele model și am străbătut un peisaj captivant prin Cluj, unde mi-a plăcut destul de mult, după care am ajuns până la Valashut [Răscruți], unde urma să înnoptăm.“ Și, în sfârșit, la 30 august 1858, sosește la destinație. „Abia luni pe la prânz am ajuns la capătul peregrinărilor mele, în îndepărtata localitate, uitată de lume, Dej, în care două treimi din case nu aveau pe vremea aceea nici hornuri, așa încât fumul se ridica direct de sub acoperișurile de paie ale bordeicilor construite din pământ.“ Este dus de escorta cehă „în fața domnului hatman provincial, consilierul adjunct Stadler von Wolfersgrün, căruia i-am căzut ca o cărămidă în cap, căci nu avea niciun fel de instrucțiuni nici de la Praga, nici de la Viena, ce să facă cu mine. Apariția mea i-a produs așadar destul de multă nedumerire și, neștiind cum să procedeze, a semnat chitanța

Avanpremieră editorială

Șase membri ai trupelor de comando, în trei canoe negre, vâsleau în apropierea portului Singapore. Erau încărcate cu materiale și echipament militar, în special mine magnetice. Atacul era condus de căpitanul Ivan Lyon din Forța 136, unitate a secției pentru Orientul Îndepărtat a Special Operation Executive (SOE).

Căpitanul Ivan Lyon și nava „Krait“

Operațiunea „JAYWICK“

MARK FELTON

Era 26 septembrie 1942, la șapte luni după ce britanicii predaseră Singapore japonezilor (15 februarie). Toți erau îmbrăcați la fel, în costume negre de mătase din două piese, având fețele înnegrite. Lyon și-a împărțit oamenii în trei grupe. El avea să mineze vasele din Ancorajul de Inspecție, restul urma să atace vasele din portul Keppel și de lângă cheiurile din Pulau Bukum. Când oamenii destinați să atace portul Keppel au ajuns la țintă, au constatat că nu era niciun vas, așa încât s-au îndreptat spre rada portului. Militarilor le trebuia 20 de minute să se ocupe de fiecare vas. Au minat șapte vase, după care s-au îndreptat repede spre sud, unde urma să se adune echipa. Prima explozie a zguduit portul la ora 05.15, fiind urmată de alte șase.

Ideea unui scoțian

Unitatea specială de investigații a Kempeitai din Singapore era condusă de locotenent-colonelul Haruzo Sumida, însărcinat să stărpească „elementele anti-japoneze“ din sânul populației locale, dar și dintre numeroșii cetățeni britanici și din țările Commonwealth-ului, aflați la închisoarea Changi. În Singapore erau staționați aproximativ 200 de soldați din

trupele regulate ale Kempeitai, susținuți de 1.000 de soldați din trupele auxiliare, secondați de armata regulată.

După capitulare, gherilele comuniste chinezești, înarmate și instruite de SOE, conduseseră multe acțiuni de sabotaj. Locotenent-colonelul Sumida credea că se mai află cineva în spatele chinezilor. Japonezii știau că unii deținuți comunicau cu prieteni aflați în libertate, care, fie colaborau cu cei ce acționau clandestin, fie erau în legătură cu grupările de rezistență. Sumida ordonase să fie arestați și torturați câțiva deținuți britanici, dar, de fiecare dată, îi eliberase din cauza lipsei dovezilor.

Operațiunea „Jaywick“, îndrăznețul atac condus de Ivan Lyon, a fost catalizatorul teribilei răzbunări revărsate de Kempeitai asupra populației locale și a deținuților. Ideea operațiunii i-a aparținut lui Lyon, un energic aristocrat scoțian din Regimentul Gordon de Vânători de Munte. Avea 28 de ani și, în lunile de dinaintea invaziei japoneze în Malaezia, fusese deja implicat în organizarea unor detașamente în spatele liniilor, formate din personal indigen. Soldat nonconformist, fusese recrutat de SOE și reușise ca, după căderea orașului Singapore, să nu fie luat prizonier. În câteva luni, a propus formarea unei mici echipe

reprezentantul local reușeau să-i convingă să subscrie o anumită sumă. Dar el, când în cele din urmă reușea acest lucru, adăuga la sfârșit încă un zero și, când trebuia să obțină banii, se ajuta cu biciul. Cică oamenii nu voiau să creadă că statul chiar vrea să împrumute ceva de la ei și, într-un loc, unde bătuse pe laviță mai mulți țărani, dar niciunul nu se înmuiașe, l-a luat pe cel mai bătrân dintre ei care, după primele lovituri, a început să plângă atât de sfâșietor, că de mila lui semnaseră toți. Și era foarte mândru de această manevră dibace!“

Piața centrală a Dejului

Deși încă din iunie 1854 ieșise patentul împărătesc conform căruia iobăgia era desființată definitiv, anumite forme de robotă se mai practicau și la data vizitei lui Friș, iar foștii iobagi erau și acum siliți să presteze anumite servicii urbariale; în toamna anului 1858, cu ocazia întâmpinării noului guvernator, generalul Fr. Lichtenstein, „câteva sute de valahi au fost obligați să se înșiruie cu felinare în mâini de-a lungul drumului, pe o distanță de două mile. Trebuia să adeste acolo, nemâncați, până la miezul nopții. Câte țipete și lovituri curgeau apoi sâmbăta următoare, ca răsplată pentru cei indolenți sau răzvrățiți! În general, acolo mai domnea încă sistemul administrativ de dinainte de revoluție!“.

Friș este impresionat și de atitudinea față de servitori, care erau bătuți „cu chitanță“. „Ori de câte ori bucătăreasa unguroaică,

o femeie de altfel, trebuie să recunosc, foarte încăpățânată și rea de gură, făcea câte o năzbâtie, stăpânul îi scria imediat un bilețel, ca un fel de rețetă, și o trimitea cu ea la stăpânire, unde polițistul îi aplica atâtea lovituri cu mătura, câte îi fuseseră prescrise. Femeia se întorcea înapoi cumințită, cu respectiva chitanță și fața plină de lacrimi, la milostivul ei stăpân.“

Cât de impresionat a fost cărturarul și revoluționarul ceh de tratamentul la care era supusă populația valahă din Imperiu, se vede și din poeziile lui compuse la Dej și incluse în volumul *Poezii din bastion*: „M-aș apuca să predic doctrina-austriacă/ Dar la acești valahi, nu pot, m-amenință nuiaua/ Și mă oprește-n drum.“

În scurta perioadă pe care a petrecut-o în Ardeal, Friș a fost martor la Unirea Principatelor, eveniment pe care l-a privit de dincolo de Carpați cu o sinceră admirație, intuind importanța lui nu numai pentru cei direct implicați, ci și pentru românii din Imperiul Habsburgic. „Marile, hotărâtoarele lovituri de stat din România și Serbia – scria Friș – au survenit înainte ca guvernul austriac să apuce să organizeze o intervenție armată.“ În urma acestora, Friș ajunge la concluzia că procesul de dezmembrare începuse și „bătrâna corabie a Imperiului trosnea din toate încheieturile“. ■

Știința în cuvinte potrivite
cu Corina Negrea și Dan Manolache
luni-vineri de la 13.15

comandantul organizației locale, locotenent-colonelul Sumida, credeau cu tărie că atacul a fost rezultatul cooperării dintre gherilele chinezești din Malaezia continentală și civili britanici, închiși la Changi. Ei nu și-au închipuit că a fost o acțiune de comando bine pusă la punct și executată cu precizie.

În vreme ce japonezii căutau pretutindeni „gherilele“, Lyon și echipa lui s-au ascuns pe o insuliță din apropiere. Au așteptat ca zarva să se mai potolească, după care au plecat. În ceea ce privește echipajul de pe „Krait“, el a petrecut câteva zile agitate, navigând încocoace și încolo printre insule, încercând să pară un simplu vas de pescuit. La 2 octombrie, Lyon și echipa s-au întâlnit cu cei de pe „Krait“, iar la 19 octombrie au ajuns cu toții în golful Exmouth, teferi și victorioși.

Interesant este faptul că, la mii de kilometri spre vest, în Franța ocupată, a avut loc un atac similar, lansat de trupe de comando ale Marinei Regale. Țintele operațiunii au fost navele comerciale japoneze și germane din portul Bordeaux, implicate în *Yanagi*, comerțul secret cu arme și materii prime dintre Europa și Japonia. Germanii și japonezii au conlucrat activ pe tot parcursul războiului, făcând un comerț intens cu cauciuc și materii prime din Orientul Îndepărtat.

O răzbunare pe măsură

Suspiciunile lui Sumida au căzut exclusiv asupra nefericiților deținuți din închisoarea Changi. Kempeitai acționa conform normelor sistemului judiciar japonez, care era unul defectuos, deoarece „stipula că un prizonier trebuia să mărturisească o crimă, pentru ca el să poată fi acuzat de aceasta. Prin urmare, anchetatorul avea voie să

Interogarea unui prizonier de către Kempeitai

folosească din plin forța, intimidarea sau coerciția pentru a smulge o mărturisire“.

– Nu s-a precupețit niciun efort. Toată întâmplarea a ajuns să fie cunoscută sub numele de „Incidentul din zece a zece“ din Singapore. În cele din urmă, chiar și temuta Kempeitai a trebuit să se recunoască învinsă.

Două cazuri rezumă teribila suferință îndurată de cei

bănuți. În dimineața zilei de 10 octombrie, Kempeitai i-a adunat pe toți deținuții de la Changi și, în urma unei percheziții minuțioase, anchetatorii au găsit câteva articole de contrabandă, printre care și câteva piese de radio. Sub tortură, câțiva deținuți au mărturisit că ele proveneau de la un bărbat, pe nume Choy Khun Heng, care lucra la cantina spitalului Tan Tock Seng. Kempeitai l-a arestat pe Choy la 29 octombrie. După câteva zile, japonezii au arestat-o, printr-un tertip, pe nefericita lui soție, Elizabeth Choy, și au aruncat-o într-o celulă mică, fără fereastră. Deși nu avea decât trei metri pe trei metri și jumătate, înăuntru erau îngrămădite încă 20 de persoane, localnici și străini, funcționari civili, oameni de afaceri și medici, bănuți de implicare în actul de „sabotaj“. „Înghesușiți ca sardelele, stăteam în genunchi de dimineața până seara“, a povestit, ulterior, Elizabeth. Condițiile erau practic insuportabile. „Eu eram singura femeie. În celulă era un robinet, iar sub el, o gaură care servea drept toaletă. De intimitate nici nu se putea vorbi, ne făceam zilnic treaba acolo, în văzul tuturor“. La primul interogatoriu,

ofițerul Kempeitai i-a spus că, în portul Keppel, au fost scufundate niște vase japoneze. Ei voiau să știe unde se afla o mare sumă de bani, folosită pentru a finanța atacul. Bineînțeles că Elizabeth nu știa nimic, dar a primit 193 de zile de tortură. A fost bătută, scuipată, biciuită și lovită.

Echipajul navei „Krait“

Supranumită „Gestapoul japonez“, Kempeitai („Corpul Soldaților Legii“), poliția militară japoneză avea și o puternică componentă de poliție secretă. Ea a rămas împărită mai ales în memoria victimelor pentru crimele comise în rândul populațiilor autohtone din teritoriile ocupate și al prizonierilor de război. A administrat o vastă rețea de lagăre de prizonieri și lagăre de muncă forțată, în care deținuții erau tratați cu cea mai mare cruzime. Personalul ei a efectuat experimente biologice și chimice pe oameni vii, a realizat vivisechii și a obligat femei din toate rasele să se prostitueze.

Editura „Meteor“ publică lucrarea lui Mark Felton, Kempeitai – Gestapoul japonez, din care vă prezentăm în continuare un fragment.

Născut în 1974 la Colchester, Marea Britanie, dr. Mark Felton și-a susținut doctoratul în istorie americană la Universitatea Essex. În prezent, trăiește în China, împreună cu soția și fiul său, ținând cursuri la Universitatea Fudan.

de comando, alcătuite din australieni și britanici, pe care s-o conduce într-un atac îndrăzneț, pe mare, împotriva navelor japoneze din Singapore. SOE a considerat că lansarea unui asemenea atac din India nu este eficace și, astfel, Lyon a fost trimis în Australia. Americanii erau ostili planului.

Lyon era subordonat direct general-maiorului H. Gordon Bennett. El l-a trimis la Melbourne, să se întâlnească cu locotenent-colonelul G.S. Mott, șeful versiunii australiene a SOE, Departamentul Special de Recunoaștere (DSR). La 17 iulie 1942, guvernatorul general, lordul Gowrie (1872-1956, în funcție între 1936-1945), a aranjat o întâlnire între Lyon și comandantul R.B.M. Long, directorul unității de culegere a informațiilor din Marina australiană și omul de legătură al SOE în Australia.

Următoarea provocare a reprezentat-o găsirea unei ambarcațiuni. Lyon își propusese deja să folosească canoe pliante de două locuri, dar era nevoie de un vas care să-i ducă atât la țintă, cât și după să-i ajute să revină, străbătând mii de mile prin teritoriul inamic. Cel care l-a ajutat pe Lyon a fost un civil australian de 61 de ani, Bill Reynolds. Lyon a cerut ca vasul să fie dus în Australia, unde a fost echipat cu aparatură radio. I-a și schimbat numele în „Krait“, după un șarpe asiatic, deosebit de veninos. Pentru misiunea de scufundare a navelor, Forța Z a fost alcătuită din patru britanici și 11 australieni. La 13 august 1942, „Krait“ a părăsit insula Thursday din New South Wales și s-a îndreptat spre baza navală americană din golful Exmouth.

Bănuiala cade pe... deținuți

Operațiunea „Jaywick“ a demarat propriu-zis la 2 septembrie, când Lyon și echipa lui au început lunga călătorie spre Singapore. „Krait“ fiind deghizat în vas local de pescuit. Membrii echipei își înnegriseră pielea, ca să pară asiatici, și se îmbrăcaseră în haine specifice. La bord erau ascunse mine magnetice, bărci pliante, mitraliere Sten, revolve și grenade de mână. În cele din urmă, echipa a ajuns în apropiere de Singapore fără vreun incident, la 24 septembrie. Atunci, cei șase s-au urcat în bărci și au început să parcurgă, vâslind, ultimii 45 km. În fiecare barcă se aflau un ofițer și un soldat, ofițerii fiind Lyon, locotenentul Donald Davidson din Rezerva Navală Regală și locotenentul australian Bob Page. Ei și-au stabilit baza într-o peșteră de pe o insuliță din apropierea portului și, în seara zilei de 26 septembrie, au intrat în portul Keppel.

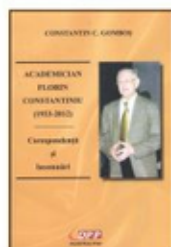
Atacul a fost încununat de un succes spectaculos. Japonezii nu credeau că Aliații erau în stare să penetreze perdeaua defensivă creată în grabă de Marina Imperială Japoneză, ce proteja, dinspre sud și sud-est, Singapore. Lyon și oamenii lui au scufundat ori au avariat serios șapte nave, cu o capacitate totală de 39.000 de tone. Toți au scăpat cu viață.

Japonezii au înnebunit de îndată ce în port au început să răsunе primele explozii. Orașul semăna cu un mușuroi răscolit. Serviciile americane de spionaj au confirmat, ulterior, faptul că echipa „Jaywick“ a scufundat două vase, „Kizan Maru“ (5.007 t) și „Hakusan Maru“ (2.197). Kempeitai și, în mod deosebit,

DENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

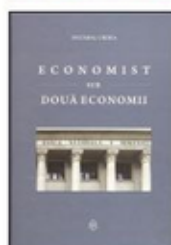
● **Alexie Mateevici – LIMBA NOASTRĂ**
Grupul Editorial Litera, București, 2014, 16 pp.

● **Constantin C. Gomboș – ACADEMICIAN FLORIN CONSTANTINU (1933-2012). CORESPONDENȚĂ ȘI ÎNSEMNĂRI**
Editura DAVID PRESS PRINT, Timișoara, 2013, 147 pp.

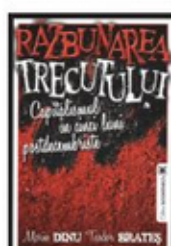
● **Anna Eva Budura – CHINA. VIETI ÎN VĂLTOAREA ISTORIEI**
Editura Top Form, București, 2014, 313 pp.

● **Decebal Urdea – ECONOMIST SUB DOUĂ ECONOMII** (editată sub egida Băncii Naționale a României)
Editura Oscar Print, București, 2013, 144 pp.

● **Eugen Stănescu, Iulia Stănescu, Mircea Cosma, Gavril Preda, Lia Maria Dulgheru – REGIMENTUL 32 MIRCEA. JURNAL DE OPERAȚIUNI (15 AUGUST 1916-31 DECEMBRIE 1917)**
Editura Printeuro, Ploiești, 2002, 431 pp.

● **Marin Dinu, Teodor Brateș – RĂZBUNAREA TRECUTULUI. CAPITALISMUL ÎN CINCI LUNI POSTDECEMBRISTE**
Editura Economică, București, 2013, 576 pp.

● **Crișan V. Mușețeanu – OPERE ALESE. VOL. I: LUMEA COPILĂRIEI MELE, VOL. II: STRIGĂTUL. POVESTIRI, VOL. III: SCRIERI**
Editura Muzeului de Istorie, Galați, 2013, vol. I 271 pp.; 521 pp.; vol. III 391 pp.

● **Valeria Căliman – CORESPONDENȚĂ. ARTICOLE PUBLICATE ÎN „GAZETA TRANSILVANIEI” 1941-1944** (ediție îngrijită, prefață și note de Steluța Pestrea Suciu)
Editura Foton, Brașov, 2013, vol. I – 299 pp.; vol. II – 551 pp.

● **STUDII DE PREISTORIE** (editată sub egida Asociației Române de Arheologie)
Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 10/2013, 277 pp.

● **Ilie Cristian – TELEGA. ÎN FELURITE IPOSTAZE**
Editura GRAI ȘI SUFLET – CULTURA NAȚIONALĂ, București, 2013, 685 pp.

● **Robert M. Edsel, Brett Witter – OAMENII MONUMENTELOR. EROI ALIAȚI, HOȚI NAZIȘTI ȘI CEA MAI MARE VÂNĂTOARE DE COMORI DIN ISTORIE**
Sebastian Publishing House, Târgu-Mureș, 2014, 467 pp.

● **BĂRĂGANUL ORTODOX** (periodic al Episcopociei Sloboziei și Călărașilor)
Anul XII, nr. 128, ianuarie 2014, 23 pp.

*Bob Page, Ivan Lyon și Donald Davidson
sărbătoresc la Brisbane succesul operațiunii
din portul Singapore*

*Imagine din închisoarea Changi,
la scurtă vreme
după eliberarea orașului Singapore*

Și soțul ei a avut mult de suferit, dar poate cea mai cumplită tortură a fost aceea de a fi obligat să vadă cum soția îi era abuzată. „Când anchetatorii nu puteau scoate nimic de la mine, îl aduceau cu forța pe soțul meu de la închisoarea Outram, îl legau fedeleș și îl puneau să îngenuncheze lângă mine. Apoi, sub privirile lui, mă dezbrăcau până la talie și-mi aplicau șocuri electrice“.

Nimeni nu era scutit de bănuielele Kempeitai. Episcopul orașului Singapore, reverendul Leonard Wilson, a fost băgat într-o celulă alăturată. Vreme de trei zile, a fost bătut crunt, dar a fost clar, de la început, că n-avea de dat nicio informație și a fost eliberat, plin de tăieturi și vânătăi. Elizabeth a ieșit și ea, după nouă luni. Kempeitai a supus zeci de oameni unor abuzuri asemănătoare, fără însă a obține vreo informație.

În 1946, Elizabeth a primit titlul de Ofițer al Ordinului Imperiului Britanic. Când a fost întrebată dacă dorea condamnarea la moarte a celor care au torturat-o, a răspuns „nu“. „Dacă nu era războiul, n-ar fi fost nicio diferență între mine și ei. Ar fi fost acasă cu familia, făcând lucruri banale și trăind pașnic. Să ne rugăm să nu mai fie alt război“. Elizabeth Choy a murit de cancer în 2006, la 96 de ani.

După Operațiunea „Jaywick“, prim-ministrul australian John Curtin (1941-1945) a propus să i se decerneze căpitanului Ivan Lyon „Crucea Victoria“. Dar, din diverse motive politice, lucrul nu s-a întâmplat, Lyon primind, în cele din urmă, „Distincția pentru Merite Deosebite“. Bob Page a primit și el distincția,

iar alți doi soldați au fost recompensați cu „Medalia Militară“.

*Ducele și ducesa de Cambridge în fața mormintelor
celor zece britanici executați la 7 iulie 1945*

În septembrie 1944, Lyon a condus o nouă operațiune în portul Singapore. De data aceasta, nu a mai reușit să înșele vigilența japonezilor și toți participanții au fost omorâți sau luați prizonieri. Zece supraviețuitori au fost executați la 7 iulie 1945.

La sfârșitul războiului, Sumida a fost judecat, condamnat la moarte și executat prin spânzurare. ■

1914

Florica Christoforeanu

Inaugurarea Fundației Regale „Carol I”

Obnovlenie (care apare la Sofia) anunță că „s-au creat comitete de agitație și proteste” în teritoriile cedate românilor, grecilor și sârbilor. Aceasta nu împiedica funcționarea, la Turtucaia, a comisiei mixte pentru trasarea noii frontiere româno-bulgare.

Sârbii anunță deschis că se înarmează și prioritar primesc arme cetățenii din teritoriile recent alipite. Grecii cumpără două cuirasate americane. Rusia își sporește flota staționată în Marea Neagră.

Austro-Ungaria dă o motivație factice pentru planurile sale militare: statele balcanice își întăresc flotele, așa că monarhia trebuie să aibă una superioară acestora. Transilvania trebuie apărată, nu cu gândul atacării României, dar e vorba de siguranță, căci sunt nouă drumuri și trei linii de cale ferată ce străbat Carpații. Apoi *Pester Lloyd* face o întreagă teorie cum trebuie distribuite forțele militare pentru apărarea Brașovului de un atac românesc. Alte publicații austriece sunt nedismulată agresive: noile frontiere balcanice sunt de fapt doar pe hârtie. E necesar un al treilea război balcanic pentru „a face Macedonia autonomă și Albania extinsă până la Marea Egee”. Și, ca să vâre zăzanie o dată în plus în relațiile austro-ungaro-române, un tabloid vienez vorbește de partidul pro-rus din România, animat de principesa moștenitoare Maria. Între timp, prim-ministrul maghiar, contele Tisza, se duelează, fără consecințe, cu sabia, vreme de 20 de minute, cu un Ștefan Rakovski.

Să amintim că monarhia chemase sub arme 700 de rezerviști români, dar se prezentaseră doar 78, restul emigrând în România. Foaia *Galații noi* anunță intempestiv un interviu cu trimisul monarhiei bicefale la București, contele Czernin, deși în realitate acesta declarase nervos: „nu acord nimic!”.

Englezul Wickham Steed (ziarist britanic, redactor șef la *The Times* între 1919-1922; *Magazin istoric*, nr. 11, 12/1989, 12/1990) publică lucrarea *Monarhia habsburgică*, confiscată în Austro-Ungaria pentru *lèse Majestate*, deoarece îl comparase pe împăratul Franz Josef cu proprietarul care își lasă intendentul să terorizeze supușii (între alții, pe români) dacă veniturile curg. Între timp, suferind, bătrânul suveran era supus unei diete alimentare mai puțin uzitate: bea zilnic un bulion făcut din cinci kg de carne de vită, o găină, o gâscă toate fierte timp de 20 de ore!

In România, guvernul liberal condus de Ionel Brătianu ține opinia publică sub tensiune în legătură cu programul de restructurare socială: exproprierea, reforma electorală și modificarea Constituției. Toate se vor înfăptui după război. Până atunci, atacurile contra Partidului Național Liberal sunt deosebit de virulente, căci păstrase lozincă mobilizatoare a lui C.A. Rosetti de pe frontispiciul ziarului său *Românul*: „Luminează-te și vei fi!”, dar acum ajunsese doar „un partid de afaceri și combinații”. În acest context, se fac și refac calcule legate de înarmare, dotări, înzestrări, evaluări, iar niște firoșcoși propun ca ziua mobilizării românilor pentru al doilea război balcanic 23 iunie 1913 sau cea a semnării Păcii de la București să fie declarate zile naționale. Cât privește opțiunile, acum în luna mai, de alăturare la o tabără războinică sau alta, ele nu se declară explicit. Doar Take Ionescu îi mărturisește englezului Donald Mackenzie Wallace că „și de ar exista un tratat militar cu Austria, nimeni pe lume nu-l va putea pune în execuție”.

În acest timp, la Marsilia, parcă pentru a sublinia zădărniciile confruntărilor sângeroase,

ROMÂNIA ACUM O SUTĂ DE ANI

1914

GEORGETA FILITTI

Marile puteri și, în orbita lor, statele mici sunt gata să se încaiere. Așteaptă doar pretextul, care le va fi oferit prin atentatul de la Sarajevo, din 15/28 iunie 1914. România își amână programul reformativ, dar se manifestă spornic în domeniul creațiilor instituționale, al prezenței cetățenilor ei în străinătate.

Judecând din perspectiva unui secol distantă de la evenimentele din 1914, cititorul își dă seama foarte bine că atentatul de la Sarajevo (în urma căruia a fost asasinat moștenitorul tronului austro-ungar, împreună cu soția lui, de către un sârb anarhist) a fost doar pretextul pentru declanșarea coflagrației care, escaladată, a dus la Primul război Mondial.

Toți sunt nemulțumiți, toți acuză și se justifică. Mari și mici se înarmează ca să se apere de dușmani reali sau imaginari, mai apropiați sau mai depărtați. Cele mai vocale sunt țările abia ieșite din războaiele balcanice.

Presa occidentală apreciază că în Albania e „o anarhie sângeroasă”. Țara e invadată de epiroți (greci) și războiul civil a trezit „dușmă-

nii milenare”. Singura soluție ar fi expedierea de forțe internaționale, spre a calma lucrurile. Franța, încrezătoare încă în eficiența negocierilor, trimite la Durazzo un diplomat, care însă nu are unde locui, așa că i se cumpără o „casă demontabilă” pentru 60.000 de franci. Între timp, știri de tot felul continuă să țină opinia publică europeană pe jar: se vorbește, de pildă, de crucificarea a 200 de albanezi de către greci.

Bulgaria caută nod în papură românilor pentru felul cum administrează Dobrogea. Ea reclamă cabinetelor străine că cetățenii sunt obligați să participe la întreținerea drumurilor prin muncă efectivă sau convertirea acestuia în bani. Foaia bulgărească

1914

Athenée Palace

Principesa Maria

Asociația latină își propune să ridice la București o Columnă a lui Traian, replică a celei de la Roma. Inițiatorii se adună la Ateneu, unde, în română, italiană și franceză, se țin conferințe: *Români și italieni* (Ramiro Ortiz), *Eroi și legende din țările latine* (Francis Lebrun), *Coloana lui Traian* (dr. C.I. Istrati).

Concursurile de costume populare inițiate de Nicolae Iorga prin *Liga Culturală* au deosebit succes la Craiova și la Vălenii de Munte. Aici se oferă premii din partea ministrului Lucrărilor Publice C. Angelescu. Participă și 35 de eleve de la clasa de Retorică a Școlii Centrale din București.

Se deschide hotelul *Athenée Palace*, antreprenor general fiind francezul Pradeau și arhitectul Henri Suskynd. Mai contribuie inginerii Grant și Robin (beton armat), Herlistchka (decorație murală), Socolescu (mozaic), Renard (cărămidărie), Ganz (electricitate). O companie din Liège a instalat apa, firma Broda a lucrat lemnăria, Haug și Lemaître, feronerie, Vernaz, mobilierul. Hotelul costase șase milioane de franci și avea 180 de camere cu baie și telefon.

Concomitent se deschidea hotelul *Palace Capșa*, de la Sinaia.

Vălcenii adună, până la sfârșitul lunii mai, 19.831 lei pentru ridicarea monumentului domnitorului Barbu Știrbei. În Cișmigiu au loc spectacolele „Teatrului Popular”, inițiat de Leon Popescu, iar în Parcul „Carol” Societatea scriitorilor români organizează serbări populare, sub conducerea lui George Diamandi, directorul general al teatrelor.

Sunt și lucruri care le privesc mai mult pe femei: un concurs de frumusețe la „Arenele Romane” (dotat cu premii sub forma unor obiecte de artă și publicarea fotografiei în toate ziarele). În această lună apare publicația lunară

Viitorul românelor, iar la Sibiu se țin congresul femeilor române. Și tot acum prefectul de Prahova cunună 60 de perechi din Valea Călugărească, trăitoare până atunci „în păcat”.

Pe acest fundal de ceremonii, serbări, inaugurări de instituții, se anunță vizita țarului Nicolae al II-lea și a familiei sale la Constanța. „Măsurile de securitate ale Poliției sunt inimaginabile”, titrează presa. Nimeni n-are voie să circule în acest răstimp pe străzi ori să privească de la fereastră. Singurele persoane autorizate sunt cele cu permis de la Poliție. Primarul Constanței, Virgil Andronescu, îi va oferi țarului pâine și sare pe o tipsie de aur, împrumutată de regele Carol I.

Desigur, curiozitățile nu lipsesc. Cursele de galop de pe hipodromul de la Băneasa rețin aceleași nume hazlii de cai, cu care turfiștii români își botezau nobilele patrupeze: „Dor Mărunt”, „Fleac”, „Polonium”, „Brebenele”, „Magnesium”, „Aztec”, „Ulema”, „Bobârnilă”, „Ridiche albastră”...

Nebunia cumpărării de flori n-avea limite. În Olanda o orhidee se putea vinde cu 43.375 de franci, 12 cepe de lalele cu 12.000 de franci și un trandafir „Doamna Grant” cu 25.000 de franci. Winston Churchill, viitorul prim-ministru englez, care își va duce țara la victorie în Al Doilea Război Mondial, începe acum, în mai 1914, școala de pilotaj pe un biplan Bristol de 80 de cai putere. Aparatul va fi adus în acest răstimp și în România, de Henri Coandă.

Două evenimente care imediat după război vor ajunge banale sunt pentru moment știri de pagina întâi: vasul american „Corcovado” inaugurează linia maritimă New York – Hamburg – Constanța și pe 19 mai are loc primul transport aerian de mărfuri (în Franța, o încărcătură de chinină). ■

Cercetași în Parcul „Carol”

Ministrul Austro-Ungariei
la București, contele Czernin

1914

acostează un pachet chinezesc cu saci plini de cartușe, încălțări, harnașamente etc., rămase pe câmpurile de luptă ale războaielor balcanice și din care urma să se facă „subproduse“!

Pentru prima oară, parada militară de 10 mai are loc la București în Piața Victoriei. Se constituie comitetul pentru sărbătorirea semicentenarului domniei lui Carol I (1866-1916), manifestare ce nu se va mai desfășura, căci suveranul încetează din viață în octombrie 1914. Dar, ca și în 1906, programul era ambițios: invitații adresate tuturor statelor balcanice, baterea unei medalii jubiliare în aur, argint și bronz, vizite cu preț redus și cazare la fel pentru românii trăitori în afara granițelor etc.

Românii sunt prezenți în străinătate în forme absolut măgulitoare: *L'indépendance belge* salută conferința lui A.D. Xenopol la Bruxelles despre *Caracterul științific al istoriei*. La Ierusalim se va ridica o biserică românească, după planurile arhitectului Ghica Budești. Presa franceză (*La revue hebdomadaire*, *La revue du Foyer*) îi elogiază pe diferiți români aflați în Franța ca profesori, diplomați – sau oficiali: A.D. Xenopol, Alexis Catargi, C. Dissescu, Vasile Haneș, Nicolae Dașcovici. Jules Brun, directorul foii bucureștene *La Roumanie*, conferențiază în capitala Franței despre *Sufletul românesc oglindit în poezia populară*.

România participă la expoziția internațională de la Lyon. În comitetul de organizare al acesteia figura Camille Blondel, ministrul Franței la București. Ca o noutate în materie, realizările României urma să fie prezentate printr-un film documentar.

La Academia de Croitorie din Paris, Maria Leonida are un „succes magnific“, după spusa unor ziariști. Altă româncă, Maria Thoma

Ionescu, înregistrează cronici elogioase cu romanul *Dragoste cu foc*, tradus în italiană, franceză și engleză.

La Viena, compozitorul de operă George Cosmovici e foarte bine primit cu operele *Fântâna Blanduziei* și *Marioara* (la aceasta din urmă, libretul aparține reginei Elisabeta). *Gazette de Hollande* semnalează apariția în țara lalelelor a unui album pentru omagierea suveranei României, la 70 de ani de viață. Florica Christoforeanu triumfă la Torino, Genova și Milano în opereta lui Fr. Lehar, *În fine, singur*. Și pe urmele ei, la fel de bine primit, e compozitorul Ion Hartulari Darclée, cu opereta *Amorul mascat*. La Dresda, cvartetul *Marteau* îl are ca violoncelist pe G.L. Georgescu.

Deși amenințarea războiului plutește în aer, românii se manifestă creator în domeniul culturii, cu o prestanță care impune și străinilor. Încep pregătirile pentru al doilea congres al petroliștilor, ce se va desfășura în luna septembrie sub președinția lui L. Mrazec și a ing. Valeriu Pușcariu. La București are loc primul congres al inginerilor români, prezidat de Anghel Saligny.

În ziua de 10 mai se inaugurează Fundația Universitară „Carol I“. La ceremonie iau cuvântul: regele, rectorul Universității, Thoma Ionescu, ministrul Instrucțiunii, I.G. Duca, și directorul noii instituții, Al. Tzigara Samurcaș.

Societatea *Armonia* din Cernăuți îl comemorează pe Mihai Eminescu montând pantomima *Luceafărul*; va fi reluată de Teatrul Național din București. Participă, implicându-se în eveniment, personalități culturale vieneze și pragheze: Grigore de Pantazi (coregrafie și costume), Raoul Modez, directorul Operei din Viena.

Așa vă place istoria?

Criză de astm? O pastilă de heroină și trece. În 1898 cam așa putea suna dialogul între un pacient și medicul lui. Heroina, derivat al opiului, era un răspândit remediu împotriva astmului, sclerozei în plăci, cancerului de stomac, epilepsiei, schizofreniei, tuberculozei. Până și colicile sugarilor erau calmate cu heroină, fabricată de firma germană „Bayer“, fondată pe la jumătatea veacului al XIX-lea. În Statele Unite abia în 1956 s-a interzis heroina, după ce de multă vreme Societatea Națiunilor atrăsese atenția asupra ravagiilor provocate de ea organismului uman. Se încheia atunci epopeea unei otrăvi.

Îi urmau altele însă. Presa anunță mereu scandaluri, cu decese de care sunt responsabile pastile ca „Mediator“, în Franța, produs de laboratoarele Servier, care ar fi ucis 1.300-1.800 de oameni între 1976 și 2009, sau pastile contraceptive de generația a treia și a patra care pot provoca, în unele cazuri, accidente vasculare și tromboze. Așadar, sunt mai puțin nocive medicamentele decât în trecut? Și cum li s-a testat eficacitatea de-a lungul istoriei?

LEACURI DE ALTĂDATĂ

FLORENTINA DOLGHIN

● Cucută pentru calmarea tusei, dar în dozaj mic ● La un rău cald și uscat e nevoie de un remediu rece și umed ● O înghițitură de teriac dospit 18 luni face minuni ● Ventuze, lăsări de sânge, fierturi ● Paracelsus și Quinta Essentia ● Medic, rudă cu Diavolul, în vizită la Reghin ● Antimoniul vine de hac scarlatinei lui Ludovic al XIV-lea ● Chinina, veritabilă revoluție

În preistorie omul își lua din natură elementele farmacopeei personale, având ca model lumea animală. Un cimpanzeu bolnav se trata culegând foile unor plante cu efect purgativ, alte animale, câinii, de pildă, știu să mănânce plante antiparazitare... După milenii de observații și de încercări, aveau să apară primele rețete cunoscute de medicamente, pe tăblițele sumeriene, cu 3.000 de ani î.H. Și cum pe atunci nu existau

farmaciști, numai șamanii prescriau tratamentele, numai ei cunoșteau practicile terapeutice ale vremii. Iar problema pericolității lor nici nu se punea, pentru că în joc era magia, care excludea explicațiile. Administrarea medicamentului era însoțită de incantații pentru alungarea răului, adus în corpul pacientului de spiritele rele. În componența remediilor intrau multe substanțe toxice, ca bilă și urină de taur, găinaț de pelican. Dacă

FLORAR

1

1712. Moscova este cuprinsă de flăcări, aproape cu un secol înaintea incendiului aprins spre a o proteja de invazia napoleoniană. Din 50.000 de locuințe, 15.000 sunt distruse, iar 5.000 de familii se trezesc sinistrate. Petru I îi invită atunci pe oameni să părăsească cât mai repede cu putință orașul fumegând. Țarul, dacă ar fi dat el foc acelui labirint de case de lemn, nu ar fi fost mai bine servit în planul său. Dar negustorii și aristocrația se lasă greu înduplecate. Zvonuri, neîntemeiate, vorbesc despre tratamente rele aplicate străinilor, despre plângeri ale unor ambasadori, furioși că sunt nevoiți să se mute... Inflexibilul Petru îi scutește să mai stea pe gânduri. Semnează un ucaz care transferă capitala la Sankt Petersburg, oraș care există de nici zece ani. Protestele continuă, deoarece acolo este un labirint de șantiere și totul este scump, foarte scump. Atâta pagubă! Țarul își vede de proiectele lui.

12

1937. După mai multe repetiții care nu s-au desfășurat foarte bine, regele George al VI-lea al Marii Britanii, proaspăt uns, după abdicarea fratelui, Edward al VIII-lea, se instalează în fața microfonului pentru a se adresa milioanei de ascultători, în seara încoronării lui: „Vă vorbesc din toată inima în această seară“, spune regele, fără să se bâlbâie, pe un ton descris de revista *Time* drept „cald și puternic“. „Regina și cu mine vom păstra pentru totdeauna în inimile noastre emoția acestei zile“, continuă monarhul, rostind cuvintele impecabil. Cuvântarea este un triumf, apreciat de toți cei apropiați, care știau efortul imens depus de suveran pentru a-și învinge acest handicap, ce însoțea o mare timiditate. Bertie, cum i se spunea în intimitate, ajutat de soție, Elisabeta, cea care l-a sprijinit și în corectarea deficienței de vorbire, va domni până în 1952, ca unul dintre cei mai mari monarhi ai Marii Britanii, pentru că avea – cum afirmase odată tatăl lui, regele George al V-lea, altfel rece și critic – „mai mult curaj decât toți ceilalți la un loc“ (cu referire la copiii săi). Cazul a constituit trama unui film recent, din 2010, în regia lui Tom Hooper, intitulat *Discursul regelui*, cu Colin Firth, în rolul regelui George, și Helena Bonham Carter (Elisabeta).

13

1680. Nicholas Barebones, care a făcut o avere considerabilă din reconstrucția extinsă a Londrei după ce fusese mistuită de foc, patru zile și jumătate, în 1666, înființează prima companie de asigurare a averilor împotriva focului, pe care o botează Phoenix Insurance Company, cu trimitere la legenda mitică a păsării Phoenix. Compania din Threadneedle Street se bucură de un succes răsunător, împreună cu alții care se alătură afacerii. Fiecare client primește o plăcuță pe care să o fixeze pe lateralul clădirii asigurate. De asemenea, compania are propriul corp de pompieri, care răspunde numai la apelurile clienților ei.

13

1940. În plin război antihitlerist, noul premier al Majestății Sale britanice, cu o vechime de numai trei zile, Winston Churchill, se adresează onorabililor deputați din Camera Comunelor și, prin ei, întregii țări: „Mă întrebați care este politica noastră. Vă răspund: să purtăm război pe mare, pe pământ și în aer, cu toată forța de care suntem în stare și pe care Dumnezeu poate să ne-o dea. Să purtăm război contra unei tiranii monstruoase, care n-a avut și nu are egal în șirul sumbru și lamentabil al crimelor omenești [...] Nu vă pot oferi decât sânge, trudă, lacrimi și sudoare [...] Mă întrebați care este țelul nostru. Vă răspund în două vorbe: victoria, victoria cu orice preț, victoria în ciuda tuturor spaimelor [...] Pentru că, dacă nu vom birui, nu vom mai exista.“

16

1848. Marc Caussidière (1808-1861), prefectul de poliție al Parisului, un funcționar ciudat, urcat pe baricadele orașului în timpul Revoluției din februarie, apoi bănuțat a fi provocat o manifestație populară, în mai, în timpul căreia populația declară dizolvarea Adunării Constituante, ajunge la Primărie și formează acolo guvernul provizoriu. Se apără, laudându-se chiar, printr-o formulă illogică și obscură, dar care poate da de gândit: „N-am făcut decât să mențin ordinea cu ajutorul dezordinii“.

Cultură de mandragoră

(1497-1558) este cel care se oprește asupra examinării pulsului și urinei, ele oferind concluzii de bază pentru diagnostic și tratament. „Pulsul, scria Fernel, ne permite să cunoaștem starea inimii și a arterelor, ne arată energia din care se realizează facultatea vitală, iar urina ne decelează starea ficatului și calitățile umorilor, ne lămurește asupra bolilor din care derivă starea morbidă”.

A trebuit să mai treacă timp până când medicul elvețian Paracelsus (1493-1541) să demonstreze că tot ce e viu este locul unor reacții chimice. „Este rolul chimiei să producă medicamente pentru a trata bolile, căci funcțiile vitale sunt în mod fundamental de natură chimică”. Paracelsus este cel care teoretizează noțiunea de dozare. „Totul este otrăvă, nimic nu este otrăvă, doza este cea care face otrava”, scrie el, arătând o grijă deosebită pentru stăpânirea cât mai exactă a elaborării cremelor, elixirurilor și poșionilor. O revoluție! Bun alchimist, elvețianul fabrică medicamente prin distilare, încercând să extragă din plante sau metale *Quinta Essentia* (chintesența), strămoșul principiilor active moderne.

Temperament năvalnic și adept al observațiilor clinice, Paracelsus a călătorit enorm pentru acele vremuri. În Anglia,

atunci în plin război cu Țările de Jos, și-a pus știința în slujba armatei. Calma durerile răniților cu ajutorul unui preparat propriu, care conținea, printre altele, laudanum. În Suedia, unde a studiat arta vindecării, s-a preocupat și de bogățiile naturale ale țării, studiind flora, minele, apele minerale și băile termale, dar a mers acolo și pentru a întâlni o doamnă care știa să prepare o licoare capabilă să vindece orice fel de rană. A trecut apoi în Germania, iar între 1521 și 1524 a vizitat Ungaria și Ardealul. Locuitorii Reghinului au fost atât de impresionați de personalitatea sa, de vindecările neașteptate ale oamenilor tratați de el, încât l-au considerat un medic miraculos, „încuscrit cu Diavolul”. În Lituania și la Moscova, în Țara Românească și la Istanbul, la Fiume și Veneția, la Tübingen și Strasbourg, în Alsacia sau Lisabona, peste tot caută arta vindecării, temeiul medicinei și al leacului, cercetează proprietățile terapeutice ale plantelor și le folosește cu succes în tratarea bolnavilor. Îi tămăduiește ca prin minune pe margrafu Filip din Baden, pe tipograful Froben din Basel, care a introdus primul în țările germanice caracterele italice și care avea o rană veche de la o căzătură, pe Erasmus din Rotterdam, suferind de ficat, rinichi și gută. „Boala vine din natură, crede Paracelsus, iar doctoria tot din natură, și nu de la medic”.

Seduse de lucrările lui Paracelsus, elitele europene lansează moda antimoniului, un vomitiv derivat al arsenicului. În 1658 Ludovic al XIV-lea este salvat de la moarte cu acest remediu. Atins de „febră

Interiorul medieval al unei farmacii din Avignon

tratamentul mergea, era dovada eficienței lui. Dacă nu, la mijloc era destinul. Așa hotărâseră zeii.

La Atena, în 399 î.H., corpul filosofului Socrate se răcea progresiv sub efectul mortal al cucutei, plantă folosită și ca... sirop de calmat tusea! Pentru tratarea infertilității și durerii se folosea mandragora, o plantă halucinogenă, „în doză mai redusă decât cea care provoacă delirul“, ne spune Hipocrate. Arsenic, opiu, mandragoră... fără o dozare precisă, aceste remedii ucideau în mod frecvent. Și totuși, înaltul grad de pericolozitate nu-i preocupa deloc pe medici. Ei preferau să elaboreze teorii despre boli și, abia ulterior, pornind de la ele, fabricau și remediile. Cea mai cunoscută teorie este cea a „contrariilor“. În opinia lui Galenus, ultimul mare medic al Antichității, părinte al farmacologiei (130-200), „asupra contrariilor se acționează cu contrarii“. Galenus atribuie tratamentelor și maladiilor proprietăți calde sau reci, uscate sau umede. Remediu trebuie să fie contrar răului pe care îl combate, așadar, pentru a trata surplusul de fier, un rău „cald și uscat“, trebuie folosit sirop de violete, care e... „rece și umed“. Sau pe o durere „uscată“ trebuie să aplici unt. Pentru a alina o durere de șale, cel mai bine este să aplici grăsime de om, cumpărată la un

Hipocrate și Galenus

preț piperat de la călău. O altă poțiune pentru a calma durerile intestinale: urină de băiețuș „sănătos și neprihănit“.

Medicii caută un remediu universal, un panaceu, care are în compoziție mai multe ingrediente, ce îi asigură eficiența. Așa se impune în Evul Mediu teriacul, produs mai ales la Veneția și descoperit și la noi, în Dobrogea, un preparat pe bază de opiu, inventat de un medic roman din veacul I, medicament care tratează frigurile, mușcăturile, variola și chiar ciuma neagră. Teriacul conține salcâm, pojarăniță, metale prețioase, rinichi de castor, carne de viperă etc. Toate cele 74 de ingrediente se lasă să fermenteze 18 luni, pentru a le permite să-și multiplice efectul, apoi se ia o înghițitură.

Dar medicina și farmacia erau pe atunci mai ales concepte intelectuale, nu vizau direct eficiența, o finalitate strâns legată de viața de zi cu zi. De altfel, bolnavii îi cam evitau pe medici. „În Germania, țăranul și săracul mor fără să fi luat în viața lor niciun fel de leacuri – scrie Fernand Braudel în *Structurile cotidianului*. La doctor nu se gândește nimeni, pe de o parte, fiindcă e prea departe, pe de alta, fiindcă e prea scump“. Tămăduitorii gata oricând să-i trateze pe cei suferinzi erau bărbierii și, adesea, mai rău, șarlatanii. Metodele lor erau fie ventuzele, lășările de sânge, fierturile din diferite ierburi, fie pur și simplu procedee din arsenalul vrăjitoriei, ca farmecele, amuletele, talismanele. Medicul francez Jean Fernel

De aici se putea cumpăra teriac

Farmacitul, în stânga, medicul în centru, cu rețeta, și furnizorul plantelor vindecătoare

mativ înnoată. În anii 1930, germanul Gerhard Domagk (1895-1964) sintetizează *prontosil rubrum*. Această sulfamidă este atunci singurul medicament eficace contra infecțiilor bacteriene. Se declanșează o adevărată nebunie. „S.E. Massengill Company” din S.U.A. decide să fabrice propriul ei „Elixir sulfanilamide”, dizolvat în dietilenglicol. Or, acest lichid vâcos, folosit ca antigel, se va dovedi potențial toxic. „Massengill” ignoră aspectul și umple America cu noul ei panaceu. 83 de persoane mor otrăvite în câteva luni, în majoritate copii suferinzi de angine benigne. Drama stă la baza votării în 1938 de către guvernul Roosevelt a „Federal Food, Drug, and Cosmetic Act”, care conferă puteri extinse agenției federale ce asigură circulația pe piață a medicamentelor.

În Franța scandalurile sanitare nasc noi legi pentru securitatea medicamentelor. Prima procedură oficială de autorizare a punerii pe piață a unor medicamente este emisă în 1941. Guvernul de la Vichy impune solicitantului să dovedească faptul că tratamentul propus de el nu este vătămător, prin obligația de a prezenta studii farmacologice și clinice. Dar, contrar așteptărilor, metoda nu este suficientă, dovadă fiind afacerea „Stalinon”, remediu contra furunculozei, pe bază de cositor, lansat în iunie 1953. În câteva luni medicamentul face 100 de

morți. Se descoperă repede că nu se făcuse nici un test serios și că viza Ministerului pentru medicament fusese luată la rezezeală. O ordonanță din februarie 1959 institua controale făcute de stat. Dar nici asta nu ajunge. Dramele se repetă: 4.000 de decese în 46 de țări cu thalidomidă în 1957; infertilitate, cancer de vagin sau de col, malformații congenitale cu distilben în anii 1950-1970. Morții „cu rețetă” tulbură conștiințele și permit apariția unui concept novator, farmacovigilența; statul nu poate asigura securitatea medicamentelor, să-i lăsăm atunci pe practicieni să se ocupe de ea. Astfel că rețele întregi de medici, farmacologi și toxicologi vor sesiza direcțiile de sănătate cu privire la efectele indesezirabile ale unor medicamente. Sistemul a funcționat ani buni, până la scandalul „Mediator”, din 2009. Atunci s-a constatat „inexistența unei politici a medicamentului” în Franța. A urmat o nouă lege a securității sanitare, în decembrie 2011. Ea obligă laboratoarele să facă publice avantajele oferite experților din organismele de control, medicilor sau asociațiilor pacienților.

Mai controlate, medicamentele noastre sunt indiscutabil mai puțin periculoase și mai eficace decât în trecut. Dar doi profesori, nume cunoscute în Franța, afirmă că jumătate dintre cele mai frecvente 4.000 de medicamente sunt „inutile, adică periculoase”. ■

Prepararea leacurilor din plante

purpurie“ (scarlatină), la Mardyc, la vest de Dunquerque, este transportat la Calais într-o stare gravă. Disperați, medicii îi dau să înghită vin vomitiv (pe bază de antimoniu) și îi fac 22 de clisme. Victorie! Regele reînvie! În toată

Europa tratamentele pe bază de metale înfloresc. Sigur că uneori aduc moartea. Căci mercurul, sulful sau arsenicul, în doze mari, îiucid pe bolnavi.

Se trece atunci de la remedii compuse atât de aproximativ, cum am văzut, la medicamente dozate cu mult mai multă precizie. În 1820, chimiștii farmaciști francezi Joseph Pelletier și Joseph Caventou au extras principiile active din scoarța arborelui de chinină, care a permis producerea chininei, primul remediu eficace contra frigurilor palustre. Făcându-și publică invenția, cei doi au permis mai multor antreprenori germani să se lanseze în extracția pe scară largă a chininei. Este începutul industriei farmaceutice. În 1825 Francesco Fontana, un farmacist italian, a izolat substanța activă din salcia albă și a numit-o salicilină. Ea va conduce în 1899 la crearea aspirinei de către Felix Hoffman, un chimist german de la firma „Bayer“.

Chiar dacă farmacia se industrializează, cu teste înainte de comercializare, ea tot în aproxi-

„Aproape toți oamenii mor
din cauza doctoriilor,
nu din cauza bolilor“

(Molière,
Bolnavul închipuit, 1673)

Chirurgul francez Ambroise Paré (1509-1590) – care trăiește într-o perioadă când chirurgia era separată de medicină, prima fiind considerată o profesie „manuală“, nedemnă, rezervată exclusiv bărbierilor, pentru că Biserica avea oroare de sânge, iar cea din urmă, medicina, se ocupa cu discutarea scrierilor unor medici mai vechi, Galenus, Avicenna – a practicat ceea ce se cheamă chirurgia de război, de campanie, în războiul purtat de Franța contra Italiei, în 1536. Într-o zi numărul răniților fiind foarte mare, nu i-a mai ajuns uleiul care trebuia fiert pentru a pansa răniții. A avut atunci inspirația de a aplica unora dintre ei un tratament mai simplu. „Am compus, scrie el, un digestiv (lichid menit a cicatriza) din gălbenuș de ou, ulei de trandafir și terebentină“. A turnat digestivul pe răni fără să-l încălzească și a pansat, fără să cauterizeze mai înainte rănilor. „Noaptea n-am putut să mă odihnesc, de teamă să nu-i găsesc morți pe răniții pe care nu i-am cauterizat și cărora nu le-am pus ulei fierbinte și de aceea dis-de-dimineață m-am dus să-i vizitez; era mai mult decât sperasem: i-am găsit cu mai puține dureri pe accia cărora le-am pus din uleiul meu, și plăgile lor fără inflamații și chiar se odihniseră bine noaptea; alții, cărora li s-a aplicat ulei fierbinte, i-am găsit febricitând, cu dureri mari. Atunci, ad-hoc, m-am hotărât ca niciodată să nu mai ard cu atâta cruzime pe sărmanii răniți de archebuză“.

Trusa chirurgului Ambroise Paré

Imagini din dosarul reconstituirii: tunelul săpat (pp. 72-73)...

La 18 iunie 1938 directorul V. Irimescu și gardianul-șef Petre Dobdă au efectuat inspecția săptămânală, verificând toate încăperile și spațiile penitenciarului. În pivnița de sub Secția B a fost descoperit un tunel, în direcția canalului colector, care se afla dincolo de ziduri. Zidăria din piatră fusese scoasă pe o suprafață de 60x60 cm, apoi s-a săpat un tunel de 5 m, cu un diametru de 45-50 cm. Cercetările au fost aprofundate și au fost identificate obiectele cu care s-a săpat tunelul: o bară de fier și o bucată lată de fier, un hârleț, un ciocan de fier, două bucăți de fier de 30 cm și groase de 2 cm, un opaiț de petrol realizat dintr-un borcan cu cremă de ghețe.

Prima versiune

A fost anunțat Parchetul Tribunalului Prahova, iar prim-procurorul Gheorghe Zarojanu a demarat cercetări, în colaborare cu conducerea închisorii, pentru identificarea celui sau a celor care au săpat tunelul. După primele verificări, directorul Irimescu l-a suspectat pe Radu Ionilă (zis V. Pantelimon), condamnat la șase ani, deoarece pe hainele lui a descoperit urme de pământ proaspăt. Acesta, la anchetă, a recunoscut că este autorul tunelului și a acceptat să arate, la reconstituire, modul cum a acționat. El a afirmat că a fost „îndemnat” de deținuții Grigore Verzariu și Victor Precup, care i-au promis 25.000 lei, dar și de Alexandru Moghioroș și Theodor Plucci, care au ajutat la săpat. În declarația dată în fața procurorului, Radu Ionilă a scris: „de câte ori mă întâlneam cu deținuții Grigore Verzariu și Victor Precup pe la cantină sau în atelier îmi propuneau să fac o săpătură în beciul de sub Secția B”. Alexandru Moghioroș și Theodor

Plucci l-au abordat pe Ionilă spunându-i că „au vorbit și ei cu Grigore Verzariu și Victor Precup și cu unii dintre comuniști care au pedeapsă mare și ne-am înțeles să începem săpătura”. Aceiași Moghioroș și Plucci l-au amenințat că îl omoară dacă denunță planul gardienilor.

Verzariu și Precup (*Magazin istoric*, nr. 12/1992), foști ofițeri, aveau un trecut comun, dar se aflau în închisoare din motive diferite. Ambii s-au născut la sfârșitul secolului al XIX-lea, în zona Sibiului, și au urmat școala militară de ofițeri în Imperiul Austro-Ungar. La declanșarea Primului Război Mondial, ambii au fost trimiși pe front în prima linie. Verzariu a căzut prizonier la ruși în timpul bătăliei de la Lemberg (23 august-12 septembrie 1914). A evadat din prizonierat și a trecut prin China, Japonia și Mexic, înainte de a reveni în Europa. În noiembrie 1918 a constituit un regiment de voluntari român din prizonieri aflați în Rusia, cu care a luptat în campania din Ungaria (1919). A fost încadrat în armata română, însă în 1929, la Viena, a fost recrutat de serviciul de informații sovietic, căruia i-a transmis informații militare de la Regimentul 6 Pionieri Alba-Iulia și Regimentul de Transmisiuni București, unde și-a desfășurat activitatea. Activitatea sa era monitorizată de Direcția Poliției de Siguranță, care l-a arestat în 1930, împreună cu alte zeci de persoane, care alcătuiau o amplă organizație de spionaj în favoarea U.R.S.S. De altfel, procesul, care s-a judecat în perioada aprilie-iunie 1931, s-a numit Solomon-Verzariu (numele său fiind adaptat, în timp, ca Vărzariu, Vărzaru sau Verzaru), după principalii acuzați de spionaj. Fostul ofițer a primit o sentință de 20 de ani muncă silnică, ceea ce înseamnă că în 1938 se afla deja de șapte ani în detenție.

O (PSEUDO) EVADARE DIN DOFTANA

Doftana, un nume devenit simbol al represiunii regimurilor burghez, carlist și antonescian împotriva comuniștilor. A fost transformată în muzeu în primele decenii ale regimului comunist, muzeu devenit ruină după ce comunismul a căzut.

La jumătatea anului 1938 o tentativă de evadare a fost descoperită și a stârnit un scandal intern.

ALIN SPÂNU

Scena evenimentelor, închisoarea Doftana, și trei dintre eroii fără voie: Vărzariu, Precup (în centru) și Moghioroș

Săvulescu spera că va fi repus în funcție. O dată revenit, Săvulescu ar fi influențat cercetările privind gestiunea sa. Mulți deținuți se aflau pe lista informatorilor și martorilor, iar revenirea fostului director putea conduce la schimbarea declarațiilor inițiale.

Măsurile finale au fost retrimiteră gardianului Badea la Chișinău și destituirea lui Eugen Săvulescu din funcția deținută, deși la audieri acesta a declarat că „tăgăduiește orice amestec” în acțiunea lui Ionilă.

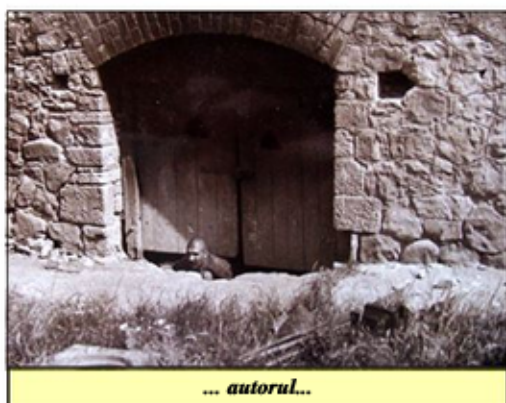
Raportul prim-procurorului către Ministerul de Justiție, datat 15 iulie 1938, a luat în calcul ambele variante, considerând că Radu Ionilă a săpat tunelul timp de cinci-șase zile, dar nu pentru a evada el, ci „fie a înlesni evadarea altor deținuți, fie numai ca o simplă demonstrație”. Factorii favorizanți au fost gardienii noi, fără pregătire de specialitate și cu o vigilență scăzută, lipsa de personal (nu exista santinelă la turnul care avea vizibilitate către Secția B) și faptul că Ionilă lucrase anterior în afara închisorii fără să creeze probleme, iar acum a pretextat că își amenaja o grădină de zarzavat. Concluzia lui Gheorghe Zarojanu a fost aceea că Radu Ionilă a săpat tunelul „ca o simplă demonstrație”, drept pentru care a propus să i se aplice o pedeapsă disciplinară și să fie mutat în alt penitenciar.

Varianta în care Grigore Verzariu și Victor Precup ar fi colaborat cu comuniștii Alexandru Moghioroș și Theodor Plucci pentru evadare, Zarojanu a considerat-o imposibilă din punct de vedere ideologic. „Este cunoscut că aceste două categorii de deținuți nu au niciun fel de raporturi între ei și nu este de crezut că, mai ales pentru un fapt atât de grav, ar putea să cadă de acord”.

Istoria a contrazis această afirmație. Precup s-a convertit la comunism chiar la Doftana.

... și uneltele sale

... autorul...

Ulterior, într-o autobiografie, acesta a declarat: „Din primele clipe ale sosirii mele la Doftana, cu tot regimul tăcerii, am luat contactul cu tovarășii comuniști și antifasciști aflați acolo și cu colectivul de conducere. Mi s-a fixat o linie de conduită și de acțiune în închisoare [...] La Doftana am învățat mai mult decât în toate școlile împreună, din viața mea, de la școala elementară până la universitate. Aici, Partidul m-a crescut și educat în spiritul luptei pline de abnegație și de jertfe, pentru triumful ideilor comunismului”. A fost eliberat din penitenciar la 11 septembrie 1940. La 12 aprilie 1945 a fost reactivat, avansat general de brigadă și numit primul comandant al Inspectoratului pentru Educație, Cultură și Propagandă în armată, cea dintâi structură de politizare a armatei române. În timpul alegerilor din noiembrie 1946 a comandat Corpul 6 Armată Teritorială din Transilvania, iar din 1947 Regiunea a IV-a Militară Iași. A revenit la Cluj ca primar (1 februarie 1948) și președinte al Camerei de Industrie și Comerț.

Alexandru Moghioroș a făcut parte, imediat după 23 august 1944, din galeria de lideri comuniști din fruntea țării. Printre funcțiile importante pe care le-a deținut se numără aceea de membru în Prezidiul Marii Adunări Naționale (1948-1954) și vicepreședinte, respectiv prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (1954-1965).

La decesul lor, Precup și Moghioroș au avut parte de omagii oficiale, regrete publice și înmormântări fastuoase. Cu ceilalți – Ionilă, Verzariu și Plucci – istoria nu a fost la fel de generoasă, ca să-i menționeze după ieșirea din închisoare. ■

Deținuți cu onoare

Victor Precup, despre care se spune că era nepot al lui Ștefan Cicio-Pop, a luptat cu Regimentul 32 „Maria Tereza” din Viena pe fronturile din Serbia, Rusia și Italia, până la finalul primei conflagrații mondiale. În noiembrie 1918 a fost ales delegat al Consiliului Național Român de la Sibiu și trimis la Iași. La 23 noiembrie 1918 a făcut parte din echipajul avionului care a dus răspunsul guvernului român de la Iași la Blaj, în pregătirea Adunării de la Alba-Iulia din 1 Decembrie 1918. Este încadrat în armata română și câțiva ani conduce Biroul 2 Informații din Comandamentul Trupelor din Basarabia. După renunțarea principelui Carol la tron (1925), Precup devine un partizan vehement al acestuia. În 1927, ca membru al completului militar de judecată, a votat pentru achitarea lui Mihail Manoilescu, dovedit curier al fostului prinț moștenitor. Restaurația din 1930 l-a bucurat, însă așteptările privind recunoașterea meritelor și primirea unor demnități i-au fost înșelate.

Acumularea dezamăgirilor l-a condus spre inițierea unui complot, în 1933, împreună cu alți ofițeri ardeleni, prin care să-l elimine pe Carol al II-lea. Direcția Poliției de Siguranță (condusă de Eugen Cristescu) și Serviciul Secret (condus de Mihail Moruzov) au aflat intențiile complotiștilor și au recrutat un membru al grupului. Deși acțiunea a fost desfășurată în comun, Mihail Moruzov i-a arestat pe membrii grupului Precup (aprilie 1934) și s-a evidențiat în fața regelui Carol al II-lea.

Ceilalți doi nominalizați de Ionilă – Moghioroș și Plucci – erau comuniști. Moghioroș (n. 1911, Salonta) a intrat în 1929 în mișcarea comunistă, desfășurând o activitate intensă. În 1936 a fost arestat și judecat în procesul de la Craiova, alături de alți 18 comuniști, între care Ana Pauker, Ladislau Ady, Liuba Chișinevschi și Alexandru Drăghici. În pofida prestațiilor din partea apărării, reprezentată de avocații Lucrețiu Pătrășcanu și Ion Gheorghe Maurer, comuniștii au primit o pedeapsă totală de 155 de ani de închisoare. Dintre aceștia, 9 ani și 11 luni i-au revenit lui Alexandru Moghioroș.

Toți cei patru acuzați au negat vehement orice implicare într-o tentativă de evadare. Moghioroș a declarat că, la 18 iunie 1938, a fost în pivnița respectivă să adune câteva bucăți de fier vechi și a văzut „săpătura”, dar nu a anunțat administrația deoarece „un denunț este ceva dezonorant”. Declarația lui Victor Precup este punctuală și concisă: neagă complicitatea și afirmă nevinovăția. Despre Radu Ionilă a afirmat că nu l-a văzut niciodată, „necum să fi vorbit vreodată în viața mea cu el”. Faptul că se afla la Doftana îl considera „un martiraj pe care nu-l voi murdări niciodată cu astfel de intenții. Sunt pătruns de nevinovăția condamnării mele, m-am resemnat de mult și aștept cu încredere eliberarea pe cale legală și numai pe cale legală”.

Ce nu știa procurorul

După câteva zile, Radu Ionilă și-a schimbat declarațiile inițiale, i-a exonerat pe cei patru acuzați anterior și a îndreptat atenția anchetatorilor pe o altă pistă. Una surprinzătoare. Inițiatorul construcției tunelului ar fi fost gardianul Marin Badea. Cu câteva luni înainte, fostul director al pușcăriei, Eugen Săvulescu, a fost mutat disciplinar la conducerea penitenciarului din Chișinău din cauza unor nereguli descoperite în gestiune. Împreună cu el a fost transferat și gardianul Marin Badea, mâna sa dreaptă. După două luni, Badea a fost „relocat” de Săvulescu la Doftana, sub pretextul rezolvării unor probleme familiale, însă în realitate cu scopul de a pune la cale un plan de revenire a fostului director. Planul ar fi constat într-o acțiune care să arate că Irimescu nu este omul potrivit în funcție. Prin săparea unui tunel, se crea impresia unei tentative de evadare, rezultând că noul director nu era capabil să stăpânească situația.

août 1920" (Mulțumirile mele Casei Capșa. J. Joffre, 23 august 1920). Din același articol aflăm și originea altor nume de preparate ale Casei Capșa legate de anumite evenimente istorice: bomboanele *Alexandre* și *Boris* au fost realizate cu ocazia prezenței la Constanța (în 1896) a regelui Alexandru al Serbiei și a marelui duce Boris Alexandrovici, fratele țarului Nicolae al II-lea.

Maioneză înseamnă „sos rece, gros, preparat din gălbenuș de ou frecat cu untdelemn și condimentat cu lămâie și muștar”; cuvântul a fost împrumutat din fr. *mayonnaise*. De această dată, la originea îndepărtată a termenului stă numele unei localități, *Maó* (fr. *Mahon*), capitala insulei Menorca din Arhipelagul Balear. Sosul ar fi fost numit astfel în amintirea cuceririi portului de către francezi, în 1756. Coborând în timp, se crede că numele *Maó* ar continua forma mai veche *Portus Magonis*, denumire la baza căreia se află alt nume, Mago, fratele lui Hannibal, care ar fi stat un timp acolo, după ce a fost învins, în 206 î.H., de Scipio Africanul, în bătălia de la Ilipa. În română, cuvântul *maioneză* a fost înregistrat prima dată în dicționarul lui Lazăr Șăineanu (1930).

Marghiloman „cafea turcească fiartă cu rom sau cu coniac” este un cuvânt creat în română de la numele lui Alexandru Marghiloman, fost prefect al Poliției din București (1861-1863) și lider al Partidului Conservator (1914-1925). Se spune că el ar fi „creat” această cafea, în împrejurări speciale: fiind

Politicianul care a avut ideea cafelei fierte în coniac, *marghilomanul*

într-un vagon-restaurant, a cerut o cafea, dar chelnerul l-a anunțat că nu mai aveau apă. Vânătorul vestit care era Alexandru Marghiloman a avut ideea de a propune să i se prepare cafeaua cu rom. Cuvântul este atestat prima dată la I.L. Caragiale („o băutură ușoară, un șpriț, un coniac, o *marghilomană*”), apoi apare și la alți scriitori: la Cezar Petrescu, în romanul *Întunecare* („Desigur cafele!... Două *marghilomane*... Și lichioruri”), la Gh. Brăescu („Ni se aduse *marghilomane*, țigări și benedictine”) și la Zaharia Stancu („Prin zumzetul obișnuit al vechiului local străbăteau comenzile: O cafea. Un șvarț. Un filtru... Un *marghiloman*”).

Nu este singura creație lexicală de acest fel. Tot la I.L. Caragiale, în schița *Situațiune*, întâlnim cuvântul *macmahon*; personajul Nae spune: „Mă plimb așa de colo, colo, mai beau o bere, un *macmahon*, un șvarț, mai vorbesc cu un prieten, trece vremea”. De această dată, știm că termenul provine de la numele unui mareșal al Franței, Marie Ed-

me Patrice Maurice MacMahon (1808-1893), de origine irlandeză, care s-a făcut remarcat în Războiul Crimeii, când a cucerit fortăreața Malakoff, punctul central al apărării orașului Sevastopol, la 8 septembrie 1855; s-a distins apoi în bătălia de la Magenta, din 1859 (a devenit duce de Magenta), a înăbușit Comuna din Paris (martie-mai 1871) și a ajuns președinte al Franței (1873-1879). Nu știu cum a ajuns numele lui să fie folosit cu sensul de „șpriț” (acest sens există numai în română). Amintirea războiului Crimeii a rămas și într-un termen din domeniul vestimentației: *crinolina Malakoff* „fustă lungă și largă în formă de clopot, susținută în interior de arcuri subțiri de oțel”, denumire creată în franceză probabil după forma fortăreței, care era un deal circular înconjurat de trei ziduri concentrice, în centrul căruia era un teren tot circular.

Mazagran are sensul „băutură răcoritoare preparată din cafea neagră concentrată în care se pun cuburi de gheață” și este un împrumut din fr. *mazagran*. La originea cuvântului se află numele satului algerian *Mazagran*, locul în care căpitanul francez Lelièvre a rezistat, cu 123 de soldați, asediul dat în 1840 de 12.000 de arabi. În franceză, cuvântul a fost înregistrat la 1864 (astăzi este considerat învechit). În română, este folosit prima dată în romanul *Întunecare* al lui Cezar Petrescu: „Auzi: două înghețate, un *mazagran*... Tu ești cu mazagranul, Luminișo?” Apare și la Ionel Teodoreanu și la Z. Stancu.

(Continuare în p. 87)

Pastila de cuvinte

Octavian Laiu-Despău a publicat o carte intitulată Dicționar de eponime. De la nume proprii la nume comune (Timișoara, 2003; ediția a II-a, 2006). Dintre numeroasele exemple discutate am ales câteva nume proprii care au devenit nume de mâncăruri sau de băuturi. De fiecare dată este vorba despre numele unui personaj sau al unei localități ori regiuni unde s-a creat sau pentru care s-a creat mâncarea ori băutura respectivă.

EPONIME

Academician MARIUS SALA

Grog „băutură din rom sau coniac amestecat cu apă fierbinte îndulcită și cu lămâie” este un cuvânt la a cărui origine se găsește porecla *Old Grog* „Bătrânul Grog”, dată de către marinarii din subordine amiralului englez Edward Vernon (secolul al XVIII-lea), pentru că purta de obicei o îmbrăcăminte din *grogam* „țesătură groasă de mătase combinată cu lână sau mohair”. Evoluția cuvântului *grog* la sensul actual se datorează faptului că amiralul le dădea să bea marinarii rom îndoit cu apă. Cuvântul englez *grogam* (atestat la 1562) a fost împrumutat din fr. *gros grain* „stofă cu țesătură mare”. Termenul englez *grog* a revenit apoi în Franța, cu noul sens, în 1776. Nu este

singurul cuvânt de acest fel. Henriette Walter, în cartea sa *L'aventure des mots français venus d'ailleurs* – Aventura cuvintelor franțuzești venite de aiurea –, Paris, 1977), discută mulți asemenea termeni, grupați în categoria cuvintelor „*allers et retours*” (cuvinte care fac dus-întors, adică sunt inițial împrumutate în engleză, de unde revin în franceză cu o nouă formă și modificări de sens): *entrevue* „întrevedere” a ajuns engl. *interview*, *nourrice* „doică” a devenit engl. *nurse*, *pied de grue* „labă de cocostârc” a dat engl. *pedigree* (aluzie la forma sub care se prezintă arborii genealogici), fr. *deport* „amuzament” (în limba veche) a fost transformat în engl. *sport* „joc în aer liber” etc. În română, cuvântul *grog* a fost înregistrat în Dicționarul Academiei (1934).

Jofră este o „prăjitură în formă cilindrică, făcută din cremă de ciocolată și acoperită cu glazură” (DEX), despre originea căreia am mai vorbit într-un articol publicat în această revistă (mai 2007).

În 1920, mareșalul francez Joseph Joffre, câștigătorul bătăliei de la Marna (1914) și cel care a salvat Parisul amenințat de trupele germane, a venit în România ca să decoreze cu „Legiunea de Onoare” armata română, pentru vitejia de care a dat dovadă în luptele eroice din vara lui 1917, la Mărășești. Date sigure legate de eveniment ne sunt oferite de Mioara Ioniță (*Magazin istoric*, nr. 9/2007): generalul Alexandru Averescu, șeful guvernului român, i-a oferit mareșalului francez un dejun, iar cofetarul de la Capșa a creat o prăjitură anume pentru ilustrul oaspete, de la care a primit o fotografie cu următoarea dedicație: „Tous mes remerciements à la Maison Capșa. J. Joffre, 23

Joffre...

... și jofre

admirau frumusețea, dar nu doreau să o ia de soție, ea fiind pe jumătate creolă, fără origini nobile, dar mai ales un copil din flori. Singurul drum ce i se deschidea în viață pentru a-și putea continua studiile era mănăstirea. După plecarea protectorilor săi în Spania, Juana a intrat în Mănăstirea Carmelitelor Sfântului Iosif, dar nu a rezistat decât o scurtă perioadă din cauza regulilor stricte: somn puțin și autoflagelare. După încă câteva luni, la vârsta de 20 de ani, a fost primită în Ordinul Sfântului Jeronim, unde regulile erau blânde și avea timp de studiu și pentru corespondență. Era recunoscută ca fiind cea mai strălucită minte a Mexicului epocii, iar mănăstirea avea de câștigat de pe urma faimei sale.

În biblioteca mănăstirii a studiat filosofia clasică și pe cea medievală, logica, în egală măsură cu literatura și poezia. Depinsă cu scrisul din perioada în care trăia la palat și compunea poeme pentru protectorii săi, Juana a continuat să scrie în stilul epocii poezie, piese de teatru, eseuri și scrisori, dar și manuale pentru călugărițe. Întreaga sa operă literară a fost una militantă, în principal pentru acordarea de drepturi femeilor – cel mai important drept fiind accesul la învățătură și apoi acceptarea femeilor în cercul restrâns al învățaților aceluși secol.

Faima sa a crescut, dar odată cu aceasta a venit și delimitarea bisericii de ideile și gândirea acestei călugărițe atipice.

Printre îndatoririle sorei Juana din mănăstire – cea mai plăcută după studiu – era predarea muzicii și a teatrului micuțelor eleve, talentul său artistic fiind completat de cel muzical. Salonul sorei Juana era frecventat de

Antonio Sebastian de Toledo Molina,
vicerege al Mexicului

cărturarii vremii, un loc de întâlnire al elitei intelectuale spaniole și locale. Chiar viitorul cuplu viceregal, marchizul de Laguna și conțesa Maria Luisa Pareda, frecventau dezbaterele și lecturile sorei Juana. Toți aceștia contribuiau, prin donații în bani sau alte bunuri, la traiul liniștit al călugărițelor.

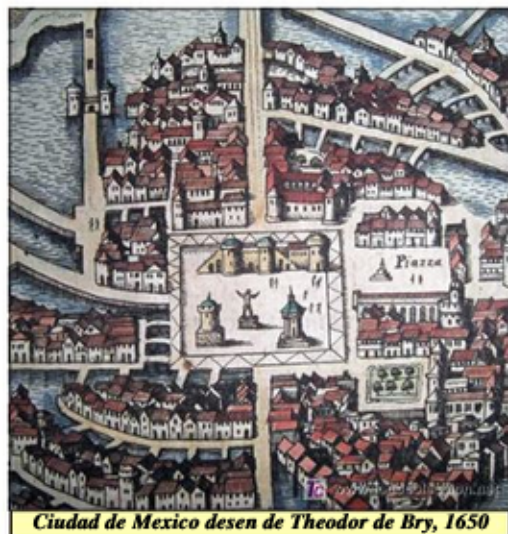
Prietenia cu conțesa Maria Luisa Pareda i-a adus protecție, dar și o serie de acuze. Au apărut pamflete despre strânsa prietenie dintre cele două, care, alăturată scrierilor sale împotriva tiraniei bărbaților, au degenerat în acuzații de lesbianism, care au transformat-o pe erudita călugăriță într-o Sapho barocă.

Protecția cuplului viceregal a ferit-o de detractori în perioada guvernării lor, între 1680 și 1688, și chiar de brațul lung al Inchiziției. Dar protecția a dispărut odată cu plecarea acestora în Spania.

Libertatea unei călugărițe și Inchiziția

Înăbușite o vreme, resentimentele prelaților catolici au izbucnit. Arhiepiscopul Mexicului, Francisco Aguiar y Seijas, cunoscut pentru misoginismul său, a limitat libertățile intelectuale ale sorei Juana, acuzând-o de înclinații laice nepotrivite cu viața de călugăriță, interzicându-i să organizeze dezbateri și lecturi în mănăstire.

Juana publicase poeme, sonete, piese de teatru valoroase, printre care: *Procesele unei case nobile*, *Dragostea*, *marele labirint*, iar

Ciudad de Mexico desen de Theodor de Bry, 1650

JUANA INÉS DE LA CRUZ

CRISTINA PĂIUȘAN-NUICĂ

Născută la 12 noiembrie 1648 la San Miguel Nepantla, în Mexic sau Noua Spanie, Juana Inés de la Cruz era fiica nelegitimă a căpitanului spaniol Pedro Manuel de Asbaje și al creolei Isabela Ramirez. La botez a fost înregistrată ca fiind „fiica bisericii“, pentru că era un copil provenit dintr-un cuplu necăsătorit.

*Sora Juana Inés de la Cruz,
portret de epocă*

Crescută de bunicul matern, Pedro Ramirez, Juana a învățat să citească la vârsta de trei ani, iar de la șase ani micuța își petrecea timpul în biblioteca bunicului. La moartea acestuia, când abia împlinise zece ani, Juana a fost trimisă să locuiască în capitala Ciudad de Mexico, împreună cu mătușa, care, impresionată de dorința micuței de a studia, i-a angajat un profesor de limba latină, pentru a putea citi lucrări filosofice și teologice scrise în latină.

Mexicul sfârșitului de secol XVII era o colonie spaniolă, guvernată civil de viceregi – nobili spanioli trimiși să conducă noua provincie – și religioasă de un arhiepiscop catolic, cu misiunea să impună autohtonilor catolicismul cu orice preț. Populația orașelor și mai ales a Capitalei era un amestec de spanioli, creoli, negri, mulatri, indigeni, meșiși, fiecare cu propriile obiceiuri care se supuneau cu greu legilor aplicate de către o administrație spaniolă doritoare de profit.

Juana a devenit cunoscută în Capitală pentru frumusețe și inteligență, pentru sutele de versuri pe care le recita, pentru vasta cultură, care nu cadra cu originile sale umile și cu vârsta foarte fragedă. Era un copil minune. S-au păstrat mărturii conform cărora Juana și-a implorat mama să o lase să studieze la Universitatea Regală și Pon-

tificală din Ciudad de Mexico, înființată în 1551, deghizată în băiat, dar aceasta nu a fost de acord.

O minte scilpitoare... de femeie

În câțiva ani a ajuns nu doar un punct de atracție al Capitalei, dar și mândria lumii creole din Mexic. Juana a fost prezentată noului vicerege al Mexicului, Antonio Sebastian de Toledo, marchiz de Mancera, care, impresionat de frumusețea, inteligența și voința tinerei, a luat-o la palat ca domnișoară de companie a soției sale, Leonor Carreto. Nobila spaniolă a îndrăgostit-o imediat pe tână de 16 ani. În casa acestora Juana a citit literatură spaniolă, a început să scrie poeme, piese de teatru care se jucau pentru amuzamentul invitaților viceregelui. Timp de cinci ani, în palatul viceregelui, a cunoscut teologi, filosofi, matematicieni, istorici, poeți spanioli și nu numai și și-a câștigat faima în dezbaterile cu aceștia. Era apreciată pentru modul de a gândi, lucru de neconceput pentru o femeie din coloniile Spaniei secolului al XVII-lea. Protecția viceregelui i-a fost de mare folos tinerei erudite.

La palat, Juana a refuzat avansurile curtenilor care îi

INVNDACION CASTALIDA

DE
LA VNICA POETISA, MYSA DEZIMA,
SOROR JVANA INES
DE LA CRUZ, RELIGIOSA PROFESSA EN
el Monasterio de San Geronimo de la Imperial
Ciudad de Mexico.

Q-V-E
EN VARIOS METROS, IDIOMAS, Y ESTILOS,
Fertiles varios allunpues:
C O N
ELEGANTES, SVTILES, CLAROS, INGENIOSOS,
VTILES VERSOS.

PARA ENSEÑANZA, RECREO, Y ADMIRACION.

DEDICALOS

A LA EXCEL.^{MA} SEÑORA, SEÑORA D. MARIA
Luís Gonzaga Marquesa de Lara, Condesa de Pareda,
Marquesa de la Laguna,

Y LOS SACA A LVE
D. JUAN CAMACHO GAYNA, CAVALLEIRO DEL ORDEN
de Santiago, Mayordomo, y Cavallero que fue de la Excmo.
Gobernador civil de la Ciudad del Puerto
de San MARIA.

CON PRIVILEGIO.

EN MADRID: Por Juan Garcia de Leon. Año de 1689.

*Pagina de titlu a volumului
de poeme publicat la Madrid
în anul 1689*

Sediul MI5 (stânga), stema Regatului Marii Britanii și sediul MI6

● Premierul australian nu are timp să îl primească pe „spionul șef” ● „Venona”, secretul bine păzit de președinții S.U.A., dar nu și de spionii Moscovei ● Kim Philby află părerile șefilor săi din decriptările americanilor ● Un agent sovietic îi raportează șefului MI5 fuga în U.R.S.S. a unui savant atomist care lucra pentru britanici ● Supărările lui Edgar Hoover ● Cine nu poate păstra secretul să iasă din sală ● În anii '70, britanicii încă mai căutau spionii sovietici din anii '40

SLUJITORII MAIESTĂȚII SALE, CARE NU... EXISTĂ

CRISTIAN TRONCOTĂ, DORIN MATEI

Într-o zi de la începutul anului 1948, premierul britanic Attlee i-a scris omologului său australian că îi trimite un emisar care îi va comunica prin viu grai fapte de o mare gravitate, ce nu pot fi încredințate hârtiei. Emisarul era chiar directorul lui MI5, serviciul de securitate internă al Marii Britanii. Premierul australian l-a chemat pe ministrul Apărării și i-a spus: „A venit un tip cu un nume al dracului de nasol, Sillitoe. Mi se pare că este nenorocitul de spion șef. Te rog vorbește cu el și află ce vrea”. „Spionul șef” aducea vestea existenței unei rețele de spioni în Ministerul de Externe australian, prin care sovieticii căpătaseră informații de primă mână, inclusiv un raport ultrasecret elaborat de Foreign Office privind planurile strategice ale Marii Britanii după Al Doilea Război Mondial. Breșa era atât de gravă, încât americanii au pus embargou pe orice schimb de informații cu australienii până ce nu își îmbunătățeau normele de securitate.

De fapt, și britanicii căpătaseră informația tot de la americani. Ea provenea din programul „Venona”. Era numele de cod dat decriptării totale sau parțiale a 3.000 de mesaje transmise de spionajul sovietic din 1940 până în 1948. Sub presiunea nevoilor de război, probabil, în unele cazuri au făcut greșala să reutilizeze chei de unică folosință. Criptanalizistii

militari americani au realizat acest lucru și au reușit să decripteze anumite mesaje. Statele Unite nu permiteau utilizarea stațiilor radio de către misiunile diplomatice străine și toate telegramele erau predate la poștă, care era obligată să furnizeze copii agențiilor abilitate.

„Venona” a fost un program și mai secret decât „Ultra”. Președintelui Roosevelt nu i s-a

marchizul de Laguna, fostul vicerege al Mexicului și protectorul său, a publicat în Spania, pe cheltuiala sa, o antologie de poeme baroce, *Revărsare a primăverii castiliene de către cea de-a zecea Muză din Mexic*, care a avut un mare succes, datorită îmbinării ideilor și imaginației de tip european cu cea indigenă, mexicană, și în primul rând, pentru că erau scrise de o femeie, lucru neobișnuit pentru Spania, unde bărbații scriau pentru alți bărbați care puteau citi.

Pentru a pune în umbră inteligența soriei Juana, un alt prelat al epocii, episcopul de Puebla, a publicat, în 1690, un pamflet sub un pseudonim feminin – cel al unei călugărițe, sora Filoteia de la Cruz – prin care-i cerea soriei Juana să se ocupe de studii religioase și să lase lumea laică, laicilor. O acuza, de asemenea, că tratează prea des iubirea în poemele, piesele sale și prea rar teme biblice. Sora Juana i-a răspuns într-un mod inedit prin *La Respuesta* (Replică), narând povestea vieții sale și susținând că femeile au dreptul de a învăța, că intelectul feminin este la fel de dezvoltat precum cel masculin, că o umilă călugăriță ca ea trebuie să studieze întâi știința și laicul, dragostea și compasiunea, pentru a înțelege subtilitățile teologiei.

Acest răspuns era în fapt un protest împotriva oprimării femeii promovate de Biserica catolică. Sora Juana venea cu argumente și citate biblice pentru a demonstra că femeia este egală din punct de vedere intelectual bărbatului, Sfânta Caterina din Alexandria și martirajul acesteia fiind doar unul dintre exemple.

Sora Juana susținea că una dintre cauzele pentru care tinerele spaniole, dar și cele din Mexic, nu erau educate ținea de faptul că nu existau femei cunoscătoare de carte, cu excepția unora dintre călugărițe. Majoritatea

Arhiepiscopul Mexicului Francisco Aguiar y Seijas

părinților avuți nu doreau ca fiicele lor să studieze cu un bărbat. O prejudecată care a dispărut abia în secolul al XVIII-lea.

Una dintre cugetările soriei Juana, „Femeia poate să filosofeze chiar în timp ce gătește cina”, a rămas în istorie, fiind vorba preferată a femeilor mexicane timp de secole.

La Respuesta și autoarea sa au intrat în vizorul Inchiziției și, pentru a scăpa de o eventuală judecată, sora Juana a renunțat să mai scrie și și-a dedicat restul vieții traiului simplu la mănăstire.

În 1691, Mexicul a fost lovit de inundații, apoi de foamete, viața la mănăstire a devenit din ce în ce mai grea. Se pare că sora Juana a fost forțată să-și renege scrierile, să-și vândă biblioteca –care cuprindea circa 4.000 de volume –, dar și instrumentele muzicale, să renunțe la viața intelectuală.

După inundații, foamete, în 1695 ciuma a pătruns în mănăstirea soriei Juana, iar aceasta s-a îmbolnăvit în timp ce își îngrijea surorile atinse de boală. A murit la 17 aprilie 1695. Avea 46 de ani și a lăsat posterității unele dintre cele mai frumoase poeme baroce de limbă spaniolă, într-o epocă în care majoritatea femeilor erau analfabete.

Primul autor de limbă spaniolă din colonii a fost o femeie, Juana de Inés de la Cruz, o feministă *avant la lettre*. Aceasta scria *La Respuesta* înainte ca Mary Astell să publice în Anglia pledoaria sa pentru educația femeilor, iar *La Respuesta* poate fi privit ca primul manifest feminist din istorie, înainte chiar ca termenul de feminism să apară. ■

Mary Astell (1666-1731), filosof, retorician, avocat al educației femeilor și al egalității acestora, considerată a fi prima feministă din istoria Angliei, a publicat în anul 1694 *O propunere adresată doamnelor pentru Progresul Adevărului și al propriilor interese*, a înființat prima școală de caritate pentru fete. A intrat în istorie expresia sa: „Dacă bărbații s-au născut liberi, cum se face că femeile s-au născut sclave?”

radioactivitate în aerul de deasupra Atlanticului de Nord. Era cel dintâi indiciu că sovieticii efectuaseră prima explozie nucleară. Confirmarea a venit în scurt timp. Britanicii au încercat să țină știrea ascunsă marelui public. Pentru a transmite vestea membrilor Comitetului Întrunit de Informații, care coordona serviciile secrete britanice, au fost trimise acasă toate secretarele, iar președintele organismului i-a rugat pe membrii care nu erau siguri că pot ține secret lucrul pe care avea să li-l comunice, să iasă mai bine din sală.

La 23 septembrie însă, președintele american Truman făcea un anunț public pe această temă. Știrea a căzut în contextul în care, la 1 octombrie, Mao proclama Republica Populară Chineză. Peste alte opt luni, izbucnea războiul din Coreea, considerat inițial de multe persoane din comunitatea de informații britanică drept începutul unui al treilea război mondial. Dar lovitura cea mai serioasă au primit-o tot atunci britanicii din deciptrările „Venona”. Ele au arătat că secretul bombeii atomice fusese vândut sovieticilor de un

atomist de origine germană, care lucrase inițial pentru britanici. El fusese avizat favorabil în trei rânduri de MI5 pentru a putea avea acces la secretele atomice. La ultima avizare a lui Klaus Fuchs, este adevărat, părerile fuseseră împărțite și existaseră opinii că el trebuia imediat îndepărtat. Dar cele mai importante figuri din Diviziunea B (contraspionaj) au susținut contrariul. La 21 decembrie 1949 a început anchetarea lui, în stare de libertate. Nu existau dovezi care să poată fi aduse în fața unui tribunal, dar la 24 ianuarie anul următor a cedat și a recunoscut colaborarea cu serviciile secrete britanice. Directorul FBI, Edgar Hoover, a fost profund nemulțumit pentru că englezii au

refuzat să îi permită accesul la documentele anchetei până la pronunțarea condamnării, pe motiv că exista pericolul ca orice dezvăluire să ducă la anularea probelor. Apoi, după condamnare, au refuzat să permită unor agenți FBI să îl interogheze. Până la urmă au fost obligați să cedeze. Pentru a îmbuna și mai mult lucrurile, în toamna lui 1950, la Ambasada britanică din Washington i s-a decernat lui Hoover cea mai înaltă decorație britanică, „Ordinul Imperiului Britanic”.

Guy Liddell

In foarte scurtă vreme, relațiile s-au tensionat din nou. La sfârșitul lunii septembrie 1950, un alt savant atomist care lucra în cadrul programului britanic de înarmare nucleară, Bruno Pontecorvo, a plecat în concediu și, cum arătam, nu s-a mai întors. S-a aflat că a plecat cu familia în Finlanda și de acolo a aterizat în U.R.S.S. Cu doar câteva luni înainte, MI5 îi dăduse aviz de securitate, pe motiv că nu găsise nimic în arhivă contra lui. Dar la începutul lunii martie, serviciile speciale suedeze îi informaseră pe britanici

că și el și soția erau membri ai partidului comunist. Pontecorvo negase acest lucru, dar recunoscuse că unii membri ai familiei erau comuniști. Convenise cu anchetatorii că era un risc de securitate și acceptase ideea să se retragă din programul de cercetări pentru înarmarea nucleară, cu condiția să i se găsească o catedră universitară. Când a rămas în U.R.S.S., autoritățile tocmai rezolvaseră problema: avea rezervată o catedră la Universitatea din Liverpool. Ulterior, s-a descoperit că încă din 1943 FBI informase pe reprezentanții MI5 la Washington că în casa din S.U.A. a lui Pontecorvo se descoperise literatură comunistă. Nu s-a putut stabili de ce informația nu a ajuns la

spus niciodată despre el, iar Truman a aflat abia după trei ani de la instalarea la Casa Albă. Între timp, britanicii fuseseră contactați de americani și se stabilise o colaborare, limitată, cu decriptorii lor. CIA a aflat peste cinci ani de „Venona“. FBI a primit informații înaintea agenției de spionaj extern, pentru că era nevoie de agenții săi pentru a identifica spionii menționați în acele mesaje doar cu numele de cod. Precauțiile fuseseră impuse de conținutul mesajelor descifrate. Astfel, analiștii armatei au aflat că OSS, serviciul de spionaj american din timpul războiului și precursorul CIA, fusese cea mai penetrată instituție de informații americană de către sovietici din toată istoria lor. Peste 20 de oameni lucrau pentru sovietici. De asemenea, în jurul președintelui Roosevelt roiau o grămadă de agenți sovietici și oameni de influență.

Culmea ironiei este că americanii și britanicii au reușit să păstreze secretul foarte bine față de ai lor, dar toate măsurile de precauție luate nu i-au împiedicat pe sovietici să afle. Army Security Service (Serviciul de securitate al armatei, ASA), cel care gira afacerea „Venona“, a descoperit cu stupeoare, în 1950, că un angajat al său care avea acces la secrete, William Weisband, fusese recrutat de sovietici încă de la angajarea în serviciu, în 1942. Norocul americanilor a fost că, în urma arestării curierului KGB Elizabeth Bentley, în 1945, sovieticii au ordonat întreruperea contactelor cu Weisband până în 1947. Altfel, ar fi aflat mult mai repede și nu ar mai fi permis reutilizarea cheilor de cifru unice, ceea ce s-a întâmplat în 1948. La arestarea lui Weisband, Centrul moscovit dispunea deja de o altă sursă și mai bună. În septembrie 1949, cu o lună înainte să ajungă la Washington ca ofițer de

legătură al MI6, Philby aflate despre „Venona“. Astfel, Moscova știa înaintea președintelui american de marele secret.

Din mesajele decriptate rezulta că în Marea Britanie acționa o rețea de agenți „foarte valoroasă“, cum o numea Centrul de la Moscova. Kim Philby trebuie să se fi bucurat foarte tare când a aflat cum era apreciată munca lui și a colegilor din „rețeaua de la Cambridge“. Ca șef al structurii care asigura contraspionajul pe spațiul sovietic, în cadrul MI6, apoi în calitate de ofițer de legătură al MI6 la Washington,

el avea acces la aproape toate aceste secrete. Tot el l-a informat pe șeful MI5, aflat în acel moment la Washington, că fizicianul de origine italiană Bruno Pontecorvo, care lucra pentru programul britanic de înarmare atomică, fugise în U.R.S.S.

Grup de decriptori ai Serviciului de securitate al armatei

Trădările din domeniul cercetărilor atomice au și fost cele care au tensionat foarte tare relația specială dintre americani și britanici. O relație care începuse în timpul războiului. Nu toată lumea i-a întrezărit importanța în lumea informațiilor britanice. În februarie 1946, când Guy Liddell, șeful contraspionajului din MI5, a vrut să meargă la Washington pentru a intensifica cooperarea cu americanii, directorul din acel moment i-a spus că este de acord dacă își plătește jumătate din cheltuielile de drum. Liddell avea să noteze în jurnal că s-a simțit ca un școlar care minte că se duce la înmormântarea matusii, când de fapt chiulea de la școală. Peste o lună, la Londra se semna acordul secret de cooperare dintre Statele Unite și Commonwealthul Britanic în domeniul informațiilor, care a fost apoi reînnoit în mai multe rânduri.

La 3 septembrie 1949, un avion american de cercetare a detectat un nivel ridicat de

Începutul Fabricii de Postav Buhuși are strânsă legătură cu Mihail Kogălniceanu. În anul 1853, înființează la Tîrgu Neamț o unitate de profil, care a intrat mai târziu în proprietatea colonelului Eugen Alcaz. În 1885, fabrica a fost demontată și transferată în județul Bacău. Totodată, proprietarul a dotat unitatea cu mașinile cele mai noi existente atunci, în scopul onorării comenzilor către stat, dar și către piață. Condițiile de muncă din Fabrica de Postav Buhuși nu erau ușoare. Se muncea câte 11-12 ore, la nevoie chiar mai mult, nu se îndeplineau cele mai mici cerințe privind securitatea în muncă, iar dreptul la odihnă și la asistență medicală erau permanent încălcate.

Fabrica de Postav Buhuși și Mihail Kogălniceanu (dreapta)

FABRICA DE POSTAV BUHUȘI ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

LILIANA ADOCHIȚEI

După adoptarea noii legi de încurajare a industriei naționale (13 februarie 1912), fabrica din Buhuși și-a intensificat activitatea. Devenind rentabilă, a atras atenția unui investitor puternic, Banca Jeschek et Co din Austria, care a preluat majoritatea acțiunilor. Imediat după începere Primului Război Mondial, toată producția fabricii a fost destinată Ministerului de Război, pentru echiparea soldaților.

Cerințele pentru postav erau multiple, iar unele veneau direct de la regimentele din țară. Conducerea fabricii se asigura întotdeauna că ministrul de Război era de acord cu aceste solicitări, după care trecea la onorarea lor. În iulie 1916, cantități importante de postav au fost livrate către depozitele militare din Capitală, însă oficialii din Ministerul de Război erau avertizați că deja fabrica este în criză de materie primă, mo-

tiv pentru care nu se mai pot duce la bun sfârșit comenzile primite.

Statutul fabricii s-a schimbat în momentul în care România a renunțat la neutralitate și a trecut de partea Antantei. Deoarece acționarul majoritar, Banca Jeschek et Co, reprezenta capitalul austriac pe piața noastră, fabrica a fost pusă imediat sub sechestru. Acest lucru nu a impus schimbări importante din punct de vedere admi-

Londra și nici unde dispăruseră rapoartele respective.

Toate aceste breșe de securitate au impus modificarea concepției privind eliberarea avizului de securitate pentru cei care aveau acces la secrete de stat din domenii sensibile pentru securitatea națională. Până atunci, când se solicita un asemenea aviz pentru o persoană, ea era căutată la cartoteca generală și dacă nu apărea acolo primea avizul. S-a impus nevoia de a face cercetări speciale pentru a stabili ce legături avea persoana respectivă, mai ales în mediile comuniste sau fasciste. Simpla apartenență la

partidul comunist sau simpatiile comuniste nu fuseseră considerate un risc de securitate. S-a considerat, pe baza revelațiilor aduse de „Venona”, că pentru comuniști loialitatea față de țară putea trece uneori pe planul al doilea în fața loialității față de mișcarea muncitorească internațională. N-a fost o decizie pe care guvernul laburist să o poată lua ușor și mai ales să o poată justifica în fața „tovarășilor de drum”. Se adăuga și atmosfera de vânătoare de vrăjitoare ce domnea în S.U.A. din cauza senatorului McCarthy. Drept urmare, guvernul a încercat să paseze întreaga răspundere MI5, spre nemulțumirea serviciului. Până la urmă, s-a creat o autoritate, un Tribunal de Avizare, care putea examina toate dovezile adunate de MI5 pentru o persoană, inclusiv cele mai secrete documente și sursele din care proveneau. De asemenea, în cadrul Diviziunii de contraspionaj, B, s-a creat un serviciu special, B1E, care să investigheze pe comuniști și legăturile lor. Stella Rimington, prima femeie care a ajuns șefă a MI5, povestea că acolo a debutat ca angajat operativ, petrecându-și ziua citind toate publicațiile din Marea Britanie,

alături de alți colegi, în căutarea oricărei mențiuni care privea orice persoană membră a partidului comunist sau cu conexiuni cu acesta.

Dar isteria provocată de decriptările „Venona”, accentuată de deconspirarea „rețelei de la Cambridge” s-a prelungit până la începutul anilor '80. În anii '70, dintre 24 de nume de cod descoperite în decriptările „Venona” care priveau rețele sovietice din Marea Britanie, doar 12 fuseseră identificate cu precizie. Tot Stella Rimington își amintea cum în anii '70 mergea periodic cu un coleg la John Cairncross, ultimul membru al „rețelei de la Cambridge” care devenise cunoscut, pentru a-l interoga, în speranța că aveau să mai dea de vreun fir.

Și să încheiem povestea cu care am început acest episod. Atunci când au aflat că în Ministerul lor de Externe exista o rețea de spionaj sovietic, australienii s-au arătat neîncredători. Britanicii au fost obligați să ceară acordul americanilor pentru a dezvălui unui număr limitat de persoane sursa informației, pentru a-i convinge că era o treabă serioasă. Abia atunci, cu sprijinul colegilor britanici, australienii au început să îl supravegheze pe Fiodor Andreievici

Klaus Fuchs

Nosov, corespondent TASS, cel care conducea rețeaua de spioni. Când au vrut să-i instaleze microfoane în locuință, au dat o gaură în podeaua din apartamentul de deasupra, dar au constatat cu stupeoare că „lucrarea” era vizibilă în tavanul apartamentului sovieticului și tenuciala căzuse pe covor. Au reușit să intre în apartament, au curățat mizeria, au îndepărtat microfonul, dar era clar că Nosov avea să se prindă. Până la urmă, australienii și-au refăcut din temelii serviciul de securitate internă, după modelul MI5 și cu consilierea unor ofițeri veniți de la Londra

(Va urma)

forța, din care cauză câteva mașini au încetat lucrul“.

Nu este lipsit de importanță faptul că, din dorința de a nu rămâne fără mână de lucru, încă de la intrarea României în Primul Război Mondial, administrativul fabricii a apelat la autoritățile centrale în vederea păstrării supușilor străini stabiliți cu acte în regulă în județ, care figurau pe lista salariatilor din unitate. Oficialii au fost informați că angajații în cauză „urmează a se deplasa uneori în interes de serviciu“, motiv pentru care au nevoie de pașapoarte și bilete de liberă trecere. Potrivit legii privitoare la „supușii statelor cu care România se găsește în stare de război“, publicată în august 1916, cetățenii de naționalitate germană sau austriacă care nu dețineau acte legale de ședere în România și care nu aveau autorizație specială de a locui în țară – emisă de Ministerul de Interne – trebuiau să fie internați în unități speciale situate în județul Ialomița.

Aprovizionarea și transportul

La sfârșitul lunii noiembrie 1916, când armata română a suferit înfrângeri, depozitele fabricilor de postav din teritoriul în pericol de a fi ocupat au fost golite. Așa se explică faptul că marfa din depozitul fabricii „Azuga“ din Focșani a fost dirijată spre județul Bacău. „Deși în urma trimiterii

Imagine din interiorul complexului fabricii

spre depozitare la Buhuși a lânii de mohair în valoare de circa 1.750.000 lei magazinele noastre sunt aproape pline, totuși, dacă onor minister crede necesar ca lâna rămasă fabricii «Azuga» să se depoziteze la Buhuși, vom face tot posibilul pentru înmagazinarea ei“, erau asigurați oficialii din Ministerul de Război.

În anul 1917, armata română a intrat într-un proces de refacere, motiv pentru care solicitările de postav primite de către fabrica din Buhuși au crescut considerabil. Acest lucru a fost favorizat și de faptul că, aproape toate societățile cu același profil de activitate din România se aflau sub stăpânire străină. Într-o informare făcută la 29 aprilie 1917, i se aducea la cunoștință ministrului de Război că o parte din marfa aflată în depozit va fi dirijată către Atelierul de Confecții Bărlad, iar 117 pături din mohair au ajuns la doamna general Averescu, având ca destinație spitalele băcăuane de care se ocupa inimoasa femeie. „Din postavul de tunici și pantaloni modelul nou, avem de eliberat Marinei Mi-

litare Galați circa 2.000 metri [...] acest postav neputând fi expediat nici până în ziua de astăzi din cauză că C.F.R. nu ne pune la dispoziție vagonul necesar, cu toate că delegatul Marinei Militare, care stă aici împreună cu doi soldați de aproape două săptămâni, intervine zilnic pentru obținerea vagonului“, a men-

ționat directorul Fabricii de Postav Buhuși în adresa trimisă la Iași, către Ministerul de Război.

În aprovizionarea fabricii cu lâna necesară procesului de producție existau destule deficiențe, în anul 1917 acest proces desfășurându-se cu mare dificultate. În acest sens, administrația societății a solicitat Ministerului de Război să declare rechiziționată toată lâna din județ. Obligația fiecărui crescător de oi era să anunțe la primărie numărul exact al animalelor deținute, iar centralizarea pe județ urma să fie făcută la nivelul Prefecturii. „Față de lipsa de personal specializat, care să poată cutreiera toate satele pentru strângerea lânii, numai autoritățile militare ar putea găsi vânzători sau căruțele din sate să transporte lâna disponibilă și în consecință credem cel mai nimerit ca garnizoanele fiecărui județ să fie însărcinate cu cumpărarea și strângerea lânii“, a mai propus directorul Fabricii de Postav din Buhuși.

Pe lângă lipsa de materie primă, Fabrica de Postav Buhuși se mai confrunta și cu o

nistrativ, pentru că și până în acel moment producția fabricii era canalizată exclusiv spre Ministerul de Război.

Mobilizarea „pe loc“

În luna septembrie 1916 au început să apară și primele probleme legate de personal, unii dintre lucrători fiind mobilizați, iar alții obligați de jandarmi „la corvezi, ca munca câmpului, straje, transport etc. Din această cauză, nu numai că nu reușim de a înlocui măcar în parte cei circa 350 lucrători chemați sub arme, dar suntem expuși de a nu putea lucra, deoarece zilnic un alt număr de lucrători e reținut pe la comune“, era informat ministrul de Război. De asemenea, acesta era rugat de conducerea fabricii să intervină pe lângă comandamentul Armatei de Nord pentru a da dispoziție jandarmilor să nu mai apeleze la lucrătorii fabricii pentru tot felul de treburi, deoarece nu vor mai putea fi onorate comenzile.

Pentru buna funcționare a societății de postav și păstrarea personalului calificat, administrația fabricii a făcut numeroase adrese către autoritățile române în vederea scutirii de mobilizare a specialiștilor. Au fost situații când, pentru a nu rămâne fără mână de lucru specializată, s-a recurs la forță. Spre exemplu, La 29 septembrie 1917, șeful Postului de Jandarmi Racova a fost atenționat de inginerul Cășuneanu, comandantul militar al fabricii, că „lucrătorii Drăghin Vasile, Chifu Vasile, Ionică N. și Gheorghe Vaman din acea comună“ au părăsit lucrul și s-a cerut de urgență să fie trimiși sub escortă la fabrică.

Una din intervențiile comandantului fabricii a fost către Marele Stat Major, unde s-au cerut lămuriri despre lucrătorii „scuțiți și reformați, găsiți buni pentru serviciu [militar – n.n.]“, menționând că „plecarea lor din fabrică aduce stânjenirea continuării lucrului“. De asemenea, comandantul Cășuneanu s-a adresat și Ministerului de

Război solicitând clarificarea situației muncitorilor „ale căror ordine de mobilizare pe loc au expirat în aprilie [și] sunt urmăriți de către cercurile de recrutare respective“. Statutul acestora se impunea a fi lămurit cu prioritate pentru a „nu fi dezorganizată fabrica“.

Tot în vederea păstrării forței de muncă s-a trimis o adresă către Centrul de Recrutare Roman, solicitând ca personalul societății găsit apt pentru mobilizare să nu fie înrolat, până când situația acestuia nu va fi discutată și transată la nivelul Marelui Stat Major.

Cum în decurs de o lună autoritățile centrale nu și-au exprimat niciun punct de vedere în legătură cu angajații Fabricii de Postav Buhuși aflați pe lista de mobilizare, administrativul unității s-a văzut nevoit să facă solicitări către Ministerul de Război, în vederea obținerii ordinelor pentru mobilizarea „pe loc“. Oficialii ministerului au fost informați că deja s-a început recrutarea salariaților, „ba chiar au și ridicat câțiva cu

Vedere de ansamblu a fabricii, într-o fotografie de la 1900

MONUMENTUL ION C. BRĂTIANU

CEZAR PETRE BUIUMACI

La întretăierea bulevardelor Carol și Elisabeta cu strada Colțea (astăzi Bulevardul I.C. Brătianu) a fost amplasat în 1903 monumentul lui I.C. Brătianu, ridicat prin subscripție publică, operă a sculptorului Ernest Dubois. În vârf era înfățișat, în picioare, Ion C. Brătianu, alături de figura alegorică a României încoronate, arătând cu mâna dreaptă către nord. Mai jos, pe pedestal, România Nouă, o femeie tânără ce rupe lanțul robiei (1877), iar pe partea opusă, România Muncii, o femeie cu doi copii, oferea lui Ion C. Brătianu laurii recunoștinței. Pe postament se aflau două altoreliefuri, unul reprezentându-l pe Ion Brătianu în 1848 vorbind națiunii, celălalt pe Prințul Carol, salutat la sosirea sa în România de Ion Brătianu și de popor. Pe soclul larg, în cele patru colțuri se afla câte o femeie, fiecare așezată în atitudini deosebite. Monumentul a fost înlăturat în 1948.

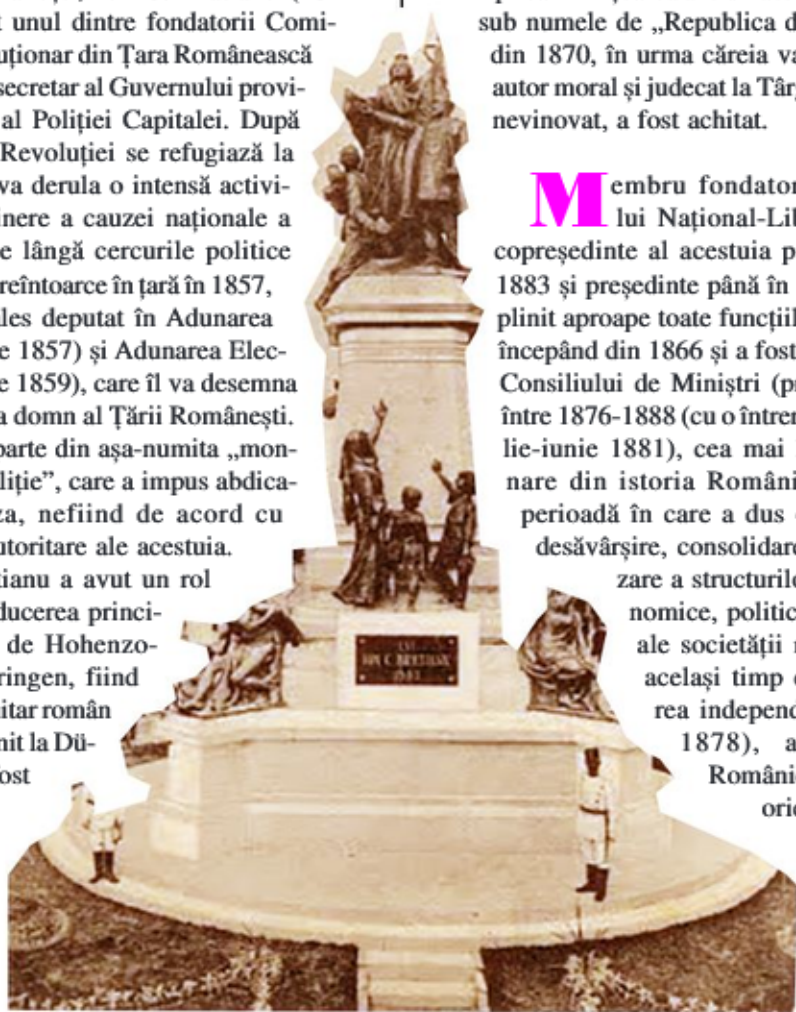
Intr-o personalitate emblematică a politicii românești, Ion C. Brătianu (1821-1891) a fost unul dintre fondatorii Comitetului revoluționar din Țara Românească (mai 1848), secretar al Guvernului provizoriu și șef al Poliției Capitalei. După înfrângerea Revoluției se refugiază la Paris, unde va derula o intensă activitate de susținere a cauzei naționale a românilor pe lângă cercurile politice franceze. Se reîntoarce în țară în 1857, când va fi ales deputat în Adunarea ad-hoc (iunie 1857) și Adunarea Electorală (ianuarie 1859), care îl va desemna pe Al.I. Cuza domn al Țării Românești.

A făcut parte din așa-numita „monstruoasă coaliție”, care a impus abdicarea lui Cuza, nefiind de acord cu tendințele autoritare ale acestuia.

I.C. Brătianu a avut un rol decisiv în aducerea principelui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, fiind primul demnitar român care l-a întâlnit la Düsseldorf. A fost deputat în Adunarea Constituantă ce l-a proclamat pe principe domnitor

al României. Dar trei ani mai târziu se va implica în mișcarea antidinastică, cunoscută sub numele de „Republica de la Ploiești” din 1870, în urma căreia va fi arestat ca autor moral și judecat la Târgoviște. Găsit nevinovat, a fost achitat.

Membru fondator al Partidului Național-Liberal (1875), copreședinte al acestuia până în 1882-1883 și președinte până în 1891, a îndeplinit aproape toate funcțiile de ministru începând din 1866 și a fost președinte al Consiliului de Miniștri (prim-ministru) între 1876-1888 (cu o întrerupere în aprilie-iunie 1881), cea mai lungă guvernare din istoria României moderne, perioadă în care a dus o politică de desăvârșire, consolidare și modernizare a structurilor social-economice, politice și culturale ale societății românești, în același timp cu proclamarea independenței (1877-1878), a Regatului României (1881) și a orientării politicii externe românești către o alianță cu Puterile Centrale. ■

criză de combustibil. Una dintre măsurile luate, încă de la intrarea României în război, a fost înlocuirea unor cazane care foloseau ca și combustibil păcura cu altele pe lemne. „Am comandat instalațiunile necesare de la fabrica «Biru-ința» din Iași și în interesul ca această transformare să se facă cât mai urgent posibil, ne-am permis a expedia (...) un vagon cu fonta necesară la turnarea acelor piese și vă rugăm respectuos să binevoiți a dispune ca imediat la sosirea vagonului acolo, să fie eliberat domnului Leon Horga, proprietarul fabricii de mai sus“, se solicita în adresa expediată Ministerului de Război.

Pâine și... filme pentru salariați

După cum rezultă dintr-o altă corespondență cu Ministerul de Război, soluția de moment găsită de conducerea fabricii de postav nu a fost în măsură să rezolve criza de combustibil. „După ocuparea orașului București, instalațiunea comandată de noi pentru

prefacerea cazanelor noastre n-a mai sosit și procurarea de păcură din Valea Prahovei devenind de asemenea imposibilă, am găsit o fabrică la Iași de la care am comandat instalațiunea pentru transformarea parțială a cazanelor noastre, astfel că, după această transformare vom mai necesita 12.000, cel puțin 10.000 kg păcură pe zi“, scria, la 25 decembrie 1916, directorul fabricii din Buhuși ministrului de Război.

În luna februarie 1917, administrația societății de postav anunța Ministerul de Război că a reușit să reducă necesarul de țiței la 6.000 kg pe zi, dar pentru a nu se ajunge la perturbarea procesului de producție se impunea aprovizionarea fabricii cu 2.500 kg de combustibil pe zi, cantitate vitală pentru lunile de vară.

Subliniem faptul că, dificilă era și operațiunea de procurare a pâinii pentru lucrătorii fabricii. Conducerea fabricii nu-și ascundea îngrijorarea că muncitorii ar putea fi puși în situația să întrerupă lucrul pentru a-și procura hra-

na și în felul acesta procesul de producție ar avea de suferit. Pentru a se evita o astfel de neplăcere, administrația a propus ministrului de Război să dea dispoziție ca fabrica să primească trei-patru vagoane de făină din depozitele de subzistență din județul Bacău.

Pentru a determina muncitorii să aibă tragere de inimă să vină la serviciu, conducerea fabricii a mai luat câteva măsuri cu caracter social. În primul rând, s-a făcut o solicitare către moara „Doamna“ din Piatra Neamț, pentru 10.000 kg de tărață, iar în noiembrie 1917 s-a făcut o intervenție pe lângă „Ministerul Industriei a da ordin ca să se accelereze predarea opincilor cerute de Fabrica Buhuși, întrucât majoritatea lucrătorilor au rămas desculți și timpul este absolut nefavorabil“. Comandantul societății s-a gândit și la câteva momente de relaxare pentru muncitori, în octombrie 1917 oferindu-le acestora gratuit posibilitatea vizionării unor filme. ■

EPONIME

(Urmare din p. 76)

Pralină „bomboană cu înveliș de ciocolată sau de zahăr și cu miezul de migdală ori de nucă“ este un cuvânt împrumutat din franceză (*praline*). Istoria lui urcă până la Ludovic al XIII-lea. În timpul domniei acestuia, contele César de Plessis-Praslin (1598-1675) era cunoscut prin faptul că își împărțea viața între câmpurile de bătaie și budoarele femeilor celebre, fiind vestit și pentru vorbele sale de duh. Lui i-a venit ideea să ofere femeilor pe care le frecventa bomboane produse de

bucătarul său, pe care le-a numit *praslines*. După ce l-a părăsit pe mareșalul Praslin, bucătarul și-a deschis la Montargis un local numit „Maison de la Prasline“, devenit mai târziu „Confiserie du Roy“. Cuvântul are în franceză și derivate: verbul *praliner* „a face un preparat culinar după metoda pralinelor“, care a evoluat la sensul din agricultură „a înveli rădăcinile unei plante sau boabele care urmează să fie sădite într-un amestec de pământ cu bagele de vacă“, *pralinage* „prepararea pralinelor“, dar și operația din agricultură descrisă anterior. În română, cuvântul *pralină* are numai sensul de bomboană și este atestat prima dată la M. Kogălniceanu. ■

MAREA BRITANIE A PUS PE INTERNET JURNALELE DE LUPȚĂ ALE MARILOR UNITĂȚI

Pe lângă jurnalele unităților militare, o sursă importantă pentru istorici o reprezintă și însemnările simplilor soldați din linia întâi

Arhivele Naționale ale Marii Britanii au demarat o serie de acțiuni pentru comemorarea a 100 de ani de la declanșarea Primului Război Mondial, unele dintre acestea fiind absolute noi în ceea ce privește cercetarea istorică. Astfel, în cursul anilor anteriori au fost digitizate peste 1,5 milioane

de file din arhivele militare, jurnalele de luptă ale marilor unități ale armatei britanice. Aceste documente înregistrează activitățile curente ale unităților militare, acțiunile în care au fost implicate, relatări ale luptelor, dar și referiri la deplasări sau hrana zilnică. Jurnalele de luptă sunt scrise de mână, ceea ce face dificilă prelucrarea lor electronică, însă experții Arhivelor Naționale de la Londra au găsit o modalitate prin care să implice cât mai mulți oameni în cercetarea științifică. Cele 1,5 milioane de file digitizate sunt în prezent accesibile gratuit pe internet și oricare cetățean poate să indexeze aceste documente, adăugându-le etichete în care sunt menționate numele persoanelor sau ale locurilor consemnate în jurnalele de luptă. Rezultatul urmează să fie o bază de date impresionantă în care se poate identifica traseul unui anumit militar britanic de la începutul până la sfârșitul războiului.

RECUPERARE

La 100 de ani distanță, în Rusia reînvie în memoria publică evenimentele anilor 1914-1918. În 2012, printr-o hotărâre a Dumei de Stat, ziua de 1 august, a intrării Rusiei în război, a devenit „Ziua memoriei luptătorilor ruși căzuți în Primul Război Mondial 1914-1918”.

Generalii albi Denikin, Kolceak, Denisov, Kappel, considerați eroi negativi în manualele de istorie din perioada sovietică, membri

ai mișcării „albe”, dușmani ai revoluției, monarhiști, devotați țarului, au deja plăci comemorative pe tot cuprinsul țării. Este o revoluție în imprezizibilul trecut al țării. Numele unor oameni care au figurat pe harta Războiului Civil ca dușmani au fost săpate în marmură ca nume de eroi, de patrioți, care au luptat cu curaj pe câmpurile Primului Război Mondial. La 14 ianuarie 2014 pe zidul Facultății de Medicină din Rostov-pe-

HARAMUL BISERICII DIN TÂNGANU

VASILE BOLBOJA

Toponimul „Tânganu” desemnează, inseparabil, trei entități: satul Tânganu, mănăstirea Tânganu și biserica Tânganu. Satul Tânganu (comuna Cernica, județul Ilfov) este unul dintre cele mai vechi din arealul sudic-central al Munteniei. La atestarea documentară a „orașului lui Bucur”, din 20 septembrie 1459, vechiul sat deja exista. Aici Radu cel Frumos (1462-1475) a construit o falnică mănăstire, care s-a numit Tânganu, după numele satului de alături. Biserica a acestuia la începutul secolului al XIX-lea nu avea... clopot. Legendă sau adevăr, se spune că acesta a fost luat de tătari într-o incursiune sau că a fost ascuns în nămolul bălții din apropiere și nu a mai fost găsit.

In anul 1850, istoricul local C. Săvescu ne descrie biserica astfel: „Avea o singură toacă de lemn legată cu o funie de doi martaci de stejar, foarte groși, ciopliți în patru muchii, cari, după rosătura lemnului de ploi și de vreme și după grosimea lor, arătau și vechimea timpului de când vor fi fost înfipti aici și ce fel fusese pădurea seculară din care fusese tăiați.”

După această foarte succintă prezentare să ne întoarcem la titlul rândurilor noastre: hramul bisericii din Tânganu. Prin grija celor doi preoți, Constantin Popescu și Dorinel Panfil, cu contribuția enoriașilor și a autorităților locale, la 15 august 2013, a fost sărbătorit hramul bisericii, „Adormirea Maicii Domnului”, iar biserica a împlinit 160 de ani de existență.

După obișnuita slujbă de Sfânta Maria, preotul Constantin Popescu a făcut un scurt istoric al instituției religioase pe care o slujește din anul 1800. Până în 1853, locuitorii satului Tânganu s-au folosit de biserica din mănăstirea de alături, prezentată în debutul acestor rânduri, ultima rămășiță a istoricei mănăstiri ctitorite de Radu cel Frumos. Mănăstire care, după aproape patru secole de existență, intrase în declin. Pe la mijlocul secolului al XIX-lea a apărut necesitatea construirii unei biserici pentru satul Tânganu. Astfel că, în anul 1853, la 15 august, a fost sfințită o biserică proprie, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”.

Primii preoți au fost Cristea Rădulescu (fiul localnicului Radu Nicușor, care a slujit până la decesul său, intervenit în anul 1894), alături de un alt preot, Șerban. Au fost consacrați și alți

preoți care, în decursul anilor, au slujit, cu credință, în sfânta biserică: Petre Ionescu (fiul localnicului Ion Căpraru) între anii 1875-1911, dar mai ales Ioan Grigore Popescu, care, între anii 1914-1964, a servit cu nețărmurită credință, cu dragoste, cu devotament, biserica și enoriașii din Tânganu. În plus, între anii 1915-1940, preotul Ioan Grigore Popescu a fost și învățătorul părinților și bunicilor noștri. Un alt preot a fost Eugen Bucinschi (1948-1965), basarabean, dispărut în condiții tragice. Din anul 1964, odată cu ieșirea la pensie a octogenarului preot Ioan Gr. Popescu (născut la Vărăști în anul 1883) a venit pe aceste meleaguri, pentru a sluji în biserica din Tânganu, preotul din Jilava, Mihail P. Teodorescu, până în anul 1980, când a fost pensionat. Din acel an până în anul 2012, biserica din Tânganu a fost slujită numai de preotul Constantin Popescu, iar din anul 2012 este secondat de preotul Dorinel Panfil.

Intre anii 1870-1873 biserica a fost acoperită cu tablă în locul șindrii, în anul 1898 s-a făcut pridvorul din fața bisericii, în anul 1914 s-a refăcut cupola, s-au construit două turnuri mici și s-a refăcut învelișul cu tablă plumbuită. Reparațiile au continuat permanent cu refacerea structurii de rezistență a bisericii, dar mai ales a picturilor (în anii 1914, 1915, 1939, 1982). În anul 1924

a fost realizat monumentul eroilor. Așadar, o istorie extrem de bogată, căreia noi am încercat într-un spațiu limitat să-i prezentăm reperele esențiale. ■

SITUAȚIA EMIGRAȚIEI ROMÂNE

Continuăm prezentarea amplei analize a situației refugiaților români după Al Doilea Război Mondial, intitulată Raport asupra aspectului actual al emigrației și asistenței refugiaților români, document păstrat dactilografiat în limba română, în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Am început publicarea textului în Magazin istoric, nr. 5/2012, și adresăm obișnuitele mulțumiri doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru această posibilitate.

Prima lor grijă a fost deschiderea unei cantine și a unui cămin, unde refugiații să poată găsi adăpost și hrană substanțială. Pe lângă aceasta, s-a organizat și un depozit de îmbrăcăminte, care a funcționat timp de mai bine de un an, după care, intrând în funcțiune depozitul Comitetului de Ajutor Român-American, efectele ce au mai rămas au fost vărsate spre distribuire noului depozit.

Centrul de asistență baptist de la Paris a lucrat cu multă dragoste și devotament pentru refugiații români, devenind – paralel cu Căminul român unit din Paris – centrul de ajutor, nu numai material, ci și de viață românească a refugiaților noștri. Emigrațiunea românească rămâne mult îndatorată părintelui Pascu și organizației World Baptist Alliance pentru ajutorul pe care i l-a dat în momentele cele mai grele.

La congresul din iulie 1950, World Baptist Alliance, în baza referatului prezentat de către pastorul Pascu, a aprobat din nou o sumă pentru ajutorarea refugiaților români sub formă de trimiterea de pachete. Acțiunea continuă și în prezent și este extrem de folositoare.

Acțiunea de ajutorare a refugiaților români prin bisericele baptiste s-a făcut fără nicio discriminare, ajutoarele fiind distribuite fără considerațiuni religioase. Părintele Daniel Pascu a depus o muncă meritorie pentru aducerea a cât mai mulți români în U.S.A., dând personal numărul maxim de garanții câte puteau fi acceptate de către Comisia Persoanelor Deplasate din Washington D.C. de la o singură persoană și ajutând la primirea și plasarea refugiaților ori de câte ori i s-a cerut și a putut. De asemenea, a făcut eforturi pentru a influența legiferarea americană în favoarea

refugiaților români cari nu se găseau în zonele de operațiuni. Din păcate însă, aceste eforturi au rămas fără rezultatele dorite.

American Council for Rumanians.

Această organizație este înregistrată în statul New York din inițiativa părintelui Vasile Hațegan, a domnului Pandeale Talabuc și a altor membri ai Bisericii Ortodoxe Române „Sfântul Dumitru”, din orașul New York. Înregistrarea organizației din New York s-a făcut concomitent, dar independent cu înregistrarea organizației American Rumanian Relief Inc., care s-a făcut în statul Ohio.

American Council for Rumanians a fost înregistrată cu intenția de a se crea un organ românesc de asistență în orașul New York, portul de intrare în Statele Unite a unui mare număr de refugiați români. Un număr apreciabil de refugiați au fost marinarii fugiți de pe diferite vapoare, a căror situație legală, în legătură cu Oficiul de emigrare, trebuia lămurită. În consecință, American Council for Rumanians și-a propus, în primul rând, să soluționeze problemele de emigrație, iar în al doilea rând să ofere refugiaților români – soșiți în portul New York și care, pentru diferite motive, sunt fără slujbă sau plasament sau posibilități proprii – un ajutor. Trebuie, de asemenea, menționată opera de asistență morală, fiecărui refugiat putând găsi legăturile necesare care să-l ajute în greaua problemă a reșezării și adaptării în noua țară, prin biserica și prin parohienii din New York. Sediul acestei organizațiuni este la Biserica „Sf. Dumitru”.

(Va urma)

Don s-a dezvelit o placă memorială închinată generalului alb Mihail Drozdovski, mort în acea clădire, în urma rănilor, în noaptea de Anul Nou 1919. Avea 37 de ani și crezuse cu tărie în țară, în Rusia monarhică, pe care nu o accepta sub bolșevici, pentru că el însuși provenea dintr-o familie nobiliară, era fiu de general și luptase și în Războiul ruso-japonez. Denikin a spus despre el că a fost „cruciatul mișcării albe”, un cavalier fără teamă și prihană.

In istoriografia sovietică s-a vorbit puțin, cu zgârcenie, despre Primul Război Mondial. Pentru ideologia „roșilor” nu dădea bine nici caracterul lui imperialist, nici capitularea de la Brest-Litovsk. Manualele consacrau puține pagini acestui conflict, estompat de Revoluția din Octombrie. Fragmentar și timid, el a apărut ca subiect de analiză în manuale după victoria asupra Germaniei naziste, când s-au făcut asocieri și comparații între marii comandanți de fronturi din Primul și Al Doilea Război Mondial și a început să se atribuie unor străzi numele unora din Primul. Dar abia după prăbușirea U.R.S.S. s-a putut afirma că soldații ruși au mers la luptă „pentru credință, pentru țară, pentru patrie” și au murit de dragul ei.

Pentru ruși „Mare” era Al Doilea Război Mondial, mai exact, perioada 1941-1945, când Uniunea Sovietică a luptat contra lui Hitler. Despre Primul nu s-a vorbit, pentru că el a reprezentat o catastrofă pentru Rusia, plătită cu mai bine de un milion și jumătate de vieți, încheiat cu sfârșitul Imperiului Rus, continuat cu un război fratricid, între „roșii” și „albi”. „Este un război uitat, a spus Vladimir Putin. Și e de înțeles de ce. Acest război a fost numit «imperialist» în perioada sovietică... De fapt, este de neînțeles prin ce diferă Al Doilea Război Mondial de Primul. Nu există nicio diferență de fond. Dar eu cred că l-au pus sub tăcere nu pentru că i-au lipit eticheta de «imperialist» [...] L-au pus sub tăcere din cu totul alte pricini. Noi n-am meditat suficient asupra celor întâmplate atunci. Țara noastră a pierdut acest război în fața taberei învinse. O situație unică în istoria umanității! Am pierdut în fața Germaniei învinse. De fapt, am capitulat în fața ei, iar după o vreme și ea a capitulat în fața Antantei. Și asta ca rezultat al trădării naționale a conducerii de atunci. Este evident că s-au temut, că n-au vrut să vorbească despre asta, au păstrat tăcerea și și-au purtat crucea...”

La 100 de ani de la declanșarea primei conflagrații mondiale, în august, se va sărbători Ziua memoriei acestor eroi, iar la Moscova, pe Poklonnaia Gora, va fi ridicat un monument dedicat celor căzuți în 1914-1918. Pentru unii gestul este interpretat ca un fel de reconciliere națională, într-o țară multă vreme dezbinată, o readucere pe tapet a istoriei necenzurate, pentru alții este o reabilitare a eroilor monarhiști, oameni devotați țării, patrioți, apărători ai imperiului. În Panteonul națiunii se vor afla, așadar, alături de comuniști, și monarhiștii, fiecare rus fiind liber să se incline în fața cui vrea. ■

Telex Telex Telex Telex Telex

ULTIMII SUPRAVIEȚUITORI AI RAIDULUI DOOLITTLE

În vârstă de 93 de ani, Edward J. Saylor este unul dintre ultimii patru supraviețuitori ai „Raidului Doolittle”, misiunea aproape sinucigașă de represalii împotriva Japoniei după dezastrul de la Pearl Harbor. În dimineața zilei de 18 aprilie 1942, 80 de aviatori americani comandați de locotenent-colonelul James Doolittle se îmbarcau în 16 bombardiere B-25 și decolau de pe portavionul „Hornet” pentru a bombarda ținte aflate în insulele japoneze. Printre ei se număra și sergentul mecanic Saylor.

Cu doar câteva zile înainte să plece în misiune, Saylor a trebuit să demonteze în întregime motorul bombardierului cu care zbura. A făcut asta pe puntea mișcătoare a portavionului. Până în ziua de azi a păstrat o bieleță de motor pentru B-25, identică cu aceea pe care a înlocuit-o atunci.

„Raidul Doolittle” a fost prima misiune în care bombardiere cu rază medie de acțiune B-25 au decolat de pe un portavion. Marea problemă a acestei întreprinderi îndrăznețe a fost că bombardierele nu puteau să aterizeze pe portavionul de unde decolaseră și chiar dacă ar fi putut, tot nu se puteau întoarce după bombardament, deoarece combustibilul nu le era de ajuns. Planul misiunii era ca bombardierele americane să aterizeze în China, ceea ce s-a și întâmplat. Deși a provocat distrugerii minore, misiunea condusă de maiorul Doolittle le-a demonstrat japonezilor că nu erau invulnerabili față de atacurile americane și i-a silit să-și retragă flota din Oceanul Indian pentru a-și proteja insulele. Pentru Statele Unite, prima misiune de bombardare a Japoniei la scurtă vreme de la dezastrul de la Pearl Harbor a avut un efect deosebit în refacerea moralului.

Edward J. Saylor își amintește – aflăm din ziarul *Washington Post* – că el și echipajul avionului au fost salvați, după aterizare, de un chinez de doar 14 ani, căruia i-a pierdut urma. Se estimează că soldații japonezi au ucis 250.000 de civili chinezi în încercarea de a-i captura pe aviatorii americani. Trei dintre aceștia au murit în timpul aterizării forțate, 11 au fost capturați – dintre care trei au fost executați de japonezi –, restul au reușit să scape.

18 aprilie 1942,
de pe puntea portavionului „Hornet”
decolează bombardierele

A FOST GĂSIT ADEVĂRATUL SHERLOCK HOLMES

Jerome Caminada, un detectiv din Anglia victoriană, pare să fi fost personajul real care l-a inspirat pe Sir Arthur Conan Doyle să-l creeze pe legendarul Sherlock Holmes. Descoperirea îi aparține autoarei Angela Buckley, care a publicat recent o biografie a lui Caminada, analizată de revista *History BBC*. Buckley susține că detectivul real a devenit o celebritate chiar în perioada în care Arthur Conan Doyle începea să își publice seria cărților cu aventurile lui Sherlock Holmes, iar multe dintre aventurile personajului imaginar au corespondențe în activitatea celui real.

Jerome Caminada

Caminada a lucrat în marea parte a carierei sale pentru poliția orașului Manchester, însă activitatea sa l-a făcut să umble prin toată Anglia. Ca și imaginea sa literară, Caminada întreținea o rețea extinsă de informatori în mediile interlope, ceea ce l-a ajutat în rezolvarea multor cazuri. Ca și Sherlock Holmes, Caminada s-a folosit de multe ori de deghizări pentru a-și urmări suspiecții sau a culege informații. Presa vremii îl poreclise pe Caminada „Garibaldi al detectivilor” și se spunea despre el că era în stare să identifice un infractor doar după modul în care acesta pășea. În total, pe parcursul carierei, Jerome Caminada a trimis la închisoare 1.225 de infractori. Deși însuși Arthur Conan Doyle a afirmat că sursa inspirației sale a fost chirurgul Joseph Bell care obișnuia să ajungă la concluzii impresionante în urma unor informații mărunte, Angela Buckley susține că detectivul Caminada și întreaga sa activitate au servit drept sursă de inspirație pentru figura de polițist a lui Sherlock Holmes.

Contents (Romanian History) **I. Gorun** The traditional lack of punctuality of the Bucharest inhabitants ● **I. Bulei** The wealth of Charles I, our first king, and which were the expenses of the Royal Family ● **F. Guida** Italian echoes of the 1877 Independence War ● **P. Rezeanu** Isidor Selageanu, the unknown painter on the 1877 Balkan battlefields ● **V. Răpeanu** After Stalingrad, marshall Ion Antonescu remembers the working class and gave a May 1st address ● **G. Damian** A german ruthless radiography of Romanian political realities, early 1940 ● **I.-A. Pop** How much do we owe to the Romanians between the Carpathians and the Dniestr for the preservation of the national being (II) ● **V. Avram** The drama of Dumitru Marinescu, the pilot supposed to fly professor Stoicanescu and Andreas Schmidt to Wien ● **D.V. Craifaleanu** Recollections of a Transylvanian who arrived in Iassy during the 1859 Reunification (III) ● **A. I. Ionescu** Josef Václav Friè, the Czech forced to travel through the 19th century Transylvania ● **G. Filitti** In Romania, 100 years ago: two months before WWI ● **A. Spănu** An escape from Doftana orchestrated by its former director ● **M. Sala** Politicians names turned into names of food and drinks ● **L. Adochiței** The Buhusi cloth factory during WWI ● **C. P. Buiumaci** The University Place Ion Bratianu statue that no longer exists ● **V. Bolboja** The Tangu church story ● Romanian Documents at Hoover Institution (CXLXIX). The situation of the Romanian exile

Содержание (Румынская история) **И. Горун** Традиционная беспунктуальность жителя Бухареста ● **И. Булей** В чём состояло имущество первого короля, Карла I, и как тратила деньги королевская семья ● **Ф. Гунда** Война за независимость 1877 г. – итальянские отзвуки ● **П. Резяну** Исидор Селаджеану, неизвестный живописец театра балканских военных действий в 1877 г. ● **В. Рыпяну** После сталинградского порождения маршал Антонеску вспомнил рабочего класса и приветствует его по случаю 1 Мая ● **Дж. Дамиан** Немецкая беспощадная радиогрфия наших политических реалий начала 1940 г. ● **И.-А. Поп** Сохранение национальной сущности благодаря румынам между Карпатами и Днестром (II) ● **В. Аврам** Драма лётчика Думитру Маринеску, который должен был вести в Вену профессора Стойкэнеску и Андреаса Шмита ● **Д.В. Краифалейу** Воспоминания трансильванца, доехавшего до города Яссы во время Объединения Румынских Княжеств в 1859 г. (III) ● **А.И. Ионеску** Йозеф Вацлав Фрич, чешский путешественник по принуждению в Трансильвании XIX-в. ● **Дж. Филитти** В Румынии 100 лет тому назад, два месяца перед началом Первой Мировой Войны ● **А. Спыну** Побег из Дофтаны (1938 г.), организованный бывшим директором тюрьмы ● **М. Сала** Имена политиков, ставшие наименованиями напитков и блюд ● **Л. Адокицей** Суконный завод в Бухуше во время Первой Мировой Войны ● **К.П. Буюмач** Несуществующая статуя Иона Брэтиану в Площади Университета ● **В. Болбожа** История храма в Тынгану ● Румынские документы в Гуверском Институте (CXLXIX). Положение румынской эмиграции

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, sector 1, PO Box 15-702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul.

ISSN 0541-881X

Lei 6,00

DIALOG CU CITITORII

PRECIZĂRI

Domnul NICOLAE MANEA, din Câmpina ne scrie: În numărul 7/2013, la articolul „Infern deasupra Ploieștilor, la pag. 19 ați publicat o fotografie cu titlul „Rafinărie în flăcări”, poate că nu știți ce rafinărie este în poză (dacă știți, mă iertați). Poza prezintă rezervorul mare de „Gaci” (un amestec de fracții) din care se extrage parafina de la rafinăria „Steaua Română” Câmpina și vă asigur că și acum arată exact ca în poză. Vă spun aceasta pentru că lucrez la „Steaua Română”.

În numărul 8/2013, ați continuat articolul și ați publicat la pagina 70 o fotografie a avionului „Bombardierul Boiler Maker II” care a aterizat forțat într-un lan de porumb la Trestieni.

Aeronava a căzut în „fundul grădinii” la parinții socrului meu. El locuiește acum în comuna Dumbrava, jud. Prahova și are 93 de ani și mintea este încă limpede, dar vorbește cam greu. Arătându-i poza a recunoscut avionul. Fiind în permisie, a fost unul din cei care i-a predat pe americani, postului de poliție și l-a văzut pe regele Mihai când a venit și a văzut avionul. Mi-a povestit multe – spre exemplu cum se rugau americanii să nu fie predați nemților. El a scăpat de frontul rusesc, pentru că este născut în aceeași lună și an cu regele Mihai și contingentul lui a rămas în țară. În schimb, bunicul dinspre mamă în acea zi era de serviciu la apărarea locală antiaeriană Ploiești, iar o parte din avioane au trecut pe deasupra satului nostru, care este la numai 2 km de „Moara Domnească” unde era plasată o baterie antiaeriană germană.

Îi mulțumim cititorului nostru pentru interesantele precizări și facem apel și la alți

supraviețuitori ai acestor evenimente să ne trimită mărturiile lor.

LA ANIVERSARE

Vă rog să-mi permiteți a vă adresa cu ocazia împlinirii a 47 de ani a revistei, cele mai sincere urări de sănătate și realizarea tuturor obiectivelor pe care le doriți, **își începe misiva domnul IOSIF-SORIN BENDEA, din Cluj-Napoca.**

Când am cumpărat numărul 1 al revistei, aveam 35 de ani, azi am 81 de ani. Revista a fost și este un mijloc de a nu uita că sunt român. Doresc ca în acest an să donez întreaga colecție a revistei Liceului Avram Iancu, din orașul Abrud, județul Alba, locul meu de naștere.

2%

Puteți direcționa 2% din impozitul anual către Fundația Culturală Magazin Istoric, cont RO10RNCB0080005630130001, BCR, Sucursala Sala Palatului, C.I.F. RO 1590422

CERERI ȘI OFERTE

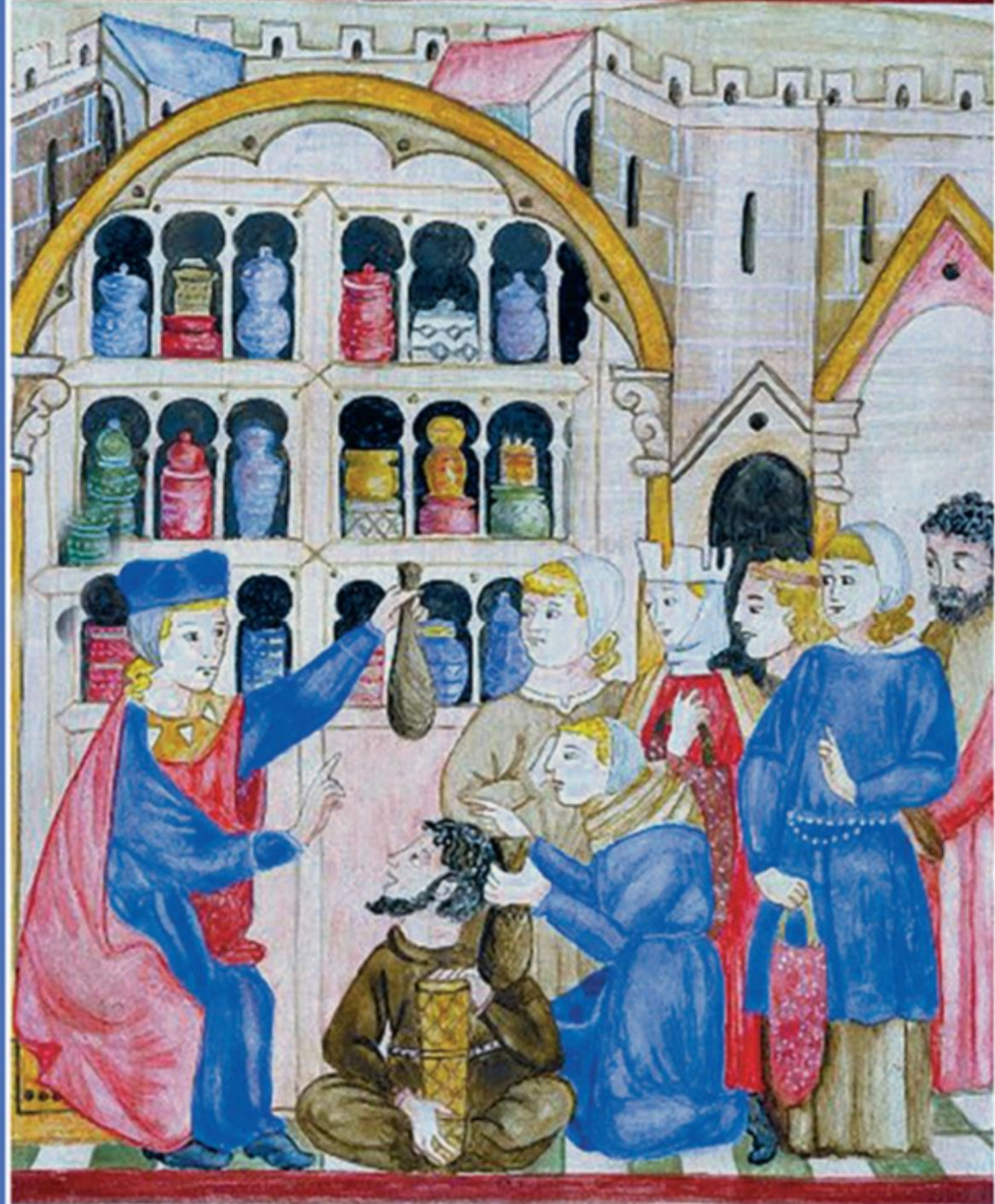
Domnul ALEXANDRU STAN, din București, pune la dispoziția celor care doresc să-și completeze colecția următoarele numere din: 3-8, 10/1968; 1-3, 5, 6, 12/1969; 3, 5, 9, 11/1970; 1, 4-6, 8/1971; 1-2, 4-6 (2 ex.), 9-11/1972; 1973 (complet); 1974 (complet); 1-4, 6-8, 12/1975; 1-3, 5, 7-9, 11, 12/1976; 1977 (mai puțin nr. 1); 1978; 1979, 1980, 1981 (toate numerele); 1, 3, 4-7, 10, 12/1982; 10, 12/1983; 1, 8, 12/1984; 6, 12/1985; 2, 3, 12/1986; 1, 7, 9, 10, 12/1987; 1988 (mai puțin nr. 2); 1989 (complet), 2, 3, 7-9, 11/1990; 9, 10/1991; 12/1992. **Doritorii îl pot contacta la numărul de telefon 021.746.45.00**

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 287, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

5 948384 040074 05